

T.C.

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEFSİR ANA BİLİM DALI

İLÂHİ DİNLERDE ŞEYTAN KAVRAMI

Aylin AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Harun ÖĞMÜŞ

KONYA-2019

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aylin AYDIN
	Numarası	148106011112
	Ana Bilim Dalı / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/ Tefsir Anabilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Harun ÖĞMÜŞ
	Tezin Adı	İlahi Kitaplarda Şeytan Kavramı

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan AYLİN AYDIN başlıklı bu çalışma 20/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof.Dr.	Harun ÖĞMÜŞ	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Hakan UĞUR	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Muhammed ERSÖZ	

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aylin AYDIN		
	Numarası	148106011112		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/ Tefsir Anabilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İlâhi Kitaplarda Şeytan Kavramı			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

AYLİN AYDIN
Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aylin AYDIN		
	Numarası	148106011112		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/ Tefsir Anabilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Harun ÖĞMÜŞ		
Tezin Adı	İlâhi Kitaplarda Şeytan Kavramı			

Kur'ân-ı Kerim'de, topluma ve bireylere zarar veren şeytan kavramı yer almıştır ve bu, halkın dikkatini fazlasıyla çekmiştir. Bu çalışmada, Kur'ân-ı Kerim'deki şeytanın konusu karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve çalışılmıştır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da; başkaldırının, isyanın, yoldan çıkmışlığın, kötülüğün, fesadın, kısacası bütün olumsuzlukların ilişkilendirildiği müşahhas bir varlık olarak yer almaktadır. Eski Ahit'te şeytan Tanrı tarafından insanları imtihan etmenin bir aracı olarak yaratılan, suçlayıcı, iftiracı ve düşman gibi rolleri bulunan bir varlıktır. Daha sonraları ise Tanrı'nın rakibi olmuştur. Yeni Ahit'te Tanrı'ya isyan edip huzurdan kovuluncaya kadarki süreçte iyi bir melek olarak tasvir edilmiştir. İsyanın ardından huzurdan kovulmasıyla birlikte kötü karakterli şeytan meleğe dönüşmüştür. Kur'ân'a gelince, İblis, ateşten yaratılan bir cindir ve yaratılış bakımından meleklerden farklı bir kategoride yer almaktadır. Şeytan, üç dinde de insanın huzur ve mutluluğuna engel olmaya çalışan varlık olarak merkezî bir konuma sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Eski Ahit, Yeni Ahit, Kur'ân, şeytan .

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Aylin AYDIN		
	Student Number	148106011112		
	Department	Basic Islamic Sciences / Tafsir Department		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Harun ÖĞMÜŞ		
Title of the Thesis/Dissertation	The Concept of Satan in Divine Books			

In The Holy Qur'an , the concept of the devil that harms society and individuals has been taken place and this has extremely attracted the attention of the people. In this study, the subject of the devil in the Holy Quran was examined and studied in a comparative manner. In the Bible and the Qur'an, he plays a part as a concrete entity associated with rebellion, insurrection, perversity, evil, mischief, in short, all the negativities. In the Old Testament, the devil is a being created by God as an instrument of testing people, with roles such as accusing, libelous and enemy. Afterwards, however, he has become God's competitor. In the New Testament, he was portrayed as a good angel until the process of getting kicked out of subsequent to rebel against God. With the dismissal in the sequel of his rebellion, he tuned into the evil character angel. As for the Qur'an, İblis is a demon created from the fire and in a different category from the angels in terms of creation. In three religion, devil has a central position as being trying to prevent the peace and happiness of man.

Keywords: Commentary, Old Testament, New Testament, Qur'ân, satan.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA

Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU.....	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
II. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	4
V. ŞEYTAN KAVRAMININ LÜGAVİ VE DİNİ ANLAMI.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	9
I. KİTÂB-I MUKADDES’TE ŞEYTAN	9
A. Kitâb-I Mukaddes Öncesinde Şeytan.....	9
B. Kitâb-I Mukaddes’in Bölümleri.....	13
1. Eski Ahit’te Şeytan	15
a. Eski Ahit’te Şeytanın Mâhiyeti:	17
b. Eski Ahit’te Şeytanın İsimleri	19
c. Eski Ahit’te Şeytan, Âdem, Havva Ve Cennetten Kovuluş.....	29
d. Eski Ahit’te Şeytanın Hz. Davut’u Kışkırtması.....	32
e. Eski Ahit’te Şeytanın İddiası:	33
2. Yeni Ahit’te Şeytan.....	35
a. Yeni Ahit’te Şeytanın İsimleri	45
b. Yeni Ahit’te Kadın Ve Ejderha (Şeytan).....	50
3. Eski, Yeni Ahit’te Şeytan İle İlgili Ortak Konular.....	52
a. Şeytanın Düşüşü ve Gog Magog	52
b. Armagedon Savaşı ve Şeytanın Âkibeti.....	56
c. Şeytandan Korunma Yolları	59
d. Yahudilik ve Hristiyanlıkta Şeytanın Müşahhaslığı.....	60
İKİNCİ BÖLÜM.....	62

I. KURÂN'I KERİM'DE ŞEYTAN	62
A. Kur'ân'da Şeytanın İsimleri Ve Sıfatları	62
B. Kur'ân'da Şeytanın Mâhiyeti Ve Özellikleri	70
C. Kur'ân'da Şeytan İle İlgili Terkipler	94
D. Kur'ân'da Şeytanın İnsanları Sarsma Teşebbüsü	97
1. Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın Şeytan ile İmtihanı.....	100
2. Hz. Eyyûb'ün Şeytan İle Olan İmtihanı	103
3. Hz. Yûsuf'un ve Kardeşlerinin Şeytan ile İmtihanları	104
4. Hz. Musa ve Şeytan	105
5. Hz. Süleyman ve Şeytan İşçileri	106
6. Hz. Meryem'in Annesinin Şeytandan Korunma Duası	109
E. Kur'ân'da Şeytanın Varoluş Hikmeti Ve Âkıbeti	110
G. Kur'ân'da Şeytan'dan Korunma Yolları	112
1.Allah'a Sığınarak ve Allah'ı Zikrederek Korunmak :.....	113
2.Helal ve Haram Konusunda Dikkatli Davranmak.....	115
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	119

KISALTMALAR**ABD : Amerika Birleşik Devletleri****AÜİFD : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi****Bkz.: bakınız****Bsk: Baskı****c. : cilt****CUİD: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Dergisi.****ÇÜİFD: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.****DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi.****Ed. : Editör****M.Ü.İ.F. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi****ö. : Ölümü****s. : Sayfa****Thk: Tahkik****Trc. : Tercüme****trn. : Translate****tsz : Tarihsiz****v. : Volume****vb. : Ve Benzeri****YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu****Yy: Yayın yok**

GİRİŞ

Dünyada neden bu kadar kötülük var? Bu sorunun sebebini araştırıp merak eden insanın karşısına şeytan çıkmaktadır. Kötülük ve şeytan birbiriyle bağlantılı iki kavram olarak ilâhi kitaplarda yer almaktadır. Şeytan konusunu inceleyen çalışmalardan bazıları şunlardır. Ahmet Güç'ün *Satanizm* kitabı, Mustafa Çoban'ın *Kur'ân ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi* doktora tezi, Kelam Canbolat *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân'a Göre Şeytan Kavramı*, İlyas Çelebi'nin *İslam İtikadında Şeytan Anlayışı*, İbrahim Hilmi Karşlı'nın *Kur'ân'a Göre Şeytan ve İnsan ile Olan İlişkisi*, İsmail Bulut *Kur'ân'da Şeytan Kavramı*, Fatih Kanca'nın *Kur'ân Kerim'e Göre Şeytan'ın İnsan Fiilleri Üzerindeki Etkisi* İlyas Şanlı'nın *Şeytanın İnsanı Aldatma Yöntemleri* yüksek lisans tezleri, Muhammed Ersöz'ün *Kur'ân'da Yer Alan 'Şeytan'ın Adımlarını İzlemeyin' İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine*, Harun Işık *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân'a Göre Şeytan* vb. gibi *makale çalışmaları* Kur'ân ve hadislerde şeytan kavramı hakkında birçok çalışma bulunmasına karşın ilâhi kitaplarda şeytan kavramı ile ilgili bir çalışma tefsirde çalışılmamıştır.

Şeytan müslüman insanın hayatında önemli bir unsurdur. Çünkü Şeytan insanın çetin imtihanında saptırıcı, ayartıcı bir düşman olmayı istemiş, Allah'ta ona belli bir süreyle, kıyamete kadar izin vermiştir. Şeytan Allah'ı inkar etmemizi ister. Günahları güzel gösterir, içki kumar ve kötü alışkanlıklar ile insanlar arasına nifak sokmak ister.

“Şeytan” kavramı çoğu toplum ve medeniyet için dini bir mahiyet arz eder. Toplumların üzerindeki etkisi ele alınır. Dini inanışları baktığımızda Şeytan kavramının işlenmediği hiçbir toplum yoktur. Şeytan olgusunu belirlemede Medeniyetlerin kültürel yapısı ve dini inanışları etkilidir. Bununla beraber şeytanın tanımı ve içeriği ele alındığında istenmeyen, nefret duyulan olgular ile bağlantılı olduğu görülür.

Diğer toplumlarda ve bizim toplumumuzda şeytana bir takım gerçek dışı inançlara rastlanılmaktadır. Şeytanın farklı dinlerde ne ifade ettiği ortaya konularak doğru inancın öğrenilmesine ihtiyaç vardır.

İlk yaratılan erkek ve kadın olan Hz. Âdem, Hz. Havva kıssalarında Şeytan tasavvuru ve ilk günah bağlantısı her zaman anlatılagelmiştir. Bu sebeptendir ki yeryüzündeki bütün inanç sistemlerinde, “şeytan” hususu önemli meseleler içerisinde ele alınıp, hakkında çokça söz söylenen konular arasında ele alınmıştır. İnsan fiilleri üzerinde etkisine değinilmiş, kötülük, günah gibi kavramlarda her zaman şeytanın bağlantısı aranmıştır.

Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de topluma ve fertlere zarar veren “şeytan” kavramına yer verilmiş ve bu unsur insanların son derece dikkatini çekmiştir. Bu çalışmada Kit’âb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de şeytan konusu mukâyeseli bir şekilde ele alınıp incelenmiştir.

Bu çalışmamda tavsiyeleriyle bana yol gösteren ve destekleyen danışman hocam Prof. Dr. Harun Öğmüş’e, Prof. Dr. Ali Akpınar’a, Dr. Hakan Uğur’a, Dr. Muhammed Ersöz’e, Dr. Süleyman Narol’a, eşim ve çocuklarıma çok teşekkür ederim.

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bütün semâvî ve beşeri dinlerde, felsefede, ahlakta, tasavvuf vb. ilimlerde şeytan konularının sıklıkla işlenmesi bu konunun önemini ortaya koymaktadır. Allah’ın peygamberler vasıtasıyla gönderdiği dinlerin hepsinde ortak olarak dile getirilen birtakım konular vardır. Peygamberlerin, peygamberlerin gönderildiği toplumların ve getirdikleri dinin hükümlerinin farklı olmasına rağmen bu konular hepsinde de aynıdır. Şeytan konusu da bunlardan biridir.

Araştırmamızda Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kur’ân-ı Kerim’de şeytan kavramı incelenecek, şeytanın tanımı ve mâhiyeti üzerinde durulacak; diğer varlıklar arasındaki konumu incelenecektir. Şeytanın Allah (c.c) ve insan ile olan ilişkisi ve Eski Ahit, Yeni Ahit e Kur’ân- ı Kerim’e göre ele alınarak Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kur’ân-ı Kerimde aynı olan ve farklı olan konulara değinilecek, şeytanın davranışlarımız üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılacaktır. İnsanoğlunun yaşadığı dünyada güzellikler olduğu gibi kötülüklerde vardır. Bu kötülüğün nedeni nedir? Kimdir? İnsan, iyiliğe ve kötülüğe meyilli bir varlıktır. Bu durum insanın akıl ile donatılıp, özgür irade verilmesi sebebiyledir. İnsanın bu özelliği ona büyük bir sorumluluk yüklemiştir. Buna göre insan, tüm hayatı boyunca yaptıklarından ve yapması gerektiği

halde yapmadıklarından, etrafındaki insanlardan ve cereyan eden olaylardan sorumlu tutulmuştur. Allah Teâla bu büyük sorumluluğu insana yüklerken, hak ile batılı ayırt edebilmesi için kendisine peygamberler ve kitaplar göndermiş; batıla meyilli olan yönünü sınamak için de şeytan ve nefsi var etmiştir.

Günümüz şeytan tasavvurunda farklı görüşler mevcuttur. Şeytanın mâhiyeti, müşahhas bir varlık olup olmadığına dair pek çok görüş bulunmaktadır. İnsanın içinde bulunduğu buhran ve dünyanın pek çok yerinde işlenen suçlar ve yapılan savaşlar ortadadır. İnsanların bu derece kötüleşmesi ve vahşileşmesinde şeytanın etkisi nasıldır? Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların kutsal kitaplarında şeytan hakkında ne gibi bilgiler yer almaktadır? Kötülük ve günahların ortadan kaldırılabilmesi için şeytanın iyi tanınması gereklidir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kur'ân-ı Kerim, 7.yüzyılda hâtemü-l enbiya olan Hz. Muhammed'e indirilen son ilâhî kitap olmuştur. İlk indirildiği topluma ve o zamandan itibaren de kıyamete kadar gelecek tüm insanlara gönderilmiştir. Bu özelliği ile kendinden önce gönderilmiş ilahî kitaplardan ayrılır. Çünkü Tevrat, Zebur, İncil gibi önceki ilâhî kitaplar, sadece gönderildikleri milletlere veya dönemlere hitâp etmek üzere inzâl olunmuşlardır. Yüce Kitabımız yaratılış, Tanrı, din, âlem, insan, şeytan, Kutsal Kitap gibi ortak kavramlara vurgular yapar. Kur'ân, öteki din mensuplarından bahsetmekle sadece Müslümanlara hitap eden bir kutsal metin olmamıştır. Kur'ân-ı Kerim'de Müslümanlar dahil Ehl-i Kitap dediğimiz din mensuplarını çok rahatlıkla görebiliriz. Kur'ân'ın Yahudi ve Hristiyanlardan Ehl-i Kitap diye bahsetmesi, onların bazı ilâhî hakikatler taşıdığını da göstermektedir. Bu çalışmada Ehl-i Kitap'a ait şeytan olgusunun onlar tarafından nasıl anlaşıldığını, gerçek mâhiyeti ve Ehl-i Kitap'ın sahip olduğu şeytan olgusunun Kur'ân'da anlatılan olgularla benzerlikleri, farklılıkları ve ortak noktaları hakkında genel bilgi sahibi olmak amaçlanmaktadır.

Şeytan müşahhas bir varlık mı? soyut bir varlık mı? Nasıl bir yapıya sahip olduğu hakkında Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kur'ân'ın neler söylediğini okuyucularla paylaşarak hem geleneksel hem de modern anlayışların şeytana yükledikleri manalar arasında karşılaştırma yapma imkânı sunmaya çalışacağız.

Kur'ân'ın anlattığı şeytan anlayışı ile Kitâb-ı Mukaddes'in anlattığı şeytan arasında ne gibi fark ve benzerlikler vardır? Bu farklar ve benzerlikler tespit edildiğinde, hepsi Allah tarafından indirilmiş olan bu semâvî kitapların şeytanı nasıl değerlendirdiği ortaya konmuş olacaktır.

III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmamızda, insanın kötülük yapma eğilimini sürekli artırmaya ve beslemeye çalışan, insanlara düşman olan, gerçek kötülüğü simgeleyen şeytan ile insan gelişiminin yapısını, öğrenme ve ilerleme savaşının şeytan karşısında doğru duruşunun ne olması gerektiği hedeflenmiştir. Şeytanın bu amaçla kullandığı yöntemlerin iyi bilinmesi ve bunlara karşı alınacak tedbirler de çalışmamızın önemi arasındadır. Çalışmamızda şeytan ve felsefesi anlaşıldığı takdirde, insanın, en büyük düşmanı olan şeytanla ve şeytanlaşmış insan, cin ve akımlar ile mücadele doğru bir biçimde devam edecektir.

IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İlk teze başlarken, Kur'ân ve Tevrat'ta şeytan nasıl ele alınmıştır, bu konuda çalışmayı düşündük. Gördük ki Tevrat'ta şeytanın geçtiği bölümler yetersiz. Çalışmamızı Kur'ân ve Kitâb-ı Mukaddes'te şeytan olarak genişlettik. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşacaktır. Tarihsel sıralamaya göre, birinci bölümde Kitâb-ı Mukaddes'te şeytan, ikinci bölümde Kur'ân-ı Kerim'de şeytan konularına değineceğiz.

Çalışmamıza öncelikle Kitâb-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünde geçen şeytan kavramını araştırarak başladık. Şeytan kavramının 11 yerde geçtiği görülmüştür. Daha sonra Yeni Ahit'te geçen şeytan kavramı taranmış 36 yerde geçtiği tespit edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'e müracaat edilmiş doğrudan şeytandan bahseden 63 ayet, şeytan ile alâkalı ayetler ise tahmini 133 adettir. Çalışmamızda şeytanın varlığı, isimleri, karakteri, cennetten kovuluşu insan üzerindeki etkileri, akıbeti ve vâir oluş hikmeti gibi sorunlar analiz edilecektir. Ardından erken dönem ve çağdaş tefsir kaynaklarına sıkça müracaat edilecektir.

Ayetlerin hangi bağlamda nâzil olduğunun daha iyi anlaşılabilmesi için Esbâb-ı Nüzûl kitaplarına bakılacaktır. Şeytan hakkında yazılan ulaşabildiğimiz eserlere de

zaman zaman müracaat edilecektir. Bu eserlerdeki konumuzla ilgili görüşler ele alınarak olumlu ya da olumsuz kritikler de çalışmamızda yer bulacaktır.

V. ŞEYTAN KAVRAMININ LÜGAVİ VE DİNİ ANLAMI

Gizli ve habis bir ruhu ifade eden bu kelime, bir cins isim olup, lügatlerde kibirli ve âsî olan insan ve cin manasına gelmektedir. Şeytan kelimesinin çıkışı üzerine dilciler çok tartışmışlardır. Bu tartışmalar şeytan kelimesinin iki farklı yönden türediği üzerinde yoğunlaşmıştır. Birincisi “ش ط ن” uzaklaştı anlamındaki fiil, bu görüşü savunan dilbilimci İbn Manzûr, Arapların kullandığı şe-ta-ne kelimesinin çoğulu olan Şeyâtîn “شياطين” sîgasındaki “ن” un varlığını buna delil göstermektedir. Kelimenin “شطن” kelimesinden türediğini söyleyenler, birbirine muhalefet etmek, iple bağlamak, toprağa girmek, uzaklaşmak anlamına geldiğini söylemektedirler. Allah’tan ve O’nun rahmetinden uzaklaştığı için şeytana bu ad verildiği sözlüklerde yer almaktadır.¹ İkinci ihtimal “شاطٍ يشيط” kızgınlıktan yandı, helak oldu anlamındaki fiilden türemiştir. Bu takdirde kelimenin ن harfi fazladır. Şeytan ateşten yaratılmıştır. Şeytan, cin, insan ve hayvanlardan şer ve kötülükte benzerlerinden temayüz etmiş, azgın ve şerir varlıklara verilen cins bir isimdir.²

M. Hamdi Yazır şeytan kelimesinin analizini şöyle yapmaktadır. “*Eimmei lügâtin beyanına göre şeytan kelimesi, mefhum nokta-i nazarından bir mânâyı vasfîyi haizdir. Ve bunun iştikakında iki kavî vardır. Birisi Sibeveyh’in dediği gibi uzaklık mânâsına (شطن) maddesinden (فيعال) veznindedir ki "baîd = uzak" demektir.. Filvâki şeytan da haktan uzaktır. Ondandır da uzaklaşmak lazım gelir. Diğeri ihtirak ve butlan manasına (شيط) maddesinden (فعالن) vezninde olmasıdır ki yanmış ve batıl demektir. Filvâki şeytan da böyledir. Bu surette kelime alem olmadığı için munsarîf olmuştur. (شطن) maddesinin lisanı Arabın gayrisinde de bulunduğu mevzu bahs oluyor. Binaenaleyh şeytan bir ismi cinstir. Bundan şeytanı cin cinsi tebadür etmekle beraber şeytanı inse dahi hakikat olarak utlak edilir ve hatta hayvana bile. Nitekim Hazreti*

¹ İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem, “*Lisânu'l- Arab*”, Dâru Sâdir, Beyrut, tsz. 237.

² İsfehâni, Râgıp, “*Müfredit Fi Garibil-il Kur’ân*”, “ştn”, Mısır, 1961, 261.

Ömer, *Şam'a teşriflerinde bir ata bindirilmiş idi. Biner binmez at çalım yapmaya başlayınca, hemen inmiş ve -beni bir şeytana bindirdiniz, buyurmuş idi.*"³

"Şeytan kelimesinin çoğulu olan "eş-şeyâtin" ibaresi, dik başlı, baş eğmeyen çok kibirli, küstah anlamındadır."⁴

Gerçek anlamıyla cinlerin azgınları ve kâfirleri için kullanılan⁵ şeytan kelimesi kimi morfologlara göre Habeşistan ve İbrani kökenli olan bir kelimedir. İslam öncesi Araplar tarafından da iyi biliniyordu. İslam öncesi özel isimler arasında "Ebu Şeytan" ve yılan manasında "Şeytan" kelimelerine rastlanması bunu delillendirmektedir.⁶

Misyoner Arthur Jeffery'in "*The Foreign Vocabulary of the Qur'an*" adlı eserinde şeytan kelimesinin sık rastlanan kötülük için ortaya çıkmış kişisel bir isim olduğunu söylemektedir. Arapça kökenli olup teolojik anlamlarının Yahudilik ve Hristiyanlıktan geldiğinin şiddetle muhtemel olduğunu, İbrâniceden Arapçaya geçtiğini, Yahudilikte cin, İslam öncesinde Araplarında insan üstü varlık manasında kullanıldığını ve İslam ile iki mananın bir araya geldiğini söylemektedir. Şeytan kelimesinin farklı dillerdeki yazılımlarını vermektedir. İbranice yazılımlarını שטן, Grekçe Σατάν, Aramice ܫܝܬܢ, Ermenice uunuúuu vb. yazılımlarını vermektedir.⁷

Şeytan kelimesinin dini anlamına gelince; zorba, haddi aşan ve kötülüğü şiar edinmiş anlamlarında kullanılır. Şeytan, Allah'ın Âdem'e secde emri karşısında isyan edip, ilâhi rahmetten kovulup lânetlenen ve insanların yegâne düşmanı olan cinlerin inkâr eden kısmından gözle görülmeyen gizli bir varlıktır.⁸

³ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, "*Hak Dini Kur'an Dili*", İstanbul, 1936, I, 240.

⁴ Esed, Muhammed, "*Kur'an Mesajı, (The Message of the Quran)*", (trc; Cahit Koytak -Ahmet Ertürk), İşaret Yay., İst., 2002, 660.

⁵ Ateş, Süleyman, "*Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*", Yeni Ufuklar Yay., İst., 1991, I, 40, 112.

⁶ Sarıkçıoğlu, Ekrem, "*İslam'da ve Eski Ortadoğu da Cin ve Ruh İnançları*", Yeni Ufuklar Yay., İstanbul, tsz., 108.

⁷ Jeffery, Arthur, "*The Foreign Vocabulary of the Qur'an*", Baroda, India, 1938, 188-190.

⁸ Zebidi, Muhibbuddin Ebu'l- Feyd es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyni, "*Tâcül Arûs min Cevâhiri-l Kâmus*", Beyrut, 1998.

Ruhânî varlıkların sadece şer işleyenlerine şeytan denir.⁹ Gerçek anlamıyla cinlerin azgınları ve kâfirleri için kullanılan¹⁰ şeytan kelimesi, Kur'ân da çoğunlukla bu anlamda kullanılmasının yanı sıra, insanlar içinde kullanılmıştır.¹¹ Kötü ruhun, kötülüğe özendirenin, kötülüğün önderinin, karanlık ve sapıklığın temsilcisinin, Allah'ı seven, Allah'a kulluk eden kimselerin baş düşmanının kişiselleştirilmiş şekli ve kötülüğün sembolüdür. “Şeytan herhangi bir mütemerrid, azgınlıkta, şerr-u hasabette fevkalâde bir temayüzle sınıf ve eşbahinin haricine çıkmış, şirrir ve amud manasına bir ismi cinstir ki, insandan, hayvandan, yılan gibi mahlukât-ı zâhireden ve gerek mahlukât-ı hafiyeden alâk-i ruhîyesi bulunan habislere ıtlak olunur. İnsan şeytani, hayvan şeytani, cin şeytani denilir. Nitekim Kur'ân'da, şeytan-ı ins ve şeyâtın-ı cin tabirleri çok defa gelecektir. İnsan görünür fakat esası habaset ve şeytanatı görünmez asâri ile belli olur. Binaenaleyh insan şeytanında bile şeytanlık, bir emr-i hafidir. Bunun için şeytan ismi gizli bir kuvvet-i habise bir ruh-ı habis mülahazasına râci olur. Şeytani ins, şeytani cinne merbut demektir. Melek mukabili olan şeytan-ı cin, yani gizli şeytan bazı felâsifece yalnız mücerredat-ı mâneviye olarak izah edilmiş ise de, bunun maddi haysiyetini de inkâr etmek doğru olmayacağından maddi kuvvetleri dahi ilâve etmek zaruridir. Ehl-i Sünnetin izahı böyledir. Bu suretle, şeytan, ismi cins bilhassa gayr-i mer'i ervah ve kuvayı habiseye isim olmuştur ki, hilkatte her cins bir ferd-i evvel ile başladığından, şeytan denilince, bu cinsin babası olan evvel, yani iblis hatıra gelir ve o zaman ism-i has gibi olur.”¹²

Şeytanın mâhiyeti hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. İleride bu konuya genişçe değineceğiz. Şeytan denilince ilk olarak akla kötülük gelmektedir ve yapılan tariflerin içerisinde bu ibâre hep vardır. Kötülük acıyı, ıstırâbı, şiddeti, ahlaksızlığı, işlenen suçları, savaşları vb. içine alan geniş bir kavramdır. Hayatımızda daimi var olagelmiştir. Şeytan konusu itibari ile geniş bir şekilde ele alınması gereken bir olgudur.

⁹ Tahânevî, Muhammed b.A'la b.Ali el-Farukî el-Hanefî (V.1158/1745), “*Mevsuatu Keşşâf-u Istilahâtü'l-Fünûn ve'l Ulum*”,(thk.Ali Dahruc), (trc; Corc Zeynati, Abdullah Halidi), Mektebetu Lübnan, Beyrut 1996, II, 1132.

¹⁰ Sabık,Seyyid, “*el-Akidetü'l- İslamiyye*”, Darü'l-kitabil Arabî, Beyrut, tsz., 139.

¹¹ En'âm 6/112; Bakara 2/14.

¹² Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, “*Hak Dini Kur'ân Dili*”, Yenda Yay., İstanbul 1936, I, 213.

Araştırmamızda Eski ve Yeni Ahit'te ve Kur'ân-ı Kerim'de Şeytanın nasıl ele alındığı incelenecektir. Bu konuyu çalışmamızda farklı Şeytan tasavvurlarının olması etkili olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KİTÂB-I MUKADDES'TE ŞEYTAN

A. Kitâb-I Mukaddes Öncesinde Şeytan

Şeytandan türlü alanlarda, çeşitli konularda bahsedildiği görülmektedir. İnsanlardan bazıları, şeytanın mit olduğuna inanmaktadır. Şeytanı iyi anlamının yolu, şeytanın veya şeytan kavramının kökenini bilmek ve taktiklerini öğrenmektir. Şeytan kötülüğün, yoldan çıkmışlığın, başkaldırının, kibrin ve isyanın sembolü olmuştur. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dininin inanç sisteminde farklı tavırlar sergilemekle birlikte şeytanın müşahhas varlığı kabul edilmiştir. İlâhi dinlerin tümünde insanlığın rahat, huzur, mutluluk ve saadetine engel olmaya çabalayan varlık olarak önemli bir konumdadır.

Bu sebep ile Tevrat, İncil ve Kur'ân, pek çok ayette şeytandan, varlığından, mahiyetinden, özelliklerinden, insanlarla olan ilişkilerinden bahsetmekte, ondan ve onun yolundan gidenlerden mümkün olduğunca uzak durulmasını istemektedir. Şeytan Hz. Âdem ile giriştiği üstünlük yarışını kaybettiği için insanın yaşamına düşmanca müdahil olmakta, kendi yolundan gidenleri tuzağa düşürmek için farklı hileler kullanmaktadır. Şeytan hem beden hem de ruh bakımından insanı hedef almaktadır. Bu yüzden ki, üç din de şeytanlara karşı nasıl bir duruş sergilenmesi gerektiği noktasında bilgiler ve korunma yolları sunmaktadır.

Yine pek çok inanışta şeytan kavramı veya şeytana benzer kavramlar vardır. Şeytan (satan) ve cin (demon) ile ilgili inançlar tarih boyunca kuşaktan kuşağa ulaşmıştır. Şeytan genellikle yeryüzündeki kötülüğün kaynağı olarak tanımlanmıştır. Şeytan hakkındaki günümüzdeki düşüncelerin pek çoğu ilk dönem Yahudi ve Hıristiyan inancından ve Kur'ân-ı Kerim'den kaynaklanmakla beraber daha eskilere de uzanmaktadır. Babil dilinde yazılan Gılgamış Destanı, Kenan dini, Mısır'ın kötülük tanrısı Set, Zerdüştlük'de Ahriman, Yunanlıların yer altı dünyası tanrısı Hades örnek olarak verilebilir.

Gılgamış destanında şeytanın yaratılışı şu şekilde yer alır. *“Yer ve gök yaratılmadan önce her şey sudan ibaretti, yer yoktu, güneş ile ay da henüz yoktular. O zaman Tanrıların en yükseği, bütün varlıkların başlangıcı insanoğullarının ata ve*

anası Tengere Kayra Han kendisine benzer bir varlık yaratarak ona (kiji) dedi. Kayra Han ile Kişi, sonsuz suyun üzerinde iki siyah kaz gibi rahatça uçmaya koyuldular. Ancak Kişi, hayatında değişiklik aradı, kendisini yaratandan daha yüksekte görüp uçmak istedi ama uçamadı. Onun bu duygusunu sezen Tanrı, kişiden uçma gücünü aldı, Kişi suya yuvarlandı. Boğulmak üzereyken Tanrı'ya yalvardı. Kayra Han "Yüksel!" emrini verdi. Tanrı'nın yine suyun içinden yükselttiği bir yıldız oturan Kişi, batmaktan ve boğulmaktan kurtuldu. Kişi artık uçamaz diye Tanrı Kayra Han dünyayı yaratmayı düşündü. Kişi'ye, "Suya dal, toprak çıkar!" emrini verdi. Fakat o, bu toprağı çıkarırken de kötülükler düşündü: Toprağın bir kısmını ağızda saklayarak ileride kendisine gizli bir dünya yaratmayı tasarladı. Avucundaki toprağı su yüzüne serpince Tanrı, toprağı "Büyü!" emrini verdi. Kişi'nin serptiği toprak dünya (yer) oldu. Fakat bu emirle Kişi'nin ağızındaki toprak da büyümeye başladı. Kişi'nin ağızındaki toprak büyümeye başlayınca boğulacak oldu. Tanrı'ya yalvardı. Tanrı "Tükür!" diye buyurdu. Kişi'nin ağızından dökülen ıslak toprak yeryüzüne serpildi ve yeryüzünde tepelikler oluştu. Buna kızan Tanrı Kişi'yi kendi âleminden kovdu ve ona Erlik (Şeytan) adını verdi." ¹³

Gilgamiş destanında doğaüstü bir kahraman olarak takdim edilen düşman Humbaba motifidir. Humbaba (Huvava) insanlara korku veren karanlık ve ürkütücü bir yerin bekçisi olmasının yanı sıra fiziksel olarak korkutucu olup ateş ve ölümle ilişkilendirilmiştir. O, doğaüstü düşman türünün bir temsilcisidir. Neil Forsyth'e göre destanda Tanrı Enki, Yahve'nin ilahi mahkemesindeki şeytanın rolünü hatırlatmaktadır. O her ikisinin de kendi düşünceleriyle birlikte ilâhi ortamın bir üyesi ve sinsice ilâhi iradeyi engellemekte olduklarını söylemektedir. Neil Gilgamiş destanında yer alan iyi ile kötü arasındaki kozmik savaşın Enoch (Nuh atası), Daniel Kitabı ve Vahiy Kitabı gibi Yahudi ve Hristiyan kaynaklara yansıdığını düşünür.¹⁴

¹³ Yilter Sait, "Gilgamiş Destanı (Enome Eniş), ve Altay Türklerine Ait "Yaratılış Efsanesi'nde 'Tanrı' ve 'Yaratılış' Kavramlarının Karşılaştırılması", *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 4, 2017, 35, 36.

¹⁴ Forsyth, Neil, "The Old Enemy: Satan and the Combat Myth", Princeton University Press, N.J., 22, 1987.

W. F. Albright çoktanrılı olan Kenan dininin içerisinde karanlık ve tiksindirici bir tanrı olan Mot ve kısırlığı ve ölümü temsil eden yeraltı tanrısı Habayu'nun, şeytan düşüncesinin gelişiminde önemli yer aldıklarını düşünmektedir. Mot karakterinin Eski ve Yeni Ahit yazarları için ilham kaynağı olduğunu ileri sürmektedir.¹⁵ Wray ve Mobley bu mitin, iyiliği temsil eden Baal ve Anat ile kötülüğü sembolize eden, yeryüzünü karıştırmak isteyen Mot'un yaşadığı karanlık ve korkutucu yeraltı dünyasını şeytanın ikametgâhına benzetmektedirler. Mitteki yüce tanrı El'in oğlu olan Mot ile Eski Ahit'te bulunan¹⁶ şeytanın Tanrı'nın oğullarından biri olarak geçmesini benzerlik olarak görmektedirler. Yine mitte Mot, iyiliği temsil eden Tanrı Baal tarafından mağlup edilmesi gereken bir düşman olarak anlatılırken, bunun, Hz. İsa ile şeytan arasındaki mücadeleyi çağrıştırdığını düşünmektedirler.¹⁷

Konumuz ile alakalı mit Mısır mitolojisine gelince, İsis ve Osiris'in hikâyesini, kardeş kavgasını, iyi ve kötü arasında mücadeleyi, sevgi, nefret, intikam, ölüm ve yeniden dirilme gibi temaları içerir.¹⁸ Mitin ana teması yeniden dirilme, sonsuz hayat, zenginlik ve bereketi temsil eden büyük Mısır tanrısı Osiris'in, kıskanç kardeşi Set tarafından öldürülmesidir. Hikâye Osiris, İsis ve Set arasında geçmektedir. Set, Mısır mitolojisinde kötülüğü temsil eden bir varlık olarak resmedilmiştir. Kötülüğün simgesi olan Set, ilk önce iyiliği temsil eden kardeşi Osiris, daha sonra da yeğeni Horus ile mücadele etmiştir. Wray ve Mobley Set'in taşıdığı bu rolün, şeytana biçilenle örtüştüğünü, şeytanın da kötülüğü temsil ettiğini ve kötülüğün yayılmasının mücadelesini verdiğini anlatmaktadırlar.¹⁹

Birçok batılı yazar Eski ve Yeni Ahit'te şeytan olgusunun gelişimine etki eden unsurlar denildiğinde İran düalizminin ayrı bir yere sahip olduğunu düşünmektedirler. Bunun düşüncesinin nedeni, Eyüp, Zekeriya, 1. ve 2. Tarihliler kitaplarında şeytana

¹⁵ Albright, William Foxwell, "Yahweh and the Gods of Canaan: An Historical Analysis of Two Contrasting Faiths", Eisenbrauns, Winona Lake 1990, 130-132.

¹⁶ Job 1/6.

¹⁷ T. J. Wray ve Gregory Mobley, "The Birth of Satan Tracing The Devil's Biblical Roots, Palgrave Macmillan", New York 2005, 80-81.

¹⁸ Leeming, David Adams, Mythology: "The Voyage of the Hero", üçüncü baskı, Oxford University Press, Oxford 1998, 161-163.

¹⁹ Wray ve Mobley, "The birth of Satan Tracing", 82-84.

yüklenen mananın Zerdüşt'ün Ahriman'ı ile son derece benzer olmasıdır.²⁰ Ahriman'ın ihaneti yüzünden ilk insanın ahlaki düşüş tarihinin de Yaratılış Kitabı'nda verilen bilgiye benzediğini,²¹ düşünmektedirler.

Yahudi ve Hristiyan kutsal metinlerine etkisi olduğuna inanılan diğer bir mit, İran kültürünün etkisiyle şeytan düşüncesine bağlı bir akım olan Yezidilik'tir. Şeytanı kutsal sayan Yezidilik, Emevi devletinin çöküşünden hemen sonra, hicri 132 yılında ortaya çıkan bir fırkadır. Başlangıçta Ümeyye oğullarının şerefini iade maksadına yönelik siyasi bir hareket olup daha sonraları çevre şartları cehalet gibi faktörler yüzünden yön değiştirdi. Yezid b. Muaviye'yi Melek Tavusu adını verdikleri şeytanı ve Azrail'i kutsama noktasında karar kıldı. Bu gruba mensup üyeler insanlar tarafından şeytana tapanlar (şeytanperest, iblisin kulları) ve çırağ söndürenler diye adlandırılırlar. İnanç düzenleri önceki İran inanışlarının tesiriyle oluşmuştur.²² Müslümanlığın yayıldığı kuzey Irak bölgesinde yaşayan halkın Zerdüştlükten geldiğini hatırlayacak olursak Yezidilikteki şeytandan korkmaktan dolayı oluşan saygıyı Zerdüştlükteki kötülük Tanrısıyla bağdaştırmak ve bu düşüncenin kaynağını orada bulmak hiçte zor olmaz. Fenalık yapmaya muktedir olan iblise-şeytana şerrinden emin olmak için ibadet etmek gerekir. Çünkü şeytan Allah-u Teâlâ'ya karşı gelip emirlerini reddedecek kadar güçlüdür. Yezidilikte şeytan isyan ve karşı gelmekle kahramanlığını ispatlamıştır. Şeytan Âdem'i kandırarak yasak olan ağaçtan yemesine ve böylece Âdem'in cennetten kovulmasına neden olmuştur. Onlara göre şeytan cennetten kovulmamış, Yezidileri idâre etmek için yeryüzüne indirilmiştir.²³

Yunan düşüncesinin ürünü olan Orfizim'de İran düalizmi tarzında bir başka düalist bakış açısı ortaya koyan bir mittir. Bu mitin diğer mittin farkı iyi ile kötü arasındaki ihtilafın Ahura Mazda ve Ahriman, Tanrı ile şeytan gibi kişisel varlıklar arasında değil, insan ruhu ve bedeni arasında olduğu anlayışıdır. Bu mitte ruh,

²⁰ Philip Davies, Scribes and Schools, "The Canonization of the Hebrew Scriptures", Jonh Knox, Louisville 1998, 89-90; Paul Carus, "The History of the Devil and the Idea of Evil", Gramercy Books, New York 1996, 53.

²¹ Reville, Albert, "The Devil: His Origin, Greatness and Decadence", İngilizce tras. Williams and Norgate, Chiswick Press, London 1871, 10.

²² Özalp, Ahmet, Şamil İslam Ansiklopedisi, 403-404.

²³ Gün, Faruk, "Kelamda Günah Problemi ve Şeytan", Yüksek Lisans Tezi, Van 2012, 60.

ölümsüz ve ilahi olanı, beden ise kötülüğü temsil etmektedir.²⁴ Yunan düşüncesindeki bu düalist bakış açısı, şeytanın tarihindeki en önemli unsurlardan biri olmuştur.²⁵

Hem iyi hem kötü özelliklere sahip olan Hermes, Pan, Hades gibi Yunan tanrılarına verilen rollerin de şeytan düşüncesinin gelişimine etki ettiği söylenmektedir. Hades, verimsizliğe yol açan yeraltı dünyasının tanrısıdır. Kendisini görünmez kılabilen yeteneklere sahip olan yalnız, gizemli ve soğuk kalpli biridir. Wray ve Mobley, şeytanın da Hades gibi görünmez olabilen bir varlık olduğunu, Hades'in, ölümün sürekliliğini sembolize ettiğini, daimi surette öldükten sonra ruhların konulacağı yer altındaki korku ve acı mekânında yaşadığını aktararak, Yeni Ahit'teki şeytanın akıbetini konu edinen kısım ile benzerlik gösterdiğini belirtmektedirler. Yeni Ahit'te dünyanın son bulmasını müteakip şeytanında gideceği yer acının, ızdırabın ve korkunun hâkim olduğu bir mekân olacaktır.²⁶

Bu mitlerdeki unsurların şeytan ile benzerliklerine, insan var olalı şeytan düşüncesinin şu veya bu şekilde insanın hayatında, fikrinde eserlerinde yer bulmasına değinildi. Çalışmamızın devamında Eski Ahit ve Yeni Ahit'teki şeytan figürü ortaya konulacaktır.

B. Kitâb-ı Mukaddes'in Bölümleri

Kitâb-ı Mukaddes'te şeytan konusunu araştırmadan önce kutsal kitabın bölümlerine değinmek iyi olacaktır. Kutsal Kitap, Hristiyanlara göre Eski ve Yeni Ahit olarak iki kısma ayrılır. Yahudiliğin kutsal kitabı yazılı ve sözlü olmak üzere iki bölüme ayrılır. Türkçe de yazılı kısım Eski Ahit (Eski Antlaşma) yada Tanah olarak bilinir. 24 kitaptan oluşmaktadır. Yahudilerin temel kabul ettiği Masoretik nüshada yer alır ve günümüzde Yahudiler arasında geçerli olduğu şekliyle TaNaH üç grupta toplanır. Rabbaniler tarafından gruplandırılan Tora(Tevrat), Neviim(Peygamberler), Ketuviim (Yazı veya Kitaplar) arasında Tevrat'ın rabbaniler için yeri her zaman

²⁴ Wray ve Mobley, “*The Birth of Satan Tracing*”, 88.

²⁵ Russell, Jeffrey Burton, “*The Devil: Perceptions of Evil from Antiquity to Primitive Christianity*”, Cornell University Press, Ithaca N.Y. 1977, 139.

²⁶ Wray ve Mobley, “*The Birth of Satan Tracing*”, 88-89.

ayrıcalıklıdır.²⁷ (Tora) Hristiyanların elinde bulunanlar 39 kitaptan oluşmaktadır. Bu farklılık, Tanah'ta ki kitapların tasnifinden kaynaklanmaktadır. İbranice ve Aramice olarak yazılmıştır. Kutsal Kitab'ın ikinci bölümü Yeni Ahit'e halk arasında İncil denilmektedir. İncil "iyi haber, müjde" anlamında Yunanca euaggelion olup Latinceye evangelium Fransızcaya évangile olarak geçmiştir. İncil kelimesini, ilk defa Pavlus kullanmıştır. İngilizce karşılığı ise gospeldir. Euaggelion kelimesinin doğrudan veya Habeşçe şekli olan wangel kanalıyla Arapçaya İncil olarak geçtiği ileri sürülmektedir.²⁸ İncil (euaggelion) kelimesini, Ahd-i Cedîd külliyyatı içinde hristiyanî anlamda ilk defa Pavlus "İsâ tarafından öğretilen yeni doktrin" anlamında kullanmıştır.²⁹ Grekçe olarak yazılmış 27 kitaptan meydana gelir. **Eski Antlaşma (Tevrat-Zebur) (39)**

Yasa kitapları(5): Yahudilerin "Tora" diye tanımladığı bu kitaplar, Tanah'ın ilk beş kitabıdır. Genelde Musa'nın beş kitabı olarak bilinir. Bunlar, sırasıyla: Tekvin (be-Reşit/Yaratılış), Mısır'dan Çıkış (Şemot), Levililer (va-Yikra), Çölde Sayım (ba-Midbar) ve Yasa'nın Tekrarı'dır. (Tesniye-Devarim). Tevrat'ta üç çeşit bölümelemedir. Baplardaki cümlelerin dağılımı, Yahudi nüshası ile Hristiyan nüshası arasında bazen farklılık göstermekte, cümle numaraları birbirini tutmamaktadır.

Tarihsel kitaplar(12): Yeşu, Hakimler, Rut, I. ve II. Samuel, I. ve II. Krallar, I. ve II. Tarihler, Ezra, Nehemya, Ester'dir.

Ketuvim: (Özdeyiş ve şiir kitapları)(5): Tarihi, dini, edebi ve felsefi metinlerden oluşmaktadır. Eyüp, Zebur (Mezmurlar), Süleyman'ın Özdeyişleri, Vaiz, Ezgiler Ezgisi.

Neviim: (Peygamberlik kitapları)(17): Peygamberlerin yer aldığı kitaplar, İsrailoğullarının tarihinden söz eder. Yeşaya, Yeremya, Ağıtlar, Hezekiel, Daniel, Hoşea, Yoel, Amos, Ovadya, Yunus, Mika, Nahum, Habakkuk, Sefanya, Hagay, Zekeriya ve Malaki'dir.

²⁷ Gaon, Sa'adya, "Tefsîru't-Tevrât bi'l-'Arabiyye", İstanbul, 2018, I, 50.

²⁸ Jeffery, Arthur, "The Foreign Vocabulary of the Qur'an", Baroda, India, 1938, III, 70-71.

²⁹ Harman, Ömer Faruk, "İncil", DİA, İstanbul, 2000, XXII, 270. (bkz; *The New International Dictionary of the Christian Church*, Michigan, 1974, 424.)

Yeni Ahit (İncil)(27)

27 Kitaptan meydana gelip bunlarda kendi aralarında ikiye ayrılır.

1.Tarihi Kitaplar: -Matta-Markos -Luka-Yuhanna. Bu dört kitap yazarlarının isimleri ile anılmakta ve bilinmektedirler.

Resullerin İşleri kitabı: İsa'nın öğrencilerinden Pavlus'un etkinlikleri, çoğunluğu Anadolu'da olan ilk kilise topluluklarının nasıl kurulduğu anlatılır. Luka tarafından yazıldığı söylenir.

2. Ta'limi Kitaplar: - Pavlus'a ve havarilerden bazılarına ait 21 Mektup-Vahiy Kitabı (peygamberlik kitabı) Bu kitap İncil'in son kitabıdır. Pavlus'un 13 mektubu, İncil'in büyük bir bölümünü oluşturur. Bu mektuplar şunlardır; Romalılar, I. ve II. Korintliler, Galatyalılar, I. ve II. Selanikliler; Bunlar büyük mektuplar olarak geçer. Efesliler, Filipililer, Kolo-seliler, Filimon; Bu mektuplar hapisane mektupları olarak geçmektedir. I. ve II. Timoteos, Titus; pastoral mektuplardır.

Diğer Mektuplar(8): İbraniler, Yakup, Petrus'un I ve II. Mektupları, Yuhanna'nın I. II ve III. Mektupları ve Yahuda'nın Mektubu.³⁰

1. Eski Ahit'te Şeytan

Yahudilerin büyük sözlüklerinden Encycloapedia Judaica'ya göre Talmud ve Midrash'ta³¹; Şeytan melek olarak geçmekte, daha sonra zaman içinde Yahudilikte

³⁰ Kutsal Kitap, İstanbul, 2007, İçindekiler ve Önsöz bölümleri. (bkz; Eroğlu, Ahmet Hikmet, Güngör, Ali İsmail, "Dinler Tarihi", Ankara, 2013, 124-131.)

³¹ Midrash; Tevrat'ın yorum katılarak, tefsir yapılarak okunması ve aynı zamanda bu amaç ile yazılan kitaplara verilen isimdir. (bkz; Harman, Ömer Faruk, "Yahudilik- Kutsal Metinler ve Dinî Literatür", DİA, 2013, XLIII, 199-200.

şeytana dönüşmektedir. Şeytanların efendisi Samael cennette bulunan güçlü bir melek prens idi. Şeytan dünyaya kadınla yani Havva ile gelmiştir. Şeytan yaratılmıştır ama ebedi değildir. Tüm göksel varlıklar gibi havada uçar. Kuş, geyik, kadın, genç bir adam, dilenci, keçi gibi görünebilir. Tüm kötülüklerin enkarnasyonudur, düşünce ve faaliyetleri insanı yok etmeyi amaçlamaktadır. Şeytanın bilgisi sınırlandırılmıştır.³²

Bazı araştırmacılara göre ise şeytan (satan), rakip, muhalif anlamına gelmektedir. Eski Ahit'te bu manada kullanılmıştır. Şeytan Hz. Âdem'e secde etmesi emredilmeden önce Azâzel (Azâzil) diye isimlendirilmektedir. Bu kelime Süryanice olup Tanrı tarafından desteklenmiş demektir. Arapça ismi ise Haris'dir. Azâzel, Hanuk Kitabı'nda, Allah'ın rahmetinden kovulan iki yüz melekten biridir. Azâzel, erkeklere kılıç ve kalkan yapmayı, kadınlara süslü giyinip, göz kapaklarını güzelleştirme becerisini kazandırmıştır. Yahudi kültüründe Azâzel, Âdem'e secde etmeyi reddeden melek olarak anılmaktadır. Eski Ahit'in Eyüp'ün Kitabı'nda ve birkaç yerde Tanrı oğulları olarak geçmektedir.³³

Eski Ahit'in üç bölümünde şeytan ile ilgili kısımlar mevcuttur. Eyüp'e kadar olan bölümde 1.Tarihler'de geçiyor. Sonra da Eyüp ve Zekeriya'da geçiyor. İlerleyen bölümlerde bunları tek tek ele alacağız.

³² Jacobs, Joseph, Ludwig Blau, " Jewish Encyclopedia Judaica", The Unedited Full Text of The 1906. <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/13219-satan,19/07/2019> tarihinde ulaşılmıştır.

³³ Güç, Ahmet, "Şeytan", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Şamil Yay., İstanbul, 2000, VII, 303.

a. Eski Ahit'te Şeytanın Mâhiyeti:

Eski Ahit'te şeytanın belirli bir fonksiyonu, bir varlığı işaret ettiğine dair kesin bilgi yoktur. Kimi zaman tanrı ile aynı seviyede bir varlık, kimi zaman yarı tanrı,³⁴ kimi zaman ise insan veya melek ile aynı seviye bir varlık³⁵ olabilmektedir. Kimi yerde şeytanlar meleklerin ve kadınların çocukları olarak geçmektedir.³⁶

Eski Ahit'te şeytan hakkındaki bilginin sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. Eski Ahit'te şeytan bireylerin ve ulusların düşmanı, toplulukları sıkıntıya sokan eşkıyanın başı olarak geçmektedir.³⁷ Eyüp kitabında itaatkar ama düşman bir melek olarak geçerken, Eski Ahit'in Mezmurlar (Zebur) bölümünde şeytanı suçlayıcı ve iftiracı olarak buluyoruz. Eski Ahit'te ilgili bölümlerde, şeytan Tanrı'ya bağımlı bir şekilde ilâhi yönetimin nankör bir üyesi ve görevi dindar kimselerin samimiyetini test etmektedir.³⁸

“Şeytan (satan) kelimesi İbranice shatan'dan türemiştir. Kelime, Eski Ahit'te çoğunlukla fiil³⁹ olarak kullanılmakla birlikte isim⁴⁰ halinde de bulunduğu bölümler vardır ve manası düşman (adversary), muhalif, engelleyici, suçlayıcı (accuser), iftiracı (slanderer) olarak hareket etmek, kin gütmek, düşmanlık beslemek demektir.⁴¹ Kötü ruhu, Tanrı'nın yolundan gidenleri baştan çıkararak büyük düşmanı ve karanlığın prensini ifade eder.⁴² Şeytan melek olarak ve melekler âleminin bir parçası olarak yaratılmıştır.⁴³ Melekler içerisinde en yüksek seviyededir.⁴⁴ Şeytan, biri dünyevi diğeri de gökyüzü ile ilişkili olmak bakımından iki temel görünüme sahiptir. Şeytanın

³⁴ Ottens ve Myer, “*Coming With Satanizm*”, 15.

³⁵ Çölde Sayım 22/22-32, Eyüp 1-2, Zekeriya 3/1-2 ve Tarihler 21/1.

³⁶ Yaratılış 6/2.

³⁷ Caldwell, “*The Doktrin of Satan*”, I, 32.

³⁸ Wray ve Mobley “*The Birth of Satan Tracing*”, 65.

³⁹ Bkz: Mezmurlar 38/20; 71/13; 109/4, 20, 29; Zekeriya 3/1.

⁴⁰ Bkz: 1. Samuel 29/4; 2. Samuel 19/23; 1. Krallar 5/18; 11/14, 23; Mezmurlar 109/6.

⁴¹ Wray ve Mobley, “*The Birth of Satan Tracing*”, s. 1; Tae Whoe (David) Chung, “*The Development of the Concept of Satan in the Old Testament and Intertestamental Literature*”, Unpublished Dissertation, Southwestern Baptist Theological Seminary, Fort Worth/Texas 2000, 23.

⁴² H. Bietenhard, “*Satan*”, “*The New International Dictionary of New Testament Theology*” içinde, ed. Colin Brown, Zondervan, Grand Rapids 1978, III, 468.

⁴³ Hezekiel 24/18. Yeni Ahit'te aynı manayı ifade eden pasaj da vardır. Bkz: Pavlus'tan Efeslilere Mektup 6/11, 12. 6.

⁴⁴ Hezekiel 28/12-14.

dünyevi görünümünü konu edinen bölümlerde ana tema onun insan düşmanı ve suçlayıcı olmasıdır.”⁴⁵

Çölde Sayım 22/22-32, Eyüp 1-2, Zekeriya 3/1-2 ve Tarihler 21/1’de şeytandan melek olarak bahsedilmektedir. Çölde Sayım 22/22-35 bölümlerinde melekî bir kimlik olarak şeytan Tanrı’nın iradesine uygun davranış sergilememekte, Tanrı’yı kızdıran Balaam ve onun akıllı eşeğine ait hikâyeden bahsetmektedir. “Melek olarak bahsedilen bu bölümlerde şeytanın eşeğe görünmesi, sonra Balaam’a gözüküp onunla konuşması yer alırken, onun Balaam’ın düşmanı ve iyi bir melek olması ile engelleyici olarak faaliyette bulunması dikkat çekmektedir. Balaam ve eşeğinin hikâyesi şeytanın engelleyici olduğu anlayışını sağlamlaştırmaktadır.”⁴⁶

I. Tarihler 21/1 şeytanın Davut’u nüfus sayımı yapması için kışkırtması sonucu İsraililerin Yahve tarafından cezalandırılması yer almaktadır. M.Ö. 550 yıllarına ait II. Samuel 24/1’de de şeytanın İsrail’e karşı çıktığı ve Davut’u tahrik ettiği yer almaktadır. Burada şeytanın kötü arzu ve istekleri kamçılaman bir kışkırtıcı ve insanların düşmanı olduğunu görmekteyiz.

Eski Ahit’te şeytandan Tanrı’nın oğlu olarak bahsedilen yer Eyüp Kitabı’dır. Bununla beraber şeytanın bir melek oluşuna dair ifade açık bir şekilde Eyüp Kitabı’nda yer almaktadır. Bu bölümde Rab, Eyüp ve şeytan arasında geçen olaylar ve konuşmalar anlatılmaktadır. Şeytan burada dindar biri olan Eyüb’ün samimiyetini ölçen bir düşman ve suçlayıcı olarak geçmektedir. Şeytan Zekeriya 3/1-2’de de Eyüp Kitabı’nda anlatıldığı şekilde Yeşu’yu suçlayan bir özelliğe sahiptir. Kutsal Kitâb’a göre İsrail Tanrı’nın seçtiği bir halktır. Bu bölümde şeytanın Yeşu’yu suçlamasının sebebi, Yeşu’nun İsrail halkından olmasına bağlanmaktadır.

Eski Ahit’te buraya kadar geçen bölümlere baktığımızda şeytan suçlayıcı, iftiracı veya düşman olarak nitelendiği halde, belirli bir işlevi, bir ünvanı veya bir varlığı işaret ettiğine dair kesin bir bilgi yer almamaktadır. Eski Ahit yazarlarının bir varlık

⁴⁵ Işık, Harun, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an’a göre Şeytan”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, sayı 13, 36- 37.

⁴⁶ Wray - Mobley, “*The Birth of Satan*”, 58.

olarak şeytandan daha fazla belirli roller veya fonksiyonlara dikkat çektiklerini söyleyebiliriz.

b. Eski Ahit'te Şeytanın İsimleri

Şeytan değişik isimler ile adlandırılmıştır. Şeytan için kullanılan isimlerin bazıları Eski Ahit ve Yeni Ahit'te aynı bazıları farklıdır. Burada Eski Ahit'te kullanılan isimlerine değineceğiz.

Işık (Lusifer) :

Lucifer ismi luxtan yani ışıktan gelir ve latinedir yani Vulgata'da (Latince Kutsal Kitap) yer almaktadır. İbrânice helel, Grekçe eosphoros (fosfor) dur. Aslına bu Venüs gezegeninin adıdır, parlaklığı yüzünden bu şekilde kullanılmıştır aynı zamanda 'Gündüz Yıldızı' anlamına da gelir.⁴⁷

"Bu isim Eski Ahit'te sadece bir kez yer almaktadır. Lucifer, Güneş ve Ay'dan sonra gökyüzünde en parlak nesne olan Venüs'ten daha fazla ışık saçan anlamına gelmektedir. Yeşeya 14/12-15'te Lusifer, kibri ve Tanrı olma arzusu yüzünden cennetten kovulan, "sabahın oğlu" olarak adlandırılan bir melektir. Lucifer'in cennetten kovuluşuna neden olan günahı, cehalet, hata, egoizm, haset ve kibirdir. Yeşeya 14/12-15'te "sabahın oğlu" olarak açıklandığı için şeytan Lusifer (ışık) ismini almıştır. Eski Ahit'te geçen Lusifer, Yeni Ahit'te isim olarak geçmemektedir. Yalnız cennetten kovulmuş bir melek olarak Lusifer fikri birkaç kez geçmektedir. Zaman ile Cin ve şeytanları sistematik olarak inceleyen bir çalışma dalı ortaya çıkmış ve buna 'demonoloji' ismi verilmiştir. Demonolojide Lusifer insanların bencil ve gururlu isteklerine cevap vererek onları ayartan şeytani ruhların hükümdarı olarak görülmektedir.⁴⁸ Hristiyan teolog Terturlian ve St. Augustine Yeşeya 14-12 bölümündeki düşen yıldızla Lusiferi tanımlamışlardır. Bunun üzerine Lusifer şeytan (Devil) ismini almıştır. John Milton tarafından kaleme alınan Yitik Cennet (Paradise lost) adlı eserinde Lusifer adı günahkar ve kibirli olan şeytanı açıklamak için yer

⁴⁷ <http://www.hristiyanforum.com/forum/showthread.php?t=317517>, 19 Kasım 2019.

⁴⁸ Ottems ve Myer, "Copying with Satanism" 14.

almıştır. Dante'nin ilahi komedisindeki gibi Lusifer ismi tanınmış tiyatro eserlerinde, Vondel'in şiirinde olduğu gibi Hristiyan edebiyatında kullanılmıştır.⁴⁹

Russell Ortaçağda kaleme alınan bazı eserlerde şeytan ve Lucifer isimlerinin ayırt edildiğini söylemektedir. Fakat geleneğin tek olduklarını onayladıklarını, bu iki terimin kötü olan tek kişiliğin şeytanın adı olarak kullanıldığını ifade eder. Lucifer adının Yeşeya'da geçen büyük prens, kibri nedeni ile arştan düşen sabah yıldızı ile Hezekiel'de geçen yaratıldığında kusursuz olan sonra kötülük yapan, Tanrı krallığının engelleyicisi iblisin birleşmesinden doğduğunu söyler. Bu üç kavramın ne zaman bir araya geldiğinin belli olmadığını, Origen'in bunları bir olarak üçüncü yüzyılda kullandığını açıklamaktadır.⁵⁰

“Mitolojiye göre Lusifer göklerin yöneticisi ve Tanrı'nın tahtına yakın bir yerde idi. Fazla kibirli olan Lusifer Tanrı tahtını bırakır bırakmaz göğün tahtına oturdu. Başmelek Mikâil ona karşı bir ordu ile Lusifer'i karanlığa gönderdi. Gökyüzünde baş meleğin adı Lusifer'di, isyanı sebebiyle cennetten kovuldu yeryüzünde şeytan oldu. İsyanına katılan melekler de cennetten kovuldular ve Lusifer'in efendisi olduğu şeytanlar oldular.”⁵¹

Lusifer'i Lynn Picknett şöyle anlatmaktadır. “Lusifer düşünebileceğimiz bütün kötülüklerle bütünleşmiş, akıllara durgunluk verecek felaketler ile dolu, merhametsiz, acımasız ve karanlık bir yaratık olmuştur. Ebedi ceza, alevlerin arasındaki iblis arkadaşlarını yönetip bir yandan insanların aklını çelmek için komplo kurarken, bir vampir ve en büyük zaferi insanları kendi gibi kötülükle doldurmak olan türünün en iyi ruh emicisi haline gelmiştir. Yalanların babası olarak kabul edilmesine rağmen öne çıkardığı var oluş sebebi, umudu yok etmeyi ve öncelikle arayışta olanların istediklerini sunarak onları aldatıyordu.”⁵²

⁴⁹ Güç, Ahmet, “Satanizm Şeytana Tapınmanın Yeni Adı”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2. Baskı Ankara, 2004, 50-53.

⁵⁰ Russell, Jeffrey Burton, “Lusifer Ortaçağda Şeytan”, (trc; Ahmet Fethi), İstanbul, 2001, 7.

⁵¹ Maximillan, Rudwin, “The Devil in Legend and Literature, Open Court Publishing”, Company, Chicago 1931, 74.

⁵² Lynn Picknett, “The Secret History of Lucifer, Şeytanın Gizli Tarihi”, (trc; Özlem Yaşayanlar, Yeni Güven Matbaası), 2007, 50.

Bazı kaynaklara göre Yeşeya 14/12-15 pasajları bağlamında Lucifer adının şeytanla özdeşleştirilmesi yanlış bir algıdır. Çünkü Yeşeya 14/12-15'te idam edilen kişi açık bir şekilde Babil kralıdır. Ayrıca Lucifer bir adam olarak isimlendirilmiştir ve öleceği, vatani ve halkının yok edileceği söylenmiştir. Yine bu pasajların Bâbil kralı dışında başka biri için yorumlanabileceğine dâir hem Eski hem de Yeni Ahit'te herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla Lucifer'i şeytan olarak yorumlamak metni asıl manasının dışına taşımak demektir. Lusifer ve şeytan arasında böyle bir ilişki kurulmasının nedeni, şeytanın cennetten kovulan büyük bir başmelek oluşudur. Şeytan gökyüzünde güzellik, güç, bilgelik bakımından yaratılan bütün varlıklar arasında başta olarak en öndedir. Cennetten kovulmadan önce Lusiferdir ve daha sonra şeytana dönüşecektir.⁵³

Anlaşılan odur ki, belirli bir zamandan sonra Lusifer şeytana isim olarak verilmiştir fakat Kutsal Kitap'ta gerçekten de şeytan olarak geçip geçmediği konusunda tereddütler bulunmaktadır.

Semavi Evin Sahibi (Baalzebub-Beelzebub) :

Baalzebub semavi evin sahibi demektir.⁵⁴ Şeytan için kullanılan diğer bir isim olan Baalzebub veya Beelzebub Eski Ahit'te sadece bir yerde bulunmakta, Apokaliptik⁵⁵ literatürde ise hiç yer almamaktadır. Daha sonraki modern tercümelelerde ise Beelzeboul ismi kullanılmaktadır.⁵⁶ Adının kaynağı belirsiz olmakla birlikte rivayetlere göre Yahudilerin monoteist Yahudilik olan şeyi özümseyip geliştirmeye başladıklarında şeytana dönüşen bir tanrı olmuştur. Baalzebub'un kök kelimelerinden biri olan Baal, başlangıçta eski bir Filistin tanrısının ismidir. Baal, Yahudiler tarafından Filistin'deki Ekron şehrindeki sinekleri yaratan ve kontrol eden, uçan varlıkların efendisi, Kenan diyarı panteonunun baş tanrısıdır.⁵⁷ Beelzabub (İbranice)

⁵³ Işık Harun, "Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'a göre Şeytan", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, sayı 13, 49.

⁵⁴ Çelebi, İlyas, "Şeytan", *DİA*, 99-101.

⁵⁵ Apokaliptik: Gizli olanı ortaya çıkarma, açma gibi anlamlara gelmektedir. Apokaliptik literatür de gizli olanı açıklayan ve geleceğe dair haber veren metinleri muhtevindir. bkz: Şinasi Gündüz, "*Din ve İnanç Sözlüğü*", Vadi Yay., Ankara 1998, 37.

⁵⁶ Fathorpe, "*Satanism and Demonology*", 122.

⁵⁷ Ottens ve Myer, "*Coping With Satanism*", 15.

Sineklerin Tanrısı, Eski Mısırlıların kutsal saydıkları bokböceği (scarab) sembolizminden alınmıştır.⁵⁸ Şeytanın farklı bir ismi olarak kullanılmaktadır.

Şeytan (Satan) :

Şeytan Yahudi geleneklerine göre insanları kandıran, yanıltan, onları kötü yola sevk etmeye çalışan kötülük meleği. Talmud'da şeytan, ölüm meleği olarak tanımlanır.⁵⁹ Eski ve Yeni Ahit'te, Kur'ân-ı Kerim'de şeytan için ortak ve en çok kullanılan kelimedir. *“Ve Allah oğulları RABBİN önünde kendilerini takdim etmeğe geldikleri gün vaki oldu ki, onların arasında şeytan da geldi.”*⁶⁰

*“Ve şeytan RABBE cevap verip dedi: Eyub Allah'tan boşuna mı korkuyor?”*⁶¹

*“Ve RAB şeytana dedi: İşte, bütün nesi varsa senin elinde; ancak kendisine elini uzatma. Ve şeytan RABBİN önünden çıktı.”*⁶² Bu ayetlerde geçtiği üzere satan kelimesi şeytan için kullanılan en çok bilinen isimdir.

Yılan (Serpent):

Şeytana verilen isimlerden biri de yılan (serpent)dır. Yaratılış Kitabı 3'de geçen hikâyede yılan, baştan çıkarıcı, iftira eden, engelleyen gibi şeytana atfedilen fonksiyonlar icra eden soyut bir hayvandır. *“Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yıldı. Yılan kadına, “Tanrı gerçekten, ‘Bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin’ dedi mi?” diye sordu. Kadın, “Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz” diye yanıtladı, “Ama Tanrı, ‘Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz’ dedi.”* Yılan, *“Kesinlikle ölmezsiniz” dedi,*⁶³ Burada şeytan kelimesi yerine yılan (serpent) kelimesi geçmektedir. Şeytana verilen isimlerden biri olarak geleneksel teolojinin şeytanla özdeşleştirdiği yılan (serpent), Tanrı'ya iftira eden ve yeni yaratılışta günahı takdim eden, doğru hareket etmeyi engelleyen biri olarak gösterilmektedir. Geleneksel teolojinin söylemleri, Yeni Ahit'in yorumu ve Milton,

⁵⁸ Güç, Ahmet, “Satanizm”, Ankara, 2004, 240.

⁵⁹ Besalel, Yusuf, “Yahudilik Ansiklopedisi”, İstanbul, 2001, III, 567.

⁶⁰ Eyüp 1/6.

⁶¹ Eyüp 1/9.

⁶² Eyüp 1/12.

⁶³ Yaratılış 3/1-4.

Bunyan (ö. 1688), Luther (ö. 1546) ve genel olarak Ortaçağ'ın popüler anlayışına göre yılan, şeytanı temsil etmektedir. Yılan şeytanî, sorgulayan, inkâr eden ve kandıran bir tarzda konuşmaktadır. Yılan sıradan bir hayvan olmayıp, konuşma kabiliyeti ve gizli bilgiyi elde eden, yasak ağaçtan yemenin sonucunu önceden haber verebilen bir varlıktır. Dolayısıyla yılan bilgeliği ile meşhur olmuştur.⁶⁴ Sa'adya Gaon tefsirinde, yılanın bilge (hakim) olarak geçmesini şöyle açıklamaktadır. *“Bilge olarak çevrilen ifadenin aslı ‘arum’ kelimesidir. ‘Arum’, zekasını kurnazlıkla kullanan açığöz, hilekâr, tuzakçı, kumpasçı, kötü, kötülükte uzman, soysuz, alçak, Fesat, habîs, cingöz, açığöz, fettan, dalavereci, üçkağıtçı, oyunbaz ve düzanbaz gibi anlamlara gelmektedir.”*⁶⁵ Yılanın orta düzeyde baştan çıkarma gücü bulunduğu görülmektedir. Fonksiyonu ruhtaki günahkâr arzuyu harekete geçirmek için yerinde önerilerle harici amaç sunmaktır. Yılanın hareketleri, büyüleyici güçleri kendisine atfedilen şeytani bir karakteri ima etmektedir. İnsanüstü bilgi ve konuşma gücüne ve Tanrı'ya düşmanlığına rağmen hâlâ bir kır hayvanıdır ve Yehova'nın yaratığıdır. Hayvan sadece insan düşünce ve davranışını kötüleştiren düşüncelerin kurnaz bir önericisi değil, aynı zamanda bizatihi kötü olarak kabul edilmektedir.⁶⁶ Bununla birlikte Eski Ahit'in herhangi bir yerinde yılan ve şeytan arasında yapılan bu tanımlama ile ilgili bir söylemin söz konusu olmadığı da iddia edilmiştir. Çünkü Eski Ahit yılanları, herhangi bir özel kötülüğe sahip bir tür olarak takdim etmemektedir. Yılana cennet bahçesi hikâyesinde baştan çıkaran rolünün verilmesi muhtemelen diğer kültürlerin Gılgamış destanı gibi yaratılış hikâyesinden etkilenmenin bir sonucudur.⁶⁷ İki Ahit arasındaki süreçte Yahudi ve Hıristiyan literatürü de yılanı şeytanla özdeşleştirmemiştir. Milattan sonra birinci yüzyıl içerisinde Âdem ve Havva hakkında yeniden yazılan hikâyede Havva'nın “Şeytan yılanın ağzından bana cevap verdi” şeklinde beyanda bulunduğu dile getirilmiştir.⁶⁸ Eski Ahit'te Yaratılış 3/1'te yılanın lânetlenmesi, Kur'ân'da şeytanın lânetlenmesine benzemektedir. Eski Ahit'te şeytan kelimesinin yerine yılan ismi kullanılmıştır.

⁶⁴ Matta 10/16.

⁶⁵ Gaon, Sa'adya, *“Tefsîru't-Tevrât bi'l-'Arabiyye”* İstanbul, 2018, 279. (bkz.Koçman, 528.

⁶⁶ Caldwell, *“The Doctrine of Satan”*, 30-31.)

⁶⁷ Wray ve Mobley, *“The Birth of Satan Tracing”*, 69.

⁶⁸ L. Kugel, James, *“The Bible As It Was, Belknap Press”*, Cambridge 1997, 72-75.

Sarmal (Leviathan) :

Şeytan ile ilişkilendirilen kavramlardan biri de Leviathan'dır. Leviathan kelimesi orijin olarak İbraniceden gelmektedir ve sarmal veya kıvrımlı demektir. Eski Ahit'in Türkçe metninde Livyatan olarak geçmektedir. “ *O gün Rab Livyatan'ı , o kaçan yılanı, Evet Livyatan'ı o kıvrıla kıvrıla giden yılanı acımasız, kocaman, güçlü kılıcıyla cezalandıracak, denizdeki canavarı öldürecek.*”⁶⁹ Kavram Kitâb-ı Mukaddes'te Yahve tarafından mağlup edilen çok başlı canavar anlamındadır. Leviathan diğer bir kutsal kitap deniz canavarı Behemoth ile değişimli olarak kullanılmaktadır. Şeytan ve iblisler arasındaki ilişki yüzünden Leviathan bazen şeytan şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁰

Kutsal Melek (Anointed Cherub) :

Anointed Cherub kutsal melek anlamına gelen İngilizce kelimedir. Eski Ahit'te şu şekilde geçmektedir. “*Meshedilmiş, koruyucu bir melek olarak Seni oraya yerleştirdim. Tanrı'nın kutsal dağındaydın, Yanan taşlar arasında dolaştın.*”⁷¹ Kutsal Kitâb'ın Türkçe çevirisinde Keruv (Kerub) olarak geçmiştir. Keruvlar için kanatlı doğaüstü varlıklar açıklaması yapılmıştır.⁷²

Lilith:

Lilith kelimesi genelde şeytanın dişisine verilen bir isim olarak kullanılmaktadır. Eski Ahit'te şu şekilde geçmektedir. “*Yabanıl hayvanlarla sırtlanlar orada buluşacak, tekeler karşılıklı böğürecek. Lilith oraya yerleşip rahata kavuşacak.*”⁷³ Burada geçen “teke” Kutsal Kitab'ın açıklamasında teke görünümlü cin, “Lilith” ise bir tür cin olarak açıklanmaktadır.⁷⁴

Şeytanın kadın şeytan Lilith'e benzediği de söylenmiştir. Yahudi din adamlarından bazıları Yaratılış 1 ile Yaratılış 2 arasında bir çelişki olduğunu görmüştür. Yaratılış 1'de Tanrı insanı kadın ve erkek olarak yarattı diyerek aynı anda

⁶⁹ Yeşaya 27/1.

⁷⁰ Oliver, Evelyn Dorothy ve Lewis, James R. “*Angels A to Z*”, ikinci baskı, Visible Ink Press, Detroit 2008, II, 222-223.

⁷¹ Hezekiel 28/14.

⁷² Kutsal Kitâp, İstanbul, 2007, 1616.

⁷³ Yeşaya 34/14.

⁷⁴ <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=739&mc=1&sc=705>, 19.03.2019, bkz: Kutsal Kitap, İstanbul, 2007, 882.

ikisinin de yaratıldığını söylerken, Yaratılış 2'de önce Âdem'in yaratıldığını, Havva'nın sonradan Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı geçmektedir. Bazı Yahudi din adamları bunu iki farklı şekilde açıklamışlardır. İlki Âdem'in önce başka bir karısı olduğu, o karısı isyan edince, kendi bedeninden itaatkar bir kadın modeli olması gereken Havva'nın yaratıldığıdır. Adını onurlandırmamak için ilk karısının Tora'ya yazılmadığı söylenir. İkinci teori ise ilk başta hem kadın, hem erkek çift cinsiyetli tek canlının yaratıldığı sonradan ikiye ayrıldığıdır.⁷⁵

İlk teorideki ilk kadın yani Yahudilikte Âdem'in ilk eşi olarak kabul edilen Lilith'tir. Bu Lilith karakterine Babil Talmud'unda kadın şeytanlardan oluşan şeytani bir topluluğun önderi olarak rastlanmaktadır. Yahudilikte gece tanrıçası olan Lilith'in, genellikle çocukları yok etme temayülünde olan bir Mezopotamya şeytani olduğu düşünülmektedir. Lilith erkeklerle rüyalarında birlikte olan bir kadın şeytan rolündedir. Âdem'e itaat etmeyi reddeden Âdem'in ilk eşi olduğu ve Âdem'in onu reddettiği ve Tanrı'nın daha itaatkâr olan Havva'yı yarattığı Talmud'da geçmektedir. Yeşaya 34/14 Lilith'e nispet edilmektedir.⁷⁶ Lilith büyücülerin efendisi, genellikle güzel bir vampir, kötü ruhların kraliçesi olarak tasvir edilmektedir. Lilith, Lusifer ve onun şeytanları ile çiftleşmiştir. Bundan hem Yahudi hem de ortaçağ Hıristiyan efsanesinde yer alan yüzlerce dişi şeytan türemiştir.⁷⁷ Yahudi inancında, Lilith'in kötülüklerinden üç meleğin (Sanvi, Sansavi ve Semangelaf) isimleri ve imajlarının yazılı olduğu tılsımları kullanarak korunma yer almaktadır. Bu yaygın inanış 18. Yüzyıl boyunca uygulandı. Lilith'e karşı yeni anneleri ve yeni doğan bebeği korumak için, bazen büyülü daireler yatağın çevresine çizilirdi. Eğer bir çocuk rüyasında gülerse, Lilith'in orada olduğuna ve çocuğun burnuna hafifçe vurarak Lilith'in oradan uzaklaştırıldığına inanılmaktaydı. Lilith'e sevgili cini, sol veya şeytani anlamına gelen Samael'in yardım ettiği iddia edilmiştir. Yahudilere göre Lilith, ay küçülen konumda olduğunda gücünün en üst seviyesindedir. Âdem'e göre daha aşağı bir pozisyonu

⁷⁵ Ünal, Asife, "Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilith Efsanesi", *ÇÜİFD*, 2017, XVII, 103-115.

⁷⁶ Pagels, Elaine, "The Origin of Satan", Vintage Books, New York 1995, 102.

⁷⁷ Robert Masello, "Fallen Angels and Spirits of the Dark", Perigee, New York 1994, 93; Egerton Sykes, "Who: Non-Classical Mythology", Oxford University Press, New York 1993, 37.

kabul etmeyi reddetmesi yüzünden Lilith'i yeniden gözden geçiren çağdaş feministler onu ataerkil baskıya karşı reaksiyon gösteren kararlı bir kadın olarak yeniden yorumlamışlardır.⁷⁸

Lilith ilk kadın mı?, şeytan , tanrıça yoksa cin mi? Bununla ilgili kesin bir bilgi bulunmamak ile birlikte genel anlamda dişi şeytanların başı olarak kullanılmaktadır.

İlahi Varlıklar: (Tanrı Oğulları) (Divine Beings: (Son Of God)

İbranice ישות אלוהית olan bu kelime, ilâhi varlıklar ve Tanrı oğulları anlamlarına gelmektedir. Yahudi anlayışında seçilmiş insanların yöneticileri olan krallara, Tanrı'nın hizmetkârları olan bazı varlıkların (düşmüş meleklerin-şeytanların), Tanrı oğulları şeklinde tanımlandıkları bilinmektedir. Aynı şekilde insanlar arasında erdemli ve sâlih kullar da kimi zaman Tanrı oğlu diye anılmaktadır.⁷⁹ Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu ve Rab diye isimlendirilmesi de başlangıçta bu tür bir mecâzi anlam taşıyordu.

Bu "tanrı oğulları" ifadesi Yaratılış 6/2-4, Eyüp1/6, 2/1, 38/7 ve Mezmurlar 82/6-89/6'da geçer. Peki bu ayetler şeytanların kimliği hakkında ne ifade eder?

*"Allah oğulları İlâhi varlıklar insan kızlarının güzelliğini görünce beğendikleriyle evlendiler...İlâhi varlıkların insan kızlarıyla evlenip çocuk sahibi oldukları günlerde ve daha sonra yeryüzünde Nefiller vardı. Bunlar eski çağ kahramanları, ünlü kişilerdi."*⁸⁰ *"İlâhi varlıklar insan kızlarının güzelliğini görünce beğendikleriyle evlendiler."*⁸¹ Şeytanın cennetten kovuluşunun, arka planında insanoğlunun kızlarına olan şehvi tabiat bulunmaktaydı. Eski ve Yeni Ahit arasındaki süreçte yazılan Enoch ve Jubilees'e⁸² göre şeytan, izleyenler (watchers) olarak bilinir. Cennetten kovulan meleklerin çocuğudur. Cennetten kovulmuş devlerin şeytani

⁷⁸ Masello, "Fallen Angels", 94; Sykes, Who: Non-Classical Mythology, 37-38.

⁷⁹ Duygu, Zafer, "İsa'nın Yeni Ahit'te "Tanrı Oğlu" olarak Tanımlanması Meselesi", *AÜİFD*, 59:1, 2018, 160-161.

⁸⁰ Yaratılış 6/2-4.

⁸¹ Yaratılış 6/2

⁸² Jubilees: Yahudi ve Hristiyan dini otoritelerince apokrif sayılan bir kitap olup, dünyanın yaratılışından, Hz.Musa'nın Mısır'ı terkine kadar olan olayları anlatmaktadır. Elli kitaptan oluşmaktadır. Kutsal kitaplarda olmayan bilgiler vardır. (Harun Güngör, "Satırarası Düşünceler Tespitler ve Notlar"Kayseri, 2019, 140.)

ruhlarının prensiydi ve insanoğlunun kızlarından doğmuştu.⁸³ Kitâb-ı Mukaddes'te yer yer bahsedilen Enoch Kitabı (M.Ö. 200-64) düşmüş meleklerden söz etmektedir. Enoch (Hanok) hem Eski Ahit'te hem de Yeni Ahit'te anılmaktadır. Kur'ân'da geçen Hz. İdris peygamber ile ilişkilendirilmiştir. Enoch farklı bakış açılarına sahip yazarların çalışmalarından oluşmaktadır. Bölüm 1-36 arasında günah, insanların güzel ve alımlı kızlarını izleyen (watcher) cennetten kovulmuş meleklerin şehvi duruşlarına kadar gitmektedir. Şeytan düşüncesinin gelişiminde özellikle Enoch'ta yer alan İzleyenler Kitabı'nda (Book of Watchers) anlatılan hikâyeler bulunmaktadır. Mesela bir hikâyede Enoch'da izleyen (watcher) olarak takdim edilen Tanrı'nın oğullarının gökyüzü krallığındaki ilâhi konumdan nasıl düştüğü konu edilmektedir.⁸⁴ Burada verilen açıklama Jubilees Kitabı'nda verileden farklıdır. Jubilees Kitabı'na göre izleyici (watcher) olarak adlandırılan melekler dünyaya insanoğlunun çocuklarını yargılamak ve onlara doğruluğu öğretmek için Tanrı tarafından gönderilmiştir. Bu vazifeyi yerine getirirken insanoğlunun kızlarını arzulamışlardır.⁸⁵ Enoch 6-16'ya göre gökyüzünün erkekleri olan melekler, güzel ve alımlı kızları arzulamış ve birbirlerine “haydi kızların arasından eşler seçelim ve çocuk yapalım” demişlerdir. Bu suçlular hapisle cezalandırılmışlardır. Özellikle lider ve baş suçlu olan Azazel büyük cezaya çarptırılmıştır. Cennetten kovulan meleklerin çocukları ve insan anneler dev gibidir. Onların ruhları insanın ahlakını yok etmek için şeytanın emri altında çalışan cinlerdir. Onlara engelleme olmaksızın kıyamete kadar izin verilmiştir.⁸⁶ Enoch'ta izleyiciden (watcher) farklı olan şey gözden düşmüş melekler arasından Azazel ve Enoch'un son bölümlerine⁸⁷ doğru karşımıza çıkan şeytan olarak adlandırılan bir liderin ortaya çıkmasıdır.⁸⁸

⁸³ Wray ve Mobley, “*The Birth of Satan Tracing*”, 108.

⁸⁴ Pagels, “*The Birth of Satan*”, 50.

⁸⁵ Bkz. Secs 4, 5.

⁸⁶ Caldwell, William, “*The Doctrine of Satan*” II, 98-102.

⁸⁷ Enoch 37-71.

⁸⁸ Forsyth, “*The Old Enemy*”, 161.

Z.C.Bayer, bazı kaynaklarda “Tanrı’nın Oğullarının” iyi niyetlerle yeryüzüne indiklerini fakat insanın kızları tarafından aldatıldıklarını, bu neden ile melek olma özelliklerini yitirdiklerini ifade etmektedir.⁸⁹

“Bir gün ilâhi varlıklar, RAB`bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde, Şeytan da onlarla geldi.⁹⁰ “Başka bir gün ilâhi varlıklar RAB`bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde Şeytan da RAB`bin huzuruna çıkmak için onlarla gelmişti.”⁹¹ “Sizler ilâhsınız’ diyorum, ‘Yüceler Yücesi’nin oğullarısınız hepiniz!’⁹² Çünkü göklerde RAB’be kim eş koşulur? Kim benzer RAB’be ilâhi varlıklar arasında?⁹³

Bu bölümlerde ilâhi varlıklar tanrı oğulları diye geçmektedir. Şeytanın özel bir melek olduğu, muhalif bir doğaya sahip olduğu tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeye göre Eyüp Kitabı’nda şeytan bir bireyi gösteren bir kimlikten ziyade bir derece veya göreve işaret eden bir kavramdır. Şeytan bir insanın gerçek kalitesini anlama vasıtası olarak hareket eden, sorgulayıcı veya imtihan edici, cezai işlem için bir danışman olarak anlaşılabilir.⁹⁴ Şeytan, insanların Tanrı’ya olan sadakatini kontrol etmek üzere yeryüzünde Tanrı’nın gözleri olarak hareket eden, yanlış bir şey gördüğünde de durumu hemen krala bildiren bir tür istihbaratçıdır.⁹⁵ Kutsal Kitap’ta şeytanın meleklerden kabul edilmesi, şeytandan ilâhi varlıklar, Tanrı oğulları olarak bahsedilmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Azâzel:

Azâzel’in kelime anlamı engebeli ve dik yamaç veya eski İsrail’de kendisine günah keçisi kurban edilen tanrı demektir.⁹⁶ Bu isme Tevrat’ta üç defa rastlarız. Yahudiler Azâzel ismini günah keçisi, düşmüş melek veya iblis olarak

⁸⁹ BAYER Zehra Canan, “Bati Sanatında “Düşmüş Melekler” İkonografisi: Hanok’un Kitabı, Eski Ahit ve Yeni Ahit Bağlamında”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, V, Sayı: 34, 414,415. bkz:Clintine Homilies ,VII, 11-17/142-145.

⁹⁰ Eyüp 1/6

⁹¹ Eyüp 2/1.

⁹² Mezmurlar 82/6.

⁹³ Mezmurlar 89/6.

⁹⁴ Forsyth, “*The Old Enemy*”, 4.

⁹⁵ N. H. Tur-Sinai, “*The Book of Job: A New Commentary*”, düzeltilmiş baskı, Kiryath Sepher, Jerusalem 1967, 41.

⁹⁶ Gürkan, Salime Leyla, “Şeytan”, *DİA*, İstanbul, 2010, XXXIX, 101-103.

kullanmaktadırlar. O, Tanrı'nın emirlerine karşı gelerek cennetten sürgün edilen meleklerin başkanlarından birinin adıdır. Enoch Kitabı'na (Book of Enoch) göre⁹⁷ Azâzel, ölümlü bir kadınla birleşmek için yeryüzüne gelmiştir. Yahudilerce kutlanan Kefaret (Yom Kippur) gününde mâbette bulunan iki keçiden birine halkın günahlarının yüklendiği ve bunun gönderildiği yere Azâzel denilmektedir. Yahut bir meleğin ismidir. Fakat kelimenin anlamı, kökü ve etimolojisinde tartışmalar bulunmaktadır. Tevrat'ın Levililer Kitabı'nda Azâzel ile ilgili şöyle bir bölüm vardır. *"Ve Hârûn bir kura Rab için ve bir kura Azâzel için olmak üzere iki ergeç üzerine kura çekecek. Ve Harun Rab için üzerine kura düşen ergeci takdim edecek, ve onu suç takdimesi olarak arz edecektir. Fakat Azâzel için üzerine kura düşen ergeci, onun için kefarete etmek, onu Azâzel için çöle salıvermek üzere, canlı olarak Rabbin önünde durduracaktır."*⁹⁸ Burada eski İsraililerin ulusun günahlarını taşıyan günah keçilerine adadıkları bir tür çöl yaratığı olarak sunulmuştur. Azâzel, suç ve günahın kutsal topraklardan, bağışlamanın sembolü olan bir keçinin sırtında çöle taşınması olmaktadır. Bu anlayıştan farklı olarak Azazel'in bu pasajda Ahriman'ın Ahura Mazda veya şeytanın Tanrı ile ilişkisinde olduğu gibi Yahve ile alakası bulunduğu belirtilmiştir. Azazel kısmen cahil insanlara içinde bulunulan yılın günahlarından kurtuluşun aşikâr bir işaretini sağlayan bir ritüeldir. Kısmen de tek bir kişisel meleğin yerine geçerek Seirim kültürünü ortadan kaldırmayı sembolize etmektedir.⁹⁹

c. Eski Ahit'te Şeytan, Âdem, Havva Ve Cennetten Kovuluş

Eski Ahit'te Tanrı'nın gökleri ve yeri yarattıktan sonra canlı olmayan yeryüzünde topraktan yarattığı ilk insana hayat nefesi üflediği yer almaktadır. Tanrı cennette (Aden) güzel görünüşlü meyve veren ağaçlar olan bir bahçe yapmış, "hayat ağacı" ve "iyiyi ve kötüyü bilme ağacını" bahçenin ortasına koymuştur. Bu bahçenin bakımı ile ilgilenecek olan Âdem'i bahçeye yerleştirmiştir. Ona "İyiyi ve kötüyü bilme ağacı" dışındaki tüm ağaçlardan yiyebileceğini yasaklanan ağaçtan yerse öleceğini haber vermiştir. Tanrı, her türden hayvan yaratmış Âdem'de bu hayvanların her birine

⁹⁷ Yaratılış Kitabı 6/2-4.

⁹⁸ Levililer 16/8-10.

⁹⁹ Pagels, "The Origin of Satan", 76.

bir isim vermiştir. Âdem'in yalnız kalmaması için ona uygun bir yardımcı yaratmaya karar verir. Tanrı adamın derin bir uykuya girmesini sağlamıştır. Âdem uykudayken kaburga kemiklerinden birini alarak kadını yaratır. Bu sebeple , Adamın annesini babasını bırakıp karısına bağlanacağı, ikisinin tek bir beden olacağı, bu süreçte her ikisinin çıplak olduğu ve onlar için utanç olmadığı anlatılmaktadır¹⁰⁰ Kadının yaratılmasını ardından, bütün kara hayvanları içerisinde en sinsi ve hilekâr olan yılan kadına, gerçekten Tanrı size hiçbir meyveden yemeyin dedi mi? diye sorar. Kadın da Tanrı'nın yasakladığı bir ağaç hariç bahçedeki geri kalan ağaçların hepsinden yemelerinde bir sakınca olmadığını söyler. Yılan o ağacın Tanrı tarafından yasaklanma sebebi olarak, insanın Tanrı gibi ölümsüz olacağı ve her şeyi bileceği olduğunu açıklar. “İnsanın Tanrı gibi olmasının yanlış anlaşılabilceğini düşünen Sa’adya, bu ifadeyi Onkelos’u takiben melekler gibi şekilde tercüme etmiştir.”¹⁰¹ Bunun üzerine kadın, ağaçtan yediği gibi kocasının da yemesine sebep olur. Her ikisinin de gözleri açılır ve çıplak olduklarını anlarlar. Tanrı'nın geldiğini görünce ağaçların arasına saklanırlar. Tanrı yasak meyveden niçin yediklerini sorunca adam kadını, kadın da yılanı suçlar. Bu cevap üzerine Tanrı adama, kadına ve yılanı cezalarını bildirir. Adamın cezası yiyeceğini topraktan meşakkatle elde etmek ve ham maddesi olan toprağa dönünceye kadar alın teri ile ekmeğini kazanmaktır. Kadının cezası, gebe kalması, doğum sancısı içerisinde kıvrılması, kocasına meyletmesi ve kocasının da ona hâkim olmasıdır. Yılanın kadını kandırmasının cezası olarak lanetlenmesi, karnının üzerinde sürünmesi, ömür boyu toprak yemesi, insanoğlu ve yılan türü arasına ömür boyu düşmanlık konulması olmuştur. Bundan sonra adam, tüm insanların annesi olduğundan kadının adını yaşayan manasına gelen “Havva” koyar. Tanrı “iyilik ve kötülüğü bilme ağacından” yediği için gözleri açılan adamı, “hayat ağacından” da yiyerek ebedi hayata ulaşmasını diye cennet bahçesinden kovar.¹⁰² Artık insanın yeryüzü macerası başlamıştır. Bazı Yahudi âlimler metindeki ifadelerden hareketle biri öteki dünyada diğeri de içinde yaşadığımız dünyada olmak üzere iki Aden olduğunu söylemişlerdir. Birincisi henüz hiçbir gözün görmediği, içinde sadece

¹⁰⁰ Tekvin 2/5-25.

¹⁰¹ Gaon, Sa’adya, “*Tefsîru’t-Tevrât bi’l-‘Arabiyye*” İstanbul, 2018, 280.

¹⁰² Tekvin 3/1-24.

iyilerin yaşayacağı yerdir. İkincisi ise Âdem ve Havva'nın yaşadığı dünyevi cennettir. Ama Yahudilikteki genel kanı öteki dünya düzeninin de bu dünyada kurulacağı ve dolayısıyla Aden ile Aden'deki bahçe anlam olarak birbirinden farklı olmakla birlikte her ikisinin de bu dünyanın sınırları dâhilinde bulunduğu şeklindedir.¹⁰³

Tevrat'ta yasak ağacı yeme fikri, yılan tarafından Havva'nın aklına sokulmuştur. O da Âdem'i kandırması ve böylece bu yasak fiili işlemişlerdir. Kur'ân'da yasak ağaçtan yeme suçu Âdem ve Havva'ya izâfe edilmiştir. Nitekim daha sonra bu suçundan dolayı tevbe ettiği, Tevrat'ta belirtilmediği halde, Kur'ân'da zikredilir. Tevrat'ta çeşitli diyaloglar şeklinde ismi geçen yılan motifi, Kur'ân'ın anlatımında mevcut değildir. Tevrat'ta da Kur'ân'daki şeytan unsuru yer almaz. Kur'ân'ın anlatımında geçen şeytan unsuru Tevrat'ta yılan şeklinde kendini göstermiştir. “Âdem ve Havva ilk yaratıldıklarında, onların doğal dürtüleri sadece “iyi”yi yapmaya yönelikti. “Günah” diye bir şeyi kavramsal olarak bilmelerine karşın, bu onları doğal olarak çeken bir dürtü konumunda değildi. iyi ve kötünün bir karışımı olan ağaçtan yedikleri andan itibaren “kötü” onların dışındaki bir kavram olmaktan çıkmış ve doğalarının bir parçası haline gelmiştir. Söz konusu meyveyi yedikleri anda tüm insanlığın doğası da değişmiştir. O andan itibaren insan, doğumuyla birlikte, açgözlülük, bencillik, kıskançlık ve tutku gibi, kötüye yönelik duygulara da sahip olmuştur.”¹⁰⁴

Sonuç olarak Tevrat metinlerinde dile getirilen ilk insan çiftinin yaratılışının ve Cennet'ten kovulmalarına neden olan yılanın ve Tevrat'ta anlatılan diğer olayların metafizik ve teolojik çağrışımları bulunmaktadır. Bununla birlikte iki kişinin işlediği günah bütün bir insanlığa mal olmuş, doğuştan suçlu sayılıp dünyaya böylece gelmeleri gibi hak etmedikleri bir günah yüklenmişlerdir.

¹⁰³ Gürkan, Salime Leyla, “Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yaratılışı” *İslam Araştırma Dergisi*, 2003, Sayı 9, 23-24.

¹⁰⁴ Uğur Hakan, “Tevrat'ın Kur'ân'a Arzı, Kur'ân'ın Tasdik Ettiği Tevrat'taki Konular”, Emin Yay., Bursa, 2011, 201. (bkz; Farsi, “Tora Bereşit”, 17.)

d. Eski Ahit'te Şeytanın Hz. Davut'u Kışkırtması

Eski Ahit'te şeytanın geçtiği bir diğer yerde Hz. Davut' u kışkırtması ile ilgili kısımır. “Şeytan İsraililere karşı çıkıp İsrail’de sayım yapması için Davut’u kışkırttı.”¹⁰⁵ Burada şeytan baştan çıkarıcı olarak gösterilmektedir. Burada Davut kral olarak geçmektedir. Bu yaptırdığı sayımı Tanrı uygun görmeyerek, İsrail oğullarını salgın ile cezalandırdığı, Davut’un hatasını anlayarak Rab’be sunduğu kurban ve sunular ile esenlik dilediği geçmektedir.¹⁰⁶

Şeytan İsraililere karşı çıkıp, İsrail’de sayım yapması için kral Davut’u kışkırtır. Bu bölümden, sayım yapmanın günah olmadığı, Davut’un Rab yerine adamlarının sayısına güvenerek sayım yapılmasını istediğinden ötürü günah işlemiş sayıldığı anlaşılmaktadır. Davut Kur’ân’da peygamber olarak geçer, peygamberler günah işlemezler. Kitâb-ı Mukaddes’te peygamberlerin böyle bir özelliğinden söz edilemez. Eski Ahit’te, Yoav bunlar hepsi senin kulların değil mi? diye krala sorduğu ama Davut’un emrine uyarak Levililer ve Benyaminitleri saymadığından dolayı Tanrı yapılanı uygun görmez. Bunun için İsrailileri cezalandırır.¹⁰⁷

“RAB Şeytan’a, “Nereden geliyorsun?” dedi. Şeytan, “Dünyada gezip dolaşmaktan” diye yanıtladı.”¹⁰⁸ Eski Ahit’te bu bölümde şeytan bir gözlemci, dünyada olup bitenlerden haber veren bir konuma sahiptir. Dünyada olup bitenleri haber veren ilahi yönetimde özel bir fonksiyona sahiptir. Eyüp 1/8’de ise şeytanın bu konumunun düşmanlığa (adversary) doğru değişmesine neden olacaktır.¹⁰⁹ Eyüp Kitabı’nın özellikle bir ve ikinci baplarında Rab, şeytan ve Eyüp arasında geçen diyalogu konu edinmiştir. Pasajlarda Rab, şeytan ve Eyüp arasındaki farklı inanç boyutuna dikkat çekerken, şeytanda Rabbe karşı Eyüb’ün inancına meydan okumuştur.¹¹⁰

¹⁰⁵ 1.Tarihler 21/1.

¹⁰⁶ 1. Tarihler 21/2-30.

¹⁰⁷ 1. Tarihler 21/6. Çınar, Safi, “Kur’an-I Kerim Ve Kitab-ı Mukaddes’te Hz. Davut Anlatımı - Farklılıklar Ve Özgün Noktalar Açısından Bir Karşılaştırma-”, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2014, 93-94.

¹⁰⁸ Eyüp 1/7.

¹⁰⁹ Hartley, John E. “The Book of Job”, Eerdmans, Mich. 1988, 73.

¹¹⁰ Habel, Norman, “The Book of Job: A Commentary”, Cambridge University Press, London 1975, 18.

e. Eski Ahit'te Şeytanın İddiası:

Şeytan, Tanrı'nın katında Hz. Eyüp'ü gözden düşürmek için onun imanının nedeninin tamamıyla mülkü, zenginliği ve sağlığına bağlı olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Rabbin isteği doğrultusunda şeytana, hem mal hem de sağlık yönünden Eyüp'ün elinde ne varsa alması söylenmiştir. Bunun neticesinde de Eyüp'ün Rab'be sadakatının imtihanı başlamıştır.¹¹¹ Tanrı, şeytanın, Eyüp'ün en yaşlı ağabeyinin evinde ailece bir araya geldiklerinde büyük bir fırtına en şiddetli şekilde patlak verip ev çöktüğünde Eyüp Peygamber için ailesi de dâhil önemli olan şeylerin hepsini ortadan kaldırmasına izin vermiş, fakat başlangıçta Eyüp'e zarar vermesine müsaade etmemiştir. Şeytan, *“Eyüp Tanrı'dan boşuna mı korkuyor?” diye yanıtladı.*¹¹² *“RAB Şeytan'a, “Peki” dedi, “Sahip olduğu her şeyi senin eline bırakıyorum, yalnız kendisine dokunma.” Böylece Şeytan RAB`bin huzurundan ayrıldı.*¹¹³

Eyüp'ün dindarlığının samimiyetinin test edildiği bu süreçte sahip olduklarının hepsini kaybettiğini görmekteyiz. Eyüp'ün bu ilk sınavında *“Bu dünyaya çıplak geldim, çıplak gideceğim. Rab verdi, Rab aldı, Rab`bin adına övgüler olsun. Bütün bu olaylara karşın Eyüp günah işlemedi ve Tanrı'yı suçlamadı.”*¹¹⁴ Diye devam eden Eski Ahit'in bu bölümde O'nun imanının etkilenmediği anlatılmaktadır. Bu sürecin başarılı bir şekilde tamamlanmasının ardından şeytanın müdahalesi bu defa da bizzat Eyüp'e olacaktır. *“Cana can! diye yanıtladı Şeytan, “İnsan canı için her şeyini verir.”*¹¹⁵ Nitekim süreç içerisinde Hz. Eyüp'ün sağlığı her yönüyle iyiden iyiye bozulmuştur. Bununla birlikte o tüm acı ve kayıplarıyla savaşmış, Tanrı'ya karşı gelmeyi reddetmiştir. *“Böylece Şeytan RAB`bin huzurundan ayrıldı. Eyüp'ün bedeninde tepeden tırnağa kadar kötü çibanlar çıkardı.”*¹¹⁶ *“RAB, meleğinin önünde duran Baş kâhin Yeşu'yu ve onu suçlamak için sağında duran Şeytan'ı bana gösterdi.”*¹¹⁷ *“RAB`bin meleği, Şeytan'a, “RAB seni azarlasın, ey Şeytan!” dedi, “Yeruşalim'i*

¹¹¹ Russel, J. B. *“Lucifer: The Devil in the Middle Ages (Lucifer: Ortaçağda Şeytan)”*, (trc: Ahmet Fethi), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, 121.

¹¹² Eyüp 1/9.

¹¹³ Eyüp 1/12.

¹¹⁴ Eyüp 1/21-22.

¹¹⁵ Eyüp 2/4.

¹¹⁶ Eyüp 2/7.

¹¹⁷ Zekeriya 3/1.

*seçen RAB seni azarlasın! Bu adam ateşten çıkarılan yarı yanmış odun parçası değil mi?”*¹¹⁸

Eski Ahit’te Eyüp’ün üç kız, yedi oğlan on çocuğu vardır. İmtihanın sonunda kaybettiği çocuklarını, servetini ve sağlığını iki misli ile tekrar kazandı. Bütün bu imtihanların sonunda Eyüp Peygamber eskisinden daha iyi hale getirilmiş ve yeni evlatlara ve büyük servete sahip olmuştur. İmtihandan sonra yüz kırk yıl daha yaşayarak çocuklarını ve dört göbek torunlarını gördü. Şeytanı Eyüp kitabında itaatkâr fakat düşman bir melek olarak görmekteyiz.¹¹⁹

Tevrat ve daha sonra göreceğimiz üzere İncil’de kötülüğün simgesi olarak şeytan düşüncesinin arka planı uzun bir geçmişe sahiptir ve farklı din ve kültürlerden etkilenmiştir. Eski Ahit’te şeytan ilahi plan gereğince kötü olarak yaratılmış ve Tanrı’nın izni olmaksızın hiçbir şey yapması imkansızdır. Bununla birlikte şeytan hakkındaki bilgiler anlaşılması zor bir yapıdadır. Apokaliptik literatürde ise şeytan hakkındaki bilgi çok çeşitli ve karmaşıktır. Böylece şeytan, Tanrı’nın baş düşmanı olarak algılanmaya da başlamıştır. Eski Ahit’te şeytanın Yehova’ya bağımlı olduğunu görmekteyiz. Russel, Eski Ahit’e göre şeytanın yaratılış amacının insanları imtihan etmek olduğunu söylemektedir. Görevinin bir savcı gibi insanlığı suçlamak olduğunu ve onlara düşman olduğunu ifade etmektedir. Tüm bu faaliyetleri yaparken Eski Ahit’te şeytanın daima Tanrı Yahve’nin itaatkâr bir meleği olmaya devam ettiğini beyan etmektedir.¹²⁰

Yahudilikte şeytanlar, isyan ettikleri Tanrı katından kovulmuş, güçlerini kaybetmemiş meleklerdir. İnsanlara ve İsrail oğullarına düşmandır. Kötülüğün kaynağıdır.

¹¹⁸ Zekeriya 3/2

¹¹⁹ Eyüp, 1/1-8; 42/10-17.

¹²⁰ Russel, Jeffrey Burton, “*The Devil: Perceptions of Evil from Antiquity to Primitive Christianity*”, Cornell University Press, Ithaca N.Y. 1977, 18; Wray ve Mobley, *The Birth of Satan Tracing*, 96.

2.Yeni Ahit'te Şeytan

Yeni Ahit'te İbranice şeytan (satan) kelimesi, Markos 1/13, Luka 22/3 ve Yuhanna 6/70, 8/44 bölümleri ile beraber toplam otuz beş yerde bulunmaktadır.¹²¹ Bu bölümlerde kullanılan şeytan kelimesi farklı dillerde şeytan için kullanılan kelimelere karşılık gelmektedir. Mesela şeytan isminin İbranice karşılığı “satana”, Yunanca karşılığı “diabolos” ve İngilizce karşılığı “devil” manasına gelmektedir. İftira eden, baştan çıkaran kimse gibi anlamlara gelmektedir. Vaftizini takiben çölde İsa'nın baştan çıkarılması diabolos'un rolünün bir örneğidir. “İsa onlara şöyle dedi: “Şeytan'ın gökten yıldırım gibi düştüğünü gördüm.” Burada yani Luka 10/18'de yeryüzüne inen baş meleğin adı olarak kullanılmaktadır. İbranice olan bu terim Tevrat'ta 2 Samuel 19/22'de olduğu gibi insan rakibe gönderme yapmak için de kullanılmıştır. Pavlus'tan Korintlilere 2.Mektup 11/14'te şeytanın bir ışık meleği olduğu varsayılmaktadır.¹²² veya tecrübesiz kadınlar için bilge bir yılan formundadır.¹²³ Yuhanna İncilinde şeytan, kendi başına ayakta duran doğaüstü bir güç olarak tanımlanmaktan ziyade İsa'ya karşı gelen insanlar biçiminde görünmüştür.¹²⁴ İlk üç İncil'de şeytan aynı zamanda şeytanlar ordusunun başı olarak da betimlenmiştir.¹²⁵

Yeni Ahit'te, Eski Ahit'e nazaran şeytan hakkında çok daha fazla bilgi verilmiştir. Hristiyanlıktaki şeytan inancı Yahudilikteki şeytan inancına benzediği için Yahudilikteki şeytan düşüncesinin bir devamı olarak kabul edilir.¹²⁶ Bu sebeple Hristiyan din bilginleri şeytanı açıklarken Eski Ahit'teki metinlerden faydalanmıştır. Bunun neticesi, sonraki dönemlerde şeytan ile ilgili öğretinin, Eski Ahit'te açıklanandan çok daha kapsamlı hale gelmesidir.¹²⁷

¹²¹ Bkz: Hamilton, Victor P. “Satan”, *The Anchor Bible Dictionary* içinde, ed. D. N. Freedman, New York 1992, V, 988.

¹²² Pavlus'tan Korintlilere 2. Mektup 11/14.

¹²³ Yaratılış Kitabı Bölüm 3; Pavlus'tan Korintlilere 2. Mektup 11/3.

¹²⁴ Pagels, “*The Origin of Satan*”, 101.

¹²⁵ Matta 12/25-29; Markos 3/23-27; Luka 11/17-22.

¹²⁶ Erbaş, 1992, 104.

¹²⁷ Açıklamalı Kutsal Kitap, 2010, 1808.

Hristiyanlıkta şeytan ‐ahlaksız ruh‐ olarak kabul edilir. Şeytan ilk kez hastalıkla özdeşleştirilmiştir. Petrus şeytanı Tanrı ile hiçbir bağı olmayan, bir kötülük ruhu olarak anar. Yeni Ahit’te İsa ile kötü bir ruh olarak kötülüğün temsili şeytanın karşılaşmaları yer alır. Tevrat’ta şeytan Eyüp’ün, İncil’de İsa’nın dindarlığını test etmenin bir aracı rolündedir. Yahudilikte şeytan asla Hristiyanlıktaki gibi kötü niyetli değildir.¹²⁸

Yeni Ahit’te şeytan, melekler arasında yer almak bakımından Eski Ahit ile aynı çizgide olmasına rağmen doğası hususunda farklı bir duruşa sahiptir. Şeytanın yapı ve doğası Eski Ahit’e göre daha sade ve açıktır. Eski Ahit’te şeytanın sorun çıkarıcı, engelleyici ve düşman olması Yeni Ahit’e taşınmış, bununla birlikte kendine daha fazla güvenen, daha güçlü ve daha hain olmuştur. Şeytan başlangıçta, Tanrı’ya karşı değildir. İnsanları baştan çıkarıcı biri de değildir. O, Tanrı’nın bir meleğidir ve iyi bir şeytan (satan) olarak Balaam’ın kötü niyetlerini engellemek için ona karşı bir tutum içerisinde.¹²⁹ İncil’de başlangıçtan itibaren kötü olarak takdim edilen varlık şeytan/satan değil, yılan olarak geçmektedir. Yeni Ahit’in ilk sayfalarında şeytan, yılan şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde Havva’yı Tanrı’nın tanrılığı hakkında şüpheye düşürmüştür.¹³⁰ Şeytanın, Matta, Markos ve Luka’da benzer karaktere sahip olduğu görülür.¹³¹ Yeni Ahit’e göre şeytan Allah’ın ve sevdiği kullarının düşmanıdır. Bu sebeple Petrus şeytanı insanlardan bir av kapmak için kükreyen aslana benzetmektedir.¹³² Şeytanın kötülüğüne izin verilirse tüm madde ve hayvanlara zarar vereceği, domuz sürüsüne giren şeytanın onların boğulmasına sebep olmasını anlatan bölümden anlaşılmaktadır.¹³³ Şeytan İsa’nın vaftiz edilmesinden hemen sonra ortaya çıkmaktadır.¹³⁴ İsa’nın vaftizden sonra imtihan yeri olan çöle kovuluşunun arkasından, şeytanın baştan çıkarma ve engelleme üzere eyleme geçtiğini görmekteyiz. Şeytan burada kendi başına, bağımsız bir aktör olarak davranmaktadır.

¹²⁸ Messadie, Gerald, ‐Şeytan’ın Genel Tarihi‐, (trc: Işık Ergüden), İstanbul, 1998, 426.

¹²⁹ Caldwell, ‐The Doctrine of Satan: III‐, 168-169.

¹³⁰ Fanthorpe, ‐Satanism and Demonology‐, 117-119.

¹³¹ Nagel, ‐Deliver Us from Evil‐, 31. Bkz: Matta 4/5-6., Luka 4/1-3., Markos 1/12.

¹³² 1. Petrus 5/8.

¹³³ Luka 8/32.

¹³⁴ Bkz: Markos 1/12-13.

Buradaki asıl istediği şey, Tanrı'nın kurtuluş planına engel olmaktır.¹³⁵ Şeytan ilk olarak İsa'nın açlık¹³⁶ gibi fiziksel ihtiyaçlarına yönelik olarak yoldan çıkartıp Tanrı'ya isyan etmesi için çaba göstermektedir. Bu konuda başarısız olunca, İsa'nın Kudüs Mabedi'nin tepesinden aşağı atlaması hususunda uğraşmıştır.¹³⁷ *Kutsal Ruh'la dolu olarak Şeria Irmağı'ndan dönen İsa, Ruh'un yönlendirmesiyle çölde dolaştırılarak kırk gün İblis tarafından denendi. O günlerde hiçbir şey yemedi. Dolayısıyla bu süre sonunda acıktı. Bunun üzerine İblis O'na, "Tanrı'nın Oğlu'ysan, şu taşa söyle ekmek olsun" dedi. İsa, "İnsan yalnız ekmekle yaşamaz" diye yazılmıştır." karşılığını verdi.*

*Sonra İblis İsa'yı yükseklere çıkararak bir anda O'na dünyanın bütün ülkelerini gösterdi. O'na, "Bütün bunların yönetimini ve zenginliğini sana vereceğim" dedi. "Bunlar bana teslim edildi, ben de dilediğim kişiye veririm. Bana taparsan, hepsi senin olacak."*¹³⁸ Burada şeytanın tüm dünyevi krallıkların gücünü İsa'ya vermeyi vaad ettiğinden bahsedilmektedir. Şeytanın böyle bir teklifte bulunması sanki dünyanın tamamıyla kendi egemenliği altında bulunduğu izlenimini vermektedir.¹³⁹ Bu söylem aynı zamanda apokaliptik literatürü temsil eden Essenler mitini de çağrıştırmaktadır. *"İblis bu kez İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkardı. O'na bütün görkemiyle dünya ülkelerini göstererek, "Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim" dedi."*¹⁴⁰ Burada şeytanın aldığı cevap ve ilk defa şeytan isminin geçtiği görülmektedir. İsa ona şöyle karşılık verdi: *"Çekil git, Şeytan! Tanrının Rab'be tapacak, yalnız O'na kulluk edeceksin" diye yazılmıştır."*¹⁴¹ Şeytan bu bölümlerde İsa'nın peygamberlik görevine engel olmaya çalışmaktadır. Bunu anlayan İsa şunları söylemiştir: *"...Çekil git şeytan! Bana engel oluyorsun. Düşüncelerin Tanrı'ya değil, insana özgüdür."*¹⁴² Şeytanın bu engelleyiciliği Pavlus'da da anlatılmaktadır. Pavlus

¹³⁵ Glancy, Jennifer Ann, "Satan in the Synoptic Gospels, Unpublished PhD Thesis", Columbia University, Columbia 1990, 40-41.

¹³⁶ Matta 4/3; Luka 4/3.

¹³⁷ Matta 4/5-6.

¹³⁸ Luka 4/5-6.

¹³⁹ Forsyth, "The Old Enemy", 289-290.

¹⁴⁰ Matta 4/8-9.

¹⁴¹ Matta 4/10.

¹⁴² Matta 16/23.

Selaniklilere onları döndürme hususundaki büyük arzusunu yazmakta ve başarısızlığının kendi suçu olmadığını “*Şeytan bizi engelledi*” sözleriyle ifade etmektedir.¹⁴³ Şeytanın buradaki engelleyici rolü, Tevrat’ta Çölde Sayım 22/22-32’de bulunan Balaam hikâyesindeki melek karakteriyle benzerlik göstermektedir. Nedeni şu ki orada da Balaam’ı gideceği yoldan engellemeye çalışan bir meleğin varlığından bahsedilmektedir. İsa’nın şeytanın hilelerine aldanmaması ve görevinin önündeki engeller olarak görüp şeytana direnç göstermesi¹⁴⁴ İsa’nın kötülük üzerindeki gücünü, peygamberlik görevini ve şeytanın tüm çabalarının boşa gittiğini göstermektedir.¹⁴⁵ Matta, İsa’yı ayartma işini yapan şeytanın bu işi bedensel değil, ruhani olarak yaptığını dile getirmektedir. Şeytan, Eyüp kitabında olduğu gibi İncil’de de acı veya ceza vermek için Tanrı tarafından izin almış gibidir.

Nitekim Pavlus’tan Korintililere 1. Mektup 5/5’de Pavlus, ruhun, Rab İsa’nın gününde kurtulabilmesi için günahkâr insanları içinde buldukları olumsuz durumdan kurtarmanın çaresi olarak bedeninin yok edilmesi hususunda şeytana emirler vermektedir. “*Evet, yanınıza gelmek istiyorduk. Hele ben Pavlus, bunu birkaç kez istedim. Ama Şeytan bize engel oldu.*”¹⁴⁶ İncil’de Şeytan âdil ve dindar kimselerin düşmanı olduğu şöyle geçmektedir; “*Ayık ve uyanık olun. Düşmanınız İblis kükreyen aslan gibi yutacak birini arayarak dolaşiyor. Dünyanın her yerindeki kardeşlerinizin de aynı acıları çektiğini bilerek imanda sarsılmadan İblise karşı direnin. Sizleri Mesih’te sonsuz yüceliğine çağıran ve bütün lütfun kaynağı olan Tanrı’nın kendisi kısa bir süre acı çekmenizden sonra sizi yetkinleştirip pekiştirecek, güçlendirip temellendirecektir.*”¹⁴⁷ Şeytanın âdil ve dindar kimselerin düşmanı olduğunun en güzel örneğini üç İncil’de de ortak olan ekin hikâyesi sunmaktadır. “*Aynı gün İsa evden çıktı, gidip göl kıyısında oturdu. Çevresinde büyük bir kalabalık toplandı. Bu*

¹⁴³ Vahiy Kitabı 12/10.

¹⁴⁴ Bkz: Yuhanna 6/15, 32; 7/6-9.

¹⁴⁵ McKenzie, John, “*The Gospel According to Matthew*”, The Jerome Biblical Commentary içinde, Raymond Brown E, Joseph Fitzmyer vd., Prentice-Hall, N.J. 1968, 62,69,114. Şeytanın engelleyici oluşu hakkında ayrıca bkz: Matta 16/23; Markos 8/33.

¹⁴⁶ Selaniklilere 1. Mektup 2/18.

¹⁴⁷ Petrus’un 1. Mektubu 5/8; Pavlus’tan Efeslilere Mektup 6/16; Luka 22/31; Vahiy Kitabı 12/12. Nagel, “*Deliver Us from Evil*”, 78.

yüzden İsa tekneye binip oturdu. Bütün kalabalık kıyıda duruyordu. İsa onlara benzetmelerle birçok şey anlattı. “Bakın” dedi, “Ekincinin biri tohum ekmeye çıktı. Ektiği tohumlardan kimi yol kenarına düştü. Kuşlar gelip bunları yedi. Kimi, toprağı az, kayalık yerlere düştü; toprak derin olmadığından hemen filizlendi. Ne var ki, güneş doğunca kavruldular, kök salamadıkları için kuruyup gittiler. Kimi, dikenler arasına düştü. Dikenler büyüdü, filizleri boğdu. Kimi ise iyi toprağa düştü. Bazısı yüz, bazısı altmış, bazısı da otuz kat ürün verdi. Kulağı olan işitsin!”¹⁴⁸ Hikâyede İsa ekinciye, toprak da onun mesajını dinleyen insanı temsile etmektedir. Yol kenarı, kayalık ve dikenlik alanlar Tanrı’nın kendileri için sunduğu hayatı ya yüzeysel olarak kabul eden ya da dünyevi kaygılarla O’nun sözlerine kulak asmayan veya bunda isteksiz olan Hıristiyanlardır. Filizlenmelerinden önce bu tohumları yiyen kuşlar ise şeytanı temsil etmektedir.¹⁴⁹ Ekin hikayesinin devamında İsa’nın öğrencilerinin verilen benzetmeyi kendilerine açıkladıklarını şöyle anlatmaktadır. “İsa, “İyi tohumu eken, İnsanoğludur” diye karşılık verdi. “Tarla ise dünyadır. İyi tohum, göksel egemenliğin oğulları, deliceler de kötü olanın oğullarıdır. Deliceleri eken düşman, İblistir. Biçim vakti, çağın sonu; orakçılar ise meleklerdir.”¹⁵⁰ Bu sebeple burada şeytanın dinin söylemleri doğrultusunda sağlıklı ve üretken bir hayatı mümkün olan tüm yol ve yöntemlere başvurarak engellemeye çalışan doğası belirginleşmektedir. İncil’deki şeytan algısını ortaya koyan şeytanın inanç sahipleri ile olan bağlantısını konu edinen bu hikâye ile Eyüp’ün dindarlığının sınava tabi tutulduğu Eyüp Kitabı’nın giriş bölümü arasındaki benzerlik göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Eyüp 1-2 ve Zekeriya 3’de şeytanın aldatmasından farklı olarak İncil’de şeytan aldatma işini ilâhi görevlendirilmeye değil, bizzat kendi isteğiyle gerçekleştirmiştir.¹⁵¹ “İblis, İsa’yi her bakımdan denedikten sonra bir süre için O’nun yanından ayrıldı.”¹⁵² Şeytan mücadeleci değildir ve fırsatçıdır ve onun Luka’da da dikkat çekildiği gibi son derece

¹⁴⁸ Matta 13/1-9; Markos 4/1-9; Luka 8/4-8.

¹⁴⁹ Matta 13/18-23; Markos 4/13-20; Luka 8/11-15.

¹⁵⁰ Matta 13/37-39

¹⁵¹ Wray ve Mobley, “The Birth of Satan Tracing”, 124-125.

¹⁵² Luka 4/13; 22-3.

sinsi ve aldatıcı yönünü ortaya çıkarmaktadır.¹⁵³ Buradaki ifade bunu yansıtmaktadır: “İblis İsa’yı her bakımdan denedikten sonra bir süre için O’nun yanından ayrıldı... Şeytan, On ikilerden biri olup İskariot diye adlandırılan Yahuda’nın yüreğine girdi.”¹⁵⁴ Bu kısımda görüldüğü üzere şeytan, kendisine direndiğinde kaçacaktır ama insana sokulmak için her fırsatı kollayacaktır, yüreklere nüfus edebilen bir yapıda aktarılmaktadır. Bu bölüm şeytanın Kur’ân’da verilen özelliklerinden biri olan "الخَنَاس" sinsi, sıfatını hatıra getirmektedir. Kur’ân’da Nas suresi 4.ayette geçen bu kelime kendisini gizleyerek kötülüğe sürüklemek için daima fırsat kollayan kurnaz şeytan için kullanılmıştır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim arasında bunun gibi ve başka bazı benzerlikler bulunmaktadır. Yeni Ahit’in Yuhanna bölümünde şeytan, yalancı ve insanlık tarihinin başlangıcında katil ve gerçeğin karşısında, insan ırkına ölümü getirmiş olarak geçmektedir. “Siz babanız İblisteniz ve babanızın arzularını yerine getirmek istiyorsunuz. O başlangıçtan beri katildi. Gerçeğe bağlı kalmadı. Çünkü onda gerçek yoktur. Yalan söylemesi doğaldır. Çünkü o yalancıdır ve yalanın babasıdır.”¹⁵⁵ Wray ve Mobley’e göre Vahiy Kitab’ında geçen şeytan, dünyada var olan bütün kötülüklerin çirkin bir görünümü olduğu, şeytanın iyi olan her şeye karşı ürkütücü biri ve kötülüğün tanrısı olduğudur.¹⁵⁶ Hıristiyan bakış açısına göre şeytan, vahiysele özelliklerini dikkate alırsak, Tanrı’nınkine zıt bir doğaya sahip oluşunu söyleyebiliriz. Örneğin Tanrı’nın doğası doğruluk, sevgi, kutsallık olarak özetlenirse, şeytanın doğası yalan, nefret ve ayartma olmaktadır. Şeytanın insanoğlunu baştan çıkaran faaliyetler gerçekleştirmede bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjisi bulunmaktadır.¹⁵⁷ Bu enerjisini tüm dünyayı yok etmek için kullanan, gökyüzü mahkemesinin suçlayıcısı, etkili bir provakatör olarak yeryüzündeki bütün kötülüklerin çirkin bir sembolüdür.¹⁵⁸ Şeytanın Tanrı ile olan bağı, insanın Tanrı ile olan ilişkisine benzemektedir. Şeytanın bağımsızlığı görecelidir. Tanrı’ya karşı gelirse

¹⁵³ Pagels, “The Origin of Satan”, 90.

¹⁵⁴ Luka 22-3.

¹⁵⁵ Yuhanna 8/44; Yuhanna’nın 1. Mektubu 3/8; Caldwell, “The Doctrine of Satan: III”, 169.

¹⁵⁶ Wray ve Mobley, “The Birth of Satan Tracing”, 137, 148.

¹⁵⁷ Fanthorpe, “Satanism and Demonology”, 129.

¹⁵⁸ Forsyth, “The Old Enemy”, 304. Bkz: Luka 13/16; Markos 4/15; 8/33; 13/38.

sonu kötüdür. Şeytanın gücü insanüstüdür, lakin kısıtlıdır. Şeytan bu dünyada çok fazla aktif ve etkilidir. İnsanların hayatında yerleşmeye çaba göstermektedir. “İblise de fırsat vermeyin.”¹⁵⁹ Şeytan güçlüdür ama İsa daha güçlüdür¹⁶⁰ “Şeytan, Şeytan’ı nasıl kovabilir?” dedi. “Bir ülke kendi içinde bölünmüşse, ayakta kalamaz. Bir ev kendi içinde bölünmüşse, ayakta kalamaz. Şeytan da kendine karşı gelip kendi içinde bölünmüşse, artık ayakta kalamaz; sonu gelmiş demektir. Hiç kimse güçlü adamın evine girip malını çalamaz. Ancak onu bağladıktan sonra evini soyabilir.”¹⁶¹ İsa şeytanın işlerini yok etmek için gelmiştir. “Günah işleyen, İblisendir. Çünkü İblis başlangıçtan beri günah işlemektedir. Tanrı’nın Oğlu, İblisin yaptıklarına son vermek için ortaya çıktı.”¹⁶² Yeni Ahit’e göre şeytanın ölüm gücüne sahip olduğunu ve İsa’nın şeytanı etkisiz kılmak için ete kemiğe büründüğünü anlatmaktadır “Bu çocuklar etten ve kandan oldukları için İsa, ölüm gücüne sahip olanı, yani İblisi, ölüm aracılığıyla etkisiz kılmak üzere onlarla aynı insan yapısını aldı. Bunu, ölüm korkusu yüzünden yaşamları boyunca köle olanların hepsini özgür kılmak için yaptı.”¹⁶³

Yeni Ahit’te İsa’nın hastayı iyileştirmesi ve şeytanları kovarak deliyi iyileştirmesi İsa’nın önemli görevleri arasında yer almaktadır. “O yöreden Kenanlı bir kadın İsa’ya gelip, “Ya Rab, ey Davut Oğlu, halime acı! Kızım cine tutuldu, çok kötü durumda” diye feryat etti. İsa kadına hiçbir karşılık vermedi. Öğrencileri yaklaşp, “Sal şunu, gitsin!” diye rica ettiler. “Arkamızdan bağırp duruyor.” İsa, “Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim” diye yanıtladı. Kadın ise yaklaşp, “Ya Rab, bana yardım et!” diyerek O’nun önünde yere kapandı. İsa ona, “Çocukların ekmeğini alıp köpeklere atmak doğru değildir” dedi. Kadın, “Haklısın, ya Rab” dedi. “Ama köpekler de efendilerinin sofrasından düşen kırıntıları yer.” O zaman İsa ona şu karşılığı verdi: “Ey kadın, imanın büyük! Dilediğin gibi olsun.” Ve kadının kızı o saatte iyileşti.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Efesliler 4/27.

¹⁶⁰ Matta 12/29.

¹⁶¹ Markos 3/27.

¹⁶² Yuhanna’nın 1. Mektubu 3/8.

¹⁶³ İbranilere Mektup 2/14-15.

¹⁶⁴ Matta 15/22-28.

IV. İznik Konsili'nde bir araya gelen piskoposlara göre; Şeytan yaratıcının elinden katıksız çıkmış bir yaratık, karanlık güçlerin başı, göksel hiyerarşisini işgal eden, sonra Tanrı'ya isyan eden ve aşağı düzeydeki melekleri isyana teşvik eden üçüncü mertebeye meleklerden (kerubiler) biridir.¹⁶⁵ Yeni Ahit'te geçen şeytan anlamına gelen “devil” birçok yerde “cin” olarak tercüme edilmiştir. “*And in the synagogue there was a man, which had a spirit of an unclean devil, and cried out with a loud voice,..*” “*Havrada cinli, içinde kötü ruh olan bir adam vardı. Adam yüksek sesle, “Ey Nasıralı İsa, bırak bizi! Bizden ne istiyorsun?” diye bağırdı. “Bizi mahvetmeye mi geldin? Senin kim olduğunu biliyorum, Tanrı'nın kutsalsın sen!” İsa, “Sus, çık adamdan!” diyerek cini azarladı. Cin adamı herkesin önünde yere vurduktan sonra, ona hiç zarar vermeden içinden çıktı.*”¹⁶⁶ Hristiyan batı dünyasının yaklaşık dört yüz yıl yaşadığı büyük kâbus olan şeytan çıkarma ve cadı avları bu bölümlere dayandırılmış olmalı. Markos İsa'nın cin çıkarması ve hastaları iyileştirmesini, şeytanın insan üzerindeki etkisini yok etmek olarak anlamaktadır.¹⁶⁷ “*İsa on iki öğrencisini yanına çağırıp onlara kötü ruhlar üzerinde yetki verdi. Böylece kötü ruhları kovacak, her hastalığı, her illeti iyileştireceklerdi*”¹⁶⁸ Yeni Ahit'tin bu bölümünde İsa'nın öğrencilerine şeytan kovma gücünü verdiği geçmektedir. Yine Yeni Ahit'e göre şeytan cennetten kovulmuştur. “*İsa onlara şöyle dedi: “Şeytanın gökten yıldırım gibi düştüğünü gördüm.*”¹⁶⁹ ve insanlar onun gücünden kurtulmuştur.¹⁷⁰ Yenilmesine rağmen şeytan insanları Tanrı'dan uzaklaştırmak için çılgınca çaba göstermektedir.

Hz. İsa şöyle söylemiştir: “*bu dünyanın prensi yargılanmıştır*”¹⁷¹ diğer bir bölümde bu dünyanın yargılanmasının yapıldığı şu şekilde gelmektedir. “*Bu dünya şimdi yargılanıyor. Bu dünyanın egemeni şimdi dışarı atılacak.*”¹⁷² Şeytanın

¹⁶⁵ Messadie, Gerald, “*Şeytanın Genel Tarihi*”, (trc; Işık Ergüden), İstanbul, 1998, 431.

¹⁶⁶ Luka 4/33-35.

¹⁶⁷ Perkins, PHEME, “*Reading the New Testament: An Introduction*”, ikinci baskı, Paulist Press, New York 1988, 208.

¹⁶⁸ Matta 10/1.

¹⁶⁹ Luka 10/18.

¹⁷⁰ Koloselilere Mektup 1/13.

¹⁷¹ Yuhanna 16/11.

¹⁷² Yuhanna 12/31.

faaliyetlerine Tanrı'nın izin vermesi sebebi ile şeytan bu dünyanın prensi, hükümdarı, reisi, başkanı, hâkimi olarak anılmaktadır. Gerekli olan şeyin, bu dünyanın prensini/şeytanı uzaklaştırmak ve asıl mücadelenin gökyüzü krallığında bulunan kötü ruhsal güçlere karşı Tanrı'nın manevi silahlarıyla savaşmak olduğu anlatılmaktadır. “İblisin hilelerine karşı durabilmek için Tanrı'nın sağladığı bütün silahları kuşanın. Çünkü savaşımız insanlara karşı değil, yönetimlere, hükümlerlere, bu karanlık dünyanın güçlerine, kötülüğün göksel yerlerdeki ruhsal ordularına karşıdır.”¹⁷³ Efeslilere mektubun devamında imanın şeytan karşısındaki gücünü dile getirmektedir. “Bunların hepsine ek olarak, Şeytanın bütün ateşli oklarını söndürebileceğiniz iman kalkanını alın.”¹⁷⁴ Matta şeytana bakış açısını bir adım öteye götürerek İsa'nın düşmanlarının tamamını şeytan olarak belirtmektedir. Savaş ve çarpışmanın, İsa peygambere karşı olan ve Tanrı'nın krallığındaki gücü kontrol etmek arzusunda olan şeytan ile beraber ikiyüzlü kimselere karşı da devam etmeli demektir.¹⁷⁵ Pagels'de benzer şekilde Luka'nın da İsa'yı kabul etmeyenlerin şeytanı temsil ettiğini ve şeytanın bir maşası olarak çalıştığını dile getirmektedir. Pagels şöyle söylemektedir.: “İsa'yı reddedenler dünyada şeytanın işini yapmaktadır. Dolayısıyla şeytan doğaüstü bir varlık olmasının yanı sıra İsa'ya karşı olan kişiler kılığında da görünmektedir”¹⁷⁶ Şeytan, Romalılara Mektup'ta anlatıldığı üzere, Hıristiyan toplumu bölmek ve yok etmek isteyen bir simgedir. “Kardeşler, size yalvarırım, aldığımız öğretiye karşı gelerek ayrılıklara ve sapmalara neden olanlara dikkat edin, onlardan sakının. Böyle kişiler Rabbimiz Mesih'e değil, kendi midelerine kulluk ediyorlar. Saf kişilerin yüreklerini kulağı okşayan tatlı sözlerle aldatıyorlar. Sözdinlerliğinizi herkes duydu, bu nedenle sizin adınıza seviniyorum. İyilik konusunda bilge, kötülük konusunda deneyimsiz olmanızı isterim. Esenlik veren Tanrı çok geçmeden şeytanı ayaklarınızın altında ezecektir.”¹⁷⁷ Şeytanın bu

¹⁷³ Efesliler 6/10-12.

¹⁷⁴ Efesliler 6/16.

¹⁷⁵ Wray ve Mobley, “The Birth of Satan Tracing”, 116.

¹⁷⁶ Pagels, “The Origin of Satan”, 98-101.

¹⁷⁷ Romalılara Mektup 16/17-20.

hareketinin temelini oluşturan neden, ilk insanı yarattığı için kendisinin kötü olmasına sebep olan Tanrı'dan intikam almaktır.¹⁷⁸

Yeni Ahit'te şeytanın insanın yaşamı boyunca onun düşmanı olduğu geçmektedir. Yeni Ahit'te “*Ayık ve uyanık olun. Düşmanınız İblis kükreyen aslan gibi yutacak birini arayarak dolaşiyor.*”¹⁷⁹ Düşmana karşı tedbirli olunmasını, tehlikeli ve insana zarar vermek için hep hazırolda beklediği yer almaktadır.

Hıristiyan teolojisi açısından Tanrı her yönden iyi olup şeytanı başlangıçta kötü olarak yaratmamıştır. Şeytanın sahip olduğu kötülük, kendi isyankar tavrından kaynaklanmaktadır. Eski Ahit'e göre yapılan açıklamalarda olduğu gibi şeytanın başlangıçta kusurlu, hatalı ve kötü olarak yaratıldığı anlayışı benimsendiği takdirde bunu her yönden mükemmel olan Tanrı fikri ile bağdaştırmak mümkün görülmemektedir. Tanrı şeytanın aslında iyi ve itaatkâr olmasını istemiştir. Şeytan iyi ve itaatkâr olmak için yaratılmıştır. Nitekim şeytan, sahip olduğu seçme özgürlüğü ve ilahi planda özgür iradesini dilediği şekilde kullanma kabiliyeti yüzünden yanlış karar vermiş, isyankâr bir melek olmuştur. Melek şeytan yaratılışı bakımından mükemmel bir varlık olarak görülmelidir. Onun mükemmelliğinin en önemli parçası özgür iradesi ve bağımsızlığıdır. Dolayısıyla şeytanın yanlış kararı Tanrı açısından herhangi bir başarısızlık anlamına gelmez. Bu sadece Tanrı'nın seçme özgürlüğünü yarattığının en güzel örneklerinden biridir.¹⁸⁰

Yeni Ahit'e göre şeytan Tanrı'nın kurtuluş planına engel olmaya çalışmaktadır. Bu yüzden İsa'yı saptırmaya çalıştığı yukarıda geçmişti. Yeni Ahit'te şeytanın İsa'yı açlık, benlik şöhrat, unvan, maddiyat ile denediği ve başarılı olamadığı yer alırken, Kur'an-ı Kerim'de şeytan ve İsa hakkında benzer bölümler yer almamaktadır. Yeni Ahit'te şeytanın en önemli özelliği insanları kandırarak saptırmasıdır. Şeytana uyanlarda şeytandandır. Şeytan yalancıdır. Pavlus'un İbranilere Mektubu 3/10 göre, her çeşit kötülüğü yapan iblis sonunda ölüm vasıtası ile iptal edilecektir.

¹⁷⁸ Perkins, “*Reading the New Testament*”, 11.

¹⁷⁹ 1.Petrus 5/8.

¹⁸⁰ Fanthorpe, “*Satanism and Demonology*”, 117-119.

a. Yeni Ahit'te Şeytanın İsimleri

Cinlerin Prensi : (Prince Of Demons, Prince Of Devils) demektir. Yeni Ahit'te bu anlamda şu şekilde geçmektedir. *“Yeruşalim'den gelen din bilginleri ise, “Baalzevul O'nun içine girmiş” ve “Cinleri, cinlerin prensinin gücüyle kovuyor” diyorlardı.”*¹⁸¹ *“Ferisiler ise, “Cinleri, cinlerin prensinin gücüyle kovuyor” diyorlardı.”*¹⁸² *Ferisiler bunu duyunca, “Bu adam cinleri, ancak cinlerin önderi Baalzevul'un gücüyle kovuyor” dediler.*¹⁸³

Cin kelimesi örtmek, gizlemek demektir. Şeytan ve cin gibi görünmeyen diğer varlıklara isim olmuştur. Latince “Genius” kelimesinden geldiği söylenir.¹⁸⁴ Hristiyan kaynaklarında cinler fazlaca yer almaktadır.

Bu dünyanın prensi : (Prince Of This World) Bu kelimenin geçtiği yer, Yeni Ahit'in Yuhanna bölümündedir. Bunlar; *“Bu dünya şimdi yargılanıyor. Bu dünyanın prensi şimdi dışarı atılacak.”*¹⁸⁵ *“Artık sizinle uzun uzun konuşmayacağım. Çünkü bu dünyanın egemeni geliyor. Onun benim üzerimde hiçbir yetkisi yoktur.”*¹⁸⁶ Bu bölümler başka tercümelerde dünyanın başkanı, dünyanın hükümdarı, dünyanın egemeni vb. olarak ta geçmektedir. Alcuin, şeytanın maddenin ya da yaratıkların efendisi olduğu için değil, günahkâr insanların efendisi olduğu için bu dünyanın prensi olduğunu ileri sürerek düalistlere karşı çıkmıştır.¹⁸⁷

Hava güçlerinin prensi : (Prince Of The Powers Of The Air) Geçtiği yer; *“Sizler bir zamanlar içinde yaşadığınız suçlardan ve günahlardan ötürü ölüydünüz. Bu dünyanın gidişine ve hava güçlerinin prensine, yani söz dinlemeyen insanlarda şimdi etkin olan ruha uymaktaydınız.”*¹⁸⁸

Bu Dünyanın Tanrısı : (The God Of This World) İddiaya göre Tanrı insanı yaratmadan önce Lusifer'i dünya ve üzerindeki gezegenlerle ilişkili olarak otorite ilan

¹⁸¹ Markos 3/22.

¹⁸² Matta 9/34.

¹⁸³ Matta 12/24

¹⁸⁴ Ateş, Ali Osman, age., 18.

¹⁸⁵ Yuhanna 12/31.

¹⁸⁶ Yuhanna 14/30.

¹⁸⁷ Russell, Jeffrey Burton, “Lusider Ortaçağda Şeytan”, İstanbul, 2001, 123.

¹⁸⁸ Efesliler 2/2.

etmiştir. Bu yüzden şeytan Yeni Ahit'te "bu dünyanın tanrısı" olarak isimlendirilmiştir.¹⁸⁹ Şu şekilde geçmektedir. "*Tanrı'nın görünümü olan Mesih'in yüceliğiyle ilgili Müjde'nin ışığı imansızların üzerine doğmasın diye, bu çağın ilahı onların zihinlerini kör etmiştir.*"¹⁹⁰

Bütün Dünyanın Aldatıcısı : (Deceiver Of The Whole World) "*Büyük ejderha –İblis ya da Şeytan denen, bütün dünyayı aldatan o eski yılan– melekleriyle birlikte yeryüzüne atıldı.*"¹⁹¹ Yılanın şeytanla en açık bir şekilde özdeşleştirildiği bu bölümde "Şeytan (devil/satan) olarak adlandırılan eski yılan" ifadeleri yer almaktadır. Bu konuda Tevrat ve Kur'ân'da anlatılanlar birbirine benzemektedir. Araf 19 ile 22 ayetlerde, şeytanın Hz. Âdem ve eşini melek olacaksınız ve ebedi kalacaksınız diyerek hile ile ikisini aldatması yer almaktadır. Kur'ân'da şeytan الغرور çok aldatan olarak geçmekte olup bu durum Tevrat ve Kur'ân'ın bu konuda ittifak içinde olduğunu göstermektedir.

Yalanların Babası ve Yalancı : (Father Of Lies And Liar) "*Siz babanız İblisteniz ve babanızın arzularını yerine getirmek istiyorsunuz. O başlangıçtan beri katildi. Gerçeğe bağlı kalmadı. Çünkü onda gerçek yoktur. Yalan söylemesi doğaldır. Çünkü o yalancıdır ve yalanın babasıdır.*"¹⁹² Şeytanın arzuları harekete geçiren bir yalancı olduğu ve yalancıların babası, akrabası yakını olduğu ilâhi kitaplarda geçen ortak konulardandır.

Baştan Çıkaran Kimse : (Tempter) "*O zaman Ayartıcı yaklaşıp, "Tanrı'nın oğlusan, söyle şu taşlar ekmek olsun" dedi.*"¹⁹³ Şeytan'ın İsa'nın güçlerini kendisi için kullanmasını söyleyerek ayartmak istediği Yeni Ahit'te yer almaktadır

Müfteri : (Devil) Devil olarak ona referans eski İngilizce kavram olan deofol dan geliştirilen orta çağ İngilizcesi olan devel dan türemiştir. Orijini Latince kelime diabolus'tur. Romalılar bu kelimeyi Yunanca diabellein'den almıştır. Bunun manası

¹⁸⁹ Dehaan, Richard W. ve Herbert Vander Lugt, "Satan, Satanism and Witchcraft", Zondervan Publishing House, Michigan, 1972. 13.

¹⁹⁰ Pavlutan Korintililere 2. Mektup 4/4.

¹⁹¹ Vahiy Kitabı 12/9.

¹⁹² Yuhanna 8/44.

¹⁹³ Matta 4/3; Selaniklilere 1. Mektup 3/5.

ise birini kötölemek veya ona iftira etmek demektir. “*Hem Rab’bin, hem cinlerin kâsesinden içemezsiniz, hem Rab’bin hem cinlerin sofrasına ortak olamazsınız.*”¹⁹⁴ Eski ve Yeni Ahit’te şeytan için geçen “devil” kelimesi tercümelerde şeytan, iblis, cin diye çevrilmiştir.

Şeytan : (Satan) Bu kelime Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kur’ân’da ortak olarak geçen kelimelerdendir. Jeffrey gibi bazı dilciler bu kelimenin Arapça olduğunu, teolojik anlamlarını Yahudi ve Hristiyan geleneğinden aldığını, bazıları ise İbrâniceden Arapçaya geçtiğini, Yahudi geleneğinde cin, İslam öncesi Araplarında insan üstü varlık anlamında geldiğini, İslâm’da bu iki anlamın birleştiğini söyler.¹⁹⁵ Genel anlamda şeytan kutsal metinlerde, Tanrı’nın karşısında yer alan, fakat sonunda daima Tanrı’nın irâdesine bağlı kalacak olan kötü güce verilen isimdir.¹⁹⁶

“*And the great dragon was cast out, that old serpent, called the Devil, and Satan, which deceiveth the whole world: he was cast out into the earth, and his angels were cast out with him. Büyük ejderha –İblis ya da şeytan denen, bütün dünyayı saptıran o eski yılan– melekleriyle birlikte yeryüzüne atıldı.*”¹⁹⁷ Burada devil ve satan kelimeleri aynı anlamda, şeytanın diğer isimleri ile birlikte geçmektedir.

Yılan : (Serpent) Yaşlı yılan : Old Serpent Cennet bahçesinde bir yılan. Yeni Ahit’te birkaç bölümde yer almaktadır. Yılan şeytandır ama “*Ne var ki, yılanın Havva’yı kurnazlığıyla aldatması gibi, düşüncelerinizin Mesih’e olan içten ve pak adanmışlıktan saptırılmasından korkuyorum “Yılanın önünden çöle, üç buçuk yıl besleneceği yere uçup kaçabilmesi için kadına büyük kartal kanatları verildi. Yılan ağzından, kadını selle süpürüp götürmek için onun ardından ırmak gibi su akıttı.*”¹⁹⁸ “*Melek ejderhayı –İblis ya da Şeytan denen o eski yılanı– yakalayıp bin yıl için bağladı.*”¹⁹⁹

¹⁹⁴ 1. Korintliler 10/21., bkz: Yuhanna 8/44., Vahiy 12/9.

¹⁹⁵ Arthur, Jeffery, “*The Foreign Voeabulary of the Qur’an*”, Baroda, India, 1938.187-190. Eyüp 1/6.

¹⁹⁶ Güç, Ahmet, “*Satanizm*”, Ankara, 2004, 19.

¹⁹⁷ Vahiy 12/9.

¹⁹⁸ Vahiy12/14-15

¹⁹⁹ Vahiy 20/2. Vahiy 12/9.

Büyük Kırmızı Ejderha : (Dragon, Great Dragon) Vahiy kitabının çirkin yarattığı olan şeytanın, tehlikeli ve kötü oluşu bu ifadeler ile anlatılmaktadır. Yukarıda verilen Vahiy Kitabında 12/9 -20/2 ve yine vahiy kitabında olmak üzere birkaç yerde geçmektedir. *“Bundan sonra ejderhanın ağzından, canavarın ağzından ve sahte peygamberin ağzından kurbağaya benzer üç kötü ruhun çıktığını gördüm.”*²⁰⁰ Vahiy 12/3’te şeytanın görüntüsü hakkında bilgi bulunmaktadır. Şeytan yedi başlı, on boynuzlu, kızıl renkli bir ejderha olarak anlatılmaktadır. Yine melek Mikail’in ejderha ile savaşması ve hemen devamında ejderhanın şeytan olduğu açıklanarak melekleri ile beraber yeryüzüne atıldığı bilgisi yer almaktadır.²⁰¹

Düşman : (Adversary) Şeytanın insanoğluna düşmanlığı, böyle bir karaktere sahip olması ortak konulardan biri olup, üç ilâhi kitapta şeytanın bu ismi ve özelliği bulunmaktadır. *“Ayık ve uyanık olun. Düşmanınız İblis kükreyen aslan gibi yutacak birini arayarak dolaşıyor...”*²⁰²

Suçlayan Kimse : (Accuser) Yeni Ahit’te şeytanın insanları Tanrı’nın karşısında sürekli günahları yüzünden suçladığı yer almaktadır. Suçluluk düşüncesi aşılıp ümitsizliğe düşürdüğü için insan şeytandan uyarılmakta, şeytanın aşağı atıldığı, kuzunun kanı ve tanıklık yapılarak şeytanın yenileceği bilgisi verilmektedir.²⁰³

Düşman Kuvvetleri : (Enemy) Düşmana ait, düşman kuvvetleri demektir. *“Herkes uyurken, adamın düşmanı geldi, buğdayın arasına delice ekip gitti. Ekin gelişip başak salınca, deliceler de göründü. “Mal sahibinin köleleri gelip ona şöyle dediler: ‘Efendimiz, sen tarlana iyi tohum ekmedin mi? Bu deliceler nereden çıktı?’ “Mal sahibi, ‘Bunu bir düşman yapmıştır’ dedi.”*²⁰⁴ Şeytanın insanoğluna düşmanlığını Yeni Ahit benzetmeler kullanarak anlatılmaktadır. Şeytan düşmanı olan insanın işlerine kötülük katmakta, işleri zorlaştırmaktadır.

Aşağılık : (Evil One; Wiked One) Kötü biri, hain, aşağılık, muzip, ahlaksız, günahkar, hınzır, fena gibi anlamlara gelir. İncil’de iki yerde geçer. *“Kim göksel*

²⁰⁰ Vahiy 16/13

²⁰¹ Vahiy 12/7-9.

²⁰² 1. Petrus 5/8.

²⁰³ Vahiy 12/10-11.

²⁰⁴ Matta 13/25,28,29

egemenlikle ilgili sözü işitir de anlamazsa, kötü olan gelir, onun yüreğine ekileni söker götürür. Yol kenarına ekilen tohum işte budur.”²⁰⁵ “Bunların hepsine ek olarak, Şeytan’ın bütün ateşli oklarını söndürebileceğiniz iman kalkanını alın.”²⁰⁶

Değersiz : (Belial) Bu kelime ışıksız, değersiz demektir.²⁰⁷ Yeni Ahit’te şu şekilde geçmektedir. “Peki Mesih ile Belial arasındaki uyumsuzluk nedir? ya da kafir bir inanana hangi kısmı var?”²⁰⁸

Güçlü Adam : (Strong Man) Bu isim Matta 12’de İsa ve Baalzevul (şeytan) adlı başlıklı bölümde geçmektedir. Bu bölümde İsa kör ve dilsiz bir adamdan şeytan çıkarmakta ve adam iyileşmektedir. Orada bulunanlar İsa’nın bunu Baalzevul’un gücü ile yaptığını söyler. İsa, kendi içinde bölünen ülkenin ayakta kalamayacağı gibi şeytanın şeytanı kendi içinde bölüneceği için kovamayacağını söyler. Ve güçlü adam benzetmesini örnek verir. “Bir kimse güçlü adamın evine girip malını nasıl çalabilir? Ancak onu bağladıktan sonra evini soyabilir.”²⁰⁹ “Hiç kimse güçlü adamın evine girip malını çalamaz. Ancak onu bağladıktan sonra evini soyabilir.”²¹⁰

Dipsiz Kuyunun Meleği: (Angel Of The Bottomless Pit) Yeni Ahit’te bir meleğin borazanı ile gökten düşmüş bir yıldızın dipsiz derinlikte bir kuyuyu açtığından, bu kuyudan çıkan dumanın içinden akrep gücüne benzer güçleri olan çekirgeler gibi yaratıkların Tanrı mührü olmayan insanlara yapacakları işkenceden bahsedilerek bunların kralının dipsiz kuyunun meleği olduğu yer almaktadır. “Başlarında kral olarak dipsiz derinliklerin meleği vardı. Bu meleğin İbranice adı Avaddon, Grekçe adıyla Apollyon’dur.”²¹¹ Avaddon : (Abaddon) Sözlükteki anlamı yıkım yeri, cehennemin derinlikleri. Apollyon; yok edici, dipsiz kuyunun meleği anlamındadır.²¹²

²⁰⁵ Matta 13/19

²⁰⁶ Efeslilere Mektup 6/16

²⁰⁷ Gürkan, Salime Leyla, “Şeytan”, *DİA*, İstanbul, 2010, XXXIX, 101-103.

²⁰⁸ 2.Korintliler 6/15

²⁰⁹ Matta 12/29

²¹⁰ Markos 3/27

²¹¹ Vahiy 9/11

²¹² <http://www.jewishencyclopedia.com/search?utf8=%E2%9C%93&keywords=Abaddon&commit=search> 31.08.2019 tarihinde erişilmiştir.

Sabahın Oğlu : (Son Of The Morning)

“ *Ey parlak yıldız, seherin oğlu, Göklerden nasıl da düştün! Ey ulusları ezip geçen, Nasıl da yere yıkıldın!*”²¹³ St.Jerome ve diğer kilise babaları parlak yıldız, seherin oğlu sıfatını Luka 10/18 ile irtibatlandırmışlar şeytan karşılığında kullanmışlardır. Milton Yitik Cennet’te aynı şekilde kibirli şeytanın ismi olarak kullanmıştır. Hristiyan edebiyatında şeytanın bir adı diye de tanımlanmıştır. Vulgate (Kitâb-ı Mukaddes’in 4.yy’daki Latince tercümesinin adı) bu ifadeleri Babil kralı Nabugednezar’a atfetmektedir.²¹⁴

ağ: (Age, Aion) “İsa, Zeytin Dağı’nda otururken öğrencileri yalnız olarak yanına geldiler. “Söyle bize” dediler, “Bu dediklerin ne zaman olacak, senin gelişini ve çağın bitimini gösteren belirti ne olacak?”²¹⁵ “ünkü savaşımız insanlara karşı değil, yönetimlere, hükümranlıklara, bu karanlık dünyanın güçlerine, kötülüğün göksel yerlerdeki ruhsal ordularına karşıdır.”²¹⁶

“Aeon, Aion veya Eon; Yunanca, “ağ, devir, zaman” gibi anlamlara gelmektedir. Gnostisizm’de Yeni Ahit’e göre dünyanın geçirdiği devirler demektir. Gnostik geleneklerde ışık âlemini oluşturan bu ilâhi mekânların (Aeonların) sayısı 7, 9, 365 gibi çeşitli rakamlarla ifade edilmekle birlikte, bazı metinlerde bunun sonsuz sayıda olduğu da belirtilmiştir. Işık âlemleri adlandırılan bu mekânlarda sayısız ilâhi varlık, ışık varlıkları yaşar. Işık âleminin merkezinde yer alan yüce Tanrı’yı evreleyen bütün bu varlıklar, yani Aeonlar ve buralarda ikamet eden ışık varlıklarının bir bakıma yüce Tanrı’nın tezahürlerinden ibaret olduğu söylenmiştir.”²¹⁷

b. Yeni Ahit’te Kadın Ve Ejderha (şeytan)

Eski Ahit’te anlatılan şeytanın yılan suretinde Havva’yı kandırması, yediği yasak meyveden Adem’e de vermesi anlatılırken Yeni Ahit’te şeytanın insanoğluna olan düşmanlığı anlatılmaktadır.

²¹³Yeřaya 14/12.

²¹⁴ Güç, Ahmet, “Satanizm, şeytana Tapmanın Yeni Adı”, Ankara, 2004, 50-51.

²¹⁵ Matta 24/3.

²¹⁶ Efesliler 6/12.

²¹⁷ Güç, Ahmet, “Satanizm, şeytana Tapmanın Yeni Adı”, Ankara, 2004, 131-132. (bkz; Gündüz, a.g.e, 18.)

Yeni Ahit'in Vahiy bölümünde kadın ve ejderha adlı bir pasaj bulunmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'in genel bir özelliği olarak sembolik ifadeler kullandığını görmekteyiz. Kitâb-ı Mukaddes ejderhanın şeytan olduğunu ilerleyen bölümlerde açıklamaktadır. Burada anlatılan kadının, gökte yerleşmiş, güneşe sarılmış bir halde olduğu, Ay'ın ayaklarının altına bulunduğu ve başında on iki yıldız olduğu geçmektedir. Bu kadın aynı zamanda hamile ve doğum sancıları içinde feryat etmektedir.²¹⁸ Bu kadının İsrail oğullarını temsil ettiği, on iki yıldızın on iki oymağı temsil ettiği, doğum yapacak çocuğun Hz. İsa olduğu anlatılmaktadır.²¹⁹ Bu kadının karşısına yedi başlı, yedi başında yedi taç olan, on boynuzlu, kızıl renkli büyük olan şeytan çıkarak, dört kuyruğuyla gökteki yıldızların üçte birini sürükleyip yeryüzüne attığını, sonra da doğum yapmak üzere olan kadının önünde durup kadın doğurur doğurmaz çocuğu yutmak istediği²²⁰ yer almaktadır. Yedi başlı yedi başında taç olan ifadesini yedi krallıkla açıklandığını, yıldızların ise şeytanın meleklerini yani cinleri şeytan ile beraber Allah'a isyan eden kötü ruhları temsil ettiği açıklanmaktadır. Üçte bir denilerek bu kötü ruhların büyük bir oranda olduğu söylenmektedir. Burada anlatılan şeytanın yutmak istediği, insanları güdecek olanların İsrail oğulları olarak açıklanmaktadır.²²¹ Ve bu pasajda farklı olarak şeytanın fiziksel olarak anlatıldığını görmekteyiz. Şeytanın boynuzlu ve kırmızı rengi ile resmedilmesi buraya dayandırılabilir. Bu bölüm değişik görsel portreler ile resmedilmiş olarak kitaplarda, kiliselerde, internette karşımıza çıkmaktadır. Yine devamında, bu erkek çocuğun bütün ulusları demir çomakla güdecek özellikte olduğu, hemen alınıp Tanrı'ya, Tanrı'nın tahtına götürüldüğü, kadının çöle kaçtığı, çölde bin iki yüz altmış gün beslenmesi için Tanrı tarafından hazırlanmış bir yeri olduğu anlatılmaktadır.²²² İsrail oğullarının dünyayı yönetmeye kalkmalarını bu bölüm gayet iyi açıklamaktadır. Hz. İsa olarak yorumlanan çocuğun Kur'ân'da geçişine benzer olarak Tanrı'nın huzuruna alındığını müşahede etmekteyiz. Bu pasajın devamında melekler ile şeytan ve şeytanın melekleri arasındaki savaş sonucu şeytan ve yanındaki meleklerin gökteki yerini

²¹⁸ Vahiy 12/1-2.

²¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=u-qOmKXdEjU>, 19.03.2019 tarihinde ulaşılmıştır.

²²⁰ Vahiy 12/3-4.

²²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=u-qOmKXdEjU>, 19.03.2019.

²²² Vahiy 12/5-6.

kaybedip yeryüzüne atıldığı anlatılmaktadır.²²³ Bu bölümün devamında şeytan ile kadın arasındaki kovalamacadan, yeryüzünün şeytana karşı kadına yardımından, şeytanın bunun üzerine öfkelenip kadının soyuna savaş açtığı açıklanmaktadır.²²⁴ Buradan hareket ile Kutsal Kitab'a inananların, şeytanın İsrail oğullarına savaş açtığını, yapılan yorumlardan Yahudilerin çektikleri zulümleri bu bölüm ile açıkladıklarını ve gelecek günlerin daha korkunç savaşlara gebe olduğunu kabul ettiklerini görmekteyiz.

Yeni Ahit'te şeytan sürekli Tanrı'nın düşmanı ve Tanrı'nın planlarını bozmaya çalışan biri olarak tanımlanmaktadır. Şeytan zarar vermek ve kötülük yapmak isteyen ve daima Tanrı'ya ve O'nun halkına düşman olan biri olarak kabul edilmektedir. Yeni Ahit açısından şeytan ve yardımcıları dünyanın her tarafına kötülüklerini yaymak için fırsat kollayan, Tanrı ve insanlığın en büyük düşmanıdır. Hz. İsa'nın temel görevi bunlara karşı mücadele vermektir. Yeni Ahit'in şeytanı Eski Ahit'ten hem farklı hem de daha gelişmiş bir portre çizmektedir.

3. Eski, Yeni Ahit'te Şeytan İle İlgili Ortak Konular

a. Şeytanın Düşüşü ve Gog Magog

Kitâb-ı Mukaddese göre Şeytan Tanrı'nın huzurundan nasıl, neden ve ne zaman kovuldu? Şeytanın kovulma olayı Kitâb-ı Mukaddes'te sembolik olarak şöyle yer alır. *“Ey parlak yıldız, seherin oğlu, Göklerden nasıl da düştün! Ey ulusları ezip geçen, Nasıl da yere yıkıldın! İçinden "Göklere çıkacağım" dedin, "Tahtımı Tanrı'nın yıldızlarından daha yükseğe koyacağım; Safon'un doruğunda, İlahların toplandığı dağda oturacağım. Bulutların üstüne çıkacak, kendimi Yüceler Yücesi'yle eşit kılacağım.”*²²⁵

“İnsanoğlu, Sur Kralı için bir ağıt yak. Ona diyeceksin ki, 'Egemen RAB şöyle diyor: Kusursuzlukta örnek biriydin, Bilgelığın ve güzelliğin eksiksizdi. Sen Tanrı'nın bahçesi Aden'deydin. Yakut, topaz, ay taşı, Sarı yakut, oniks, yeşim,

²²³ Vahiy 12/7-12.

²²⁴ Vahiy 12/13-18.

²²⁵ Yeşaya 14/12-14.

Lacivert taşı, firuze, zümrütle, çeşit çeşit değerli taşla bezenmiştin. Kakma ve oyma işlerin hep altındandı. Bunlar yaratıldığın gün hazırlanmışlardı. Mesh edilmiş, koruyucu bir Keruv olarak seni oraya yerleştirdim. Tanrı'nın kutsal dağındaydın, Yanan taşlar arasında dolaştın. Yaratıldığın günden sende kötülük bulunana dek yollarında kusursuzdun. Ticaretinin bolluğundan zorbalıkla doldun ve günah işledin. Bu yüzden kirliliği bir şey gibi seni Tanrı'nın dağından attım, yanan taşların arasından kovdum, Ey koruyucu Keruv. Güzelliğinden ötürü gurura kapıldın, Görkeminden ötürü bilgeliğini bozdun. Böylece seni yere attım, kralların önünde seni yüzkarası yaptım. İşlediğin pek çok günah ve ticaretteki hileciliğin yüzünden kutsal yerlerini kirlettin. Seni yakıp yok edecek bir ateş çıkardım içinden, bütün seyredenlerin gözü önünde seni yeryüzünde küle çevirdim. ²²⁶

Bu bölümlerin Babil ve Sur krallarına hitap ettiğini söyleyenler bulunmaktadır. Bunun ile birlikte kralların arasında bulunan kötü ruh yani şeytan ve düşüşünden bahsedildiğini görmekteyiz. Bu bölümlerde şeytanın nasıl düştüğü geçmektedir. Fakat ne zaman olduğu belirtilmemektedir.

Kutsal Kitap'ta geçtiğine göre; *“Melekler dünya yaratılmadan önce yaratıldı”*²²⁷ Şeytan Adem ve Havva'yı ayartmadan önce düşmüştü.²²⁸ Şeytanın atılması meleklerin yaratılışı ile Adem'in yaratılışı arasında bir zamanda olmuştu. Şeytanın düşüşünün olduğu zaman ile ilgili Kutsal Kitap'ta daha detaylı bir bilgi yer almamaktadır. Eyüp kitabında şeytanın belli bir zamanda Tanrı'nın tahtına yaklaşmaya izni olduğunu çıkarabiliriz. *“Bir gün ilahi varlıklar RAB'bin huzuruna çıkmak için geldiklerinde, Şeytan da onlarla geldi. RAB Şeytan'a, “Nereden geliyorsun?” dedi. Şeytan, “Dünyada gezip dolaşmaktan” diye yanıt verdi.”*²²⁹ Burada geçtiğine göre Şeytan dünya ve Tanrı'nın huzuru arasında gidip gelmekte, Tanrı ile konuşmaktadır. Şeytanın bu gidiş gelişlerinin yani Tanrı'nın tahtına yaklaşıp yaklaşmamanın kesilip kesilmediği bir tartışma konusu olarak yerini almıştır. Kimi Hristiyan ilahiyatçılar İsa Mesih'in ölümüyle bu kesilmiştir diye düşünmektedirler. Kimi Hristiyan ilahiyatçı ise

²²⁶ Hezekiel 28/12-18.

²²⁷ Eyüp 38/4-7.

²²⁸ Yaratılış 3/1-14.

²²⁹ Eyüp 1/6.

çağların sonunda Mesih'in ikinci gelişinde şeytanın huzura gidişinin yasaklanacağını söyler.²³⁰

Şeytan cennetten neden düştüğüne dair Eski Ahit'te “*Şeytan gururu yüzünden Tanrı huzurunda kovuldu! Çünkü o Tanrı gibi olmak istedi. Tanrı'dan daha görkemli olmak istedi.*”²³¹ Bu bölümlerde şeytanın görkemli olduğunu güzel ve ihtişamlı olarak yaratıldığı anlatılmaktadır. Ama şeytanın sahip olduğu makam ile yetinmediği, bunun yerine Tanrı olmak istediği yer almaktadır. Buna ilave olarak; Âdem ve Havva'yı Aden bahçesinde ayartmak için onlara da “*meyveyi yerseniz Tanrı gibi olacaksınız*”²³² diye geçmektedir. Bu bölümler günümüzde İsa'ya verilen tanrılık rolünü, insanların ve ülkelerin arasındaki güç savaşlarını hatırmıza getirmektedir. Şeytan cennetten düşmemiştir, Tanrı tarafından atılmıştır.

Yeni Ahit'in Vahyin 19. bölümde, Hz. İsa'nın şeytanı ve sahte peygamberi yendiği ve onları ateş gölüne attığı geçer. 20. bölümde, Hz. İsa'nın şeytanı bağladığı ve dipsiz derinliklere attığı, bundan sonra bin yıl sürecek olan egemenliğini yeryüzünde kurduğu geçmektedir. Şeytanın bin yılın sonunda serbest bırakıldığı ve Tanrı'ya karşı bir isyana öncülük ettiği anlatılmaktadır. Yeryüzünün dört bucağındaki ulusları –Gog'la Magog'u– saptırmak, savaş için bir araya toplamak üzere zindandan çıktığı, toplananların sayısının deniz kumu kadar çok olduğu yer almaktadır. Son savaş diye nitelendirilen Armagedon savaşından önce “Ye'cüc Me'cüc” diye bildiğimiz kutsal kitapta “Gog ve Magog” diye geçen savaşın olacağı yer almaktadır. Şimdiki bazı Mecusi ve Hristiyanlar Kutsal Kitap'ta geçtiği üzere Gog'un İsrail topraklarına yürümesinin Tanrı'nın gazabına neden olacağına²³³ inanmaktadır. Hezekiel 38/1-23'de bu savaşın, tüm ülkelerden mal mülk edinerek servetini artırmış, toplanıp gelmiş, dünyanın göbeğinde oturan diye tanımlanan İsrail toprakları üzerinde gerçekleşeceği yer almaktadır. Bu saldıranların ganimet elde etmek isteyen birçok halktan Gog'un oluşacağı da geçmektedir. Bunun üzerine Yehova'nın denizdeki balıkların, göklerdeki

²³⁰ <https://www.kutsalkitap.org/seytanin-dususu/> 31.08.2019 tarihinde ulaşılmıştır.

²³¹ Yeşeya 14/12-15 ve Hezekiel 28/12-15.

²³² Yaratılış 3/1-5.

²³³ Hezekiel 38/18.

kuşların, kırlardaki hayvanların, toprakta sürünen canlıların yeryüzündeki bütün insanların titreyeceği şekilde öfkeleneyeceği anlatılmaktadır. Büyük bir sarsıntının ardından, dağların devrilmesi, kayaların çökmesinin, salgın hastalıklar, kan, şiddetli yağmur, dolu, ateş ve kükürt yağdırılmasının Yehova'nın tüm halklara kendisini tanıtması ve yüceltmesi anlamına geldiği yer almaktadır.

Yakın zamanlarda burada geçen Gog'un Ruslar olduğuna böyle bir savaşın kaçınılmaz olduğuna, ateş ve kükürdün günümüzün füzeleri olduğuna inananlar çoğunluktadır.²³⁴ Kitâb-ı Mukaddes'i yorumlayanların çoğu Magog'un Rusya ya da Çin olduğunu iddia etmektedirler.

İsmail Cerrahoğlu, Kitâb-ı Mukaddes tefsircilerinden ve gayri müslüm yazarlardan pek çok isim ve eser örnek vermektedir. Bu kavmin Türkler olduğu fikrinin geniş bir yer işgal ettiğini söylemektedir. Yafeth maddesini Hazer Türklerine itlak ettiklerini, Büyük İskender'in bu halkları iki dağ arasında demir duvarlar ile durdurduğu gibi bilgiler aktarmaktadır. İslâmi kaynaklardan, Taberi, Zemaşeri, Fahrettin er-Râzi, Neseî, Kurtubî gibi tefsirlerden örnek vererek bu kavmin Türkler olduğu fikrinin bu eserlerde de bulunduğu bahsetmektedir. Bu halkların Türkler olmasına Tarihçilerin muhalif olduğu bilgisini vererek kendisi de bu fikri eleştirmektedir.²³⁵ Bu hususta kesin bir bilgi Kitâb-ı Mukaddes'te bulunmamaktadır. Gog Magog, Ye'cûc ve Me'cûc ile ilişkilendirenler vardır. Kur'ân'a göre geçmişte yaşamış, zararlarından dolayı Zülkarneyn tarafından bir set ile hapsedilmişlerdir.²³⁶ Tekrar ortaya çıkacakları²³⁷ yer alır. Bu ayetlerde şeytan ile ilgili bir bilgi bulunmaz. Gog Magog kıssasının Kitâb-ı Mukaddes'te yalnızca gelecekle irtibatlandırılmasına karşılık Kur'ân'da bahsedilen Ye'cûc ve Me'cûc biri geçmişte vuku bulmuş, diğeri gelecekte vuku bulacak olaylarla ilişkili olarak iki defa zikredilmiştir. Hızlı hareket eden, etrafa yayılan, ateş gibi yakıp yok eden kalabalık bir topluluk, azgın, fesat çıkaran, kötü bir halk olarak geçen Ye'cûc ve Me'cûc kıyamete yakın ortaya

²³⁴ Grace, Hallsell, "Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak", 1999, Tercüme; Mustafa Acar, Hüsnü Özmen, Kim Yayınları, 2002, 35.

²³⁵ Cerrahoğlu, İsmail, "Yecüc Mecüc ve Türkler", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/735/9388.pdf>, 31.08.2019 tarihinde ulaşılmıştır.

²³⁶ Kehf 18/93-97.

²³⁷ Enbiya 21/96-97.

çıkacaktır. Şeytan kelimesi geçmese bile şeytânî özelliklere sahip kötü bir topluluk olduğu bellidir.

b. Armagedon Savaşı ve Şeytanın Âkibeti

Kitâb-ı Mukaddes'te her şeye kâdir olan Tanrı'nın güçleri ile şeytan ve şeytanın güçleri arasında gelecekte gerçekleşecek diye anlatılan, günümüz dünyasını da ilgilendiren büyük bir savaştan bahsedilmektedir.

Rahip Andrew Brunson'un iddia nâmesinde dâhi, İsa'nın gökten inerek arkasına takılan Hristiyan ordusu ile Ortadoğu'da beliren şeytanın elçisi deccal ve ordusu arasında yapılacak Armagedon savaşı yer almaktadır.²³⁸

Armagedon Savaşı Nedir? Neden milyonlarca Hristiyan, dünyayı yok etmesi ve kendilerini semaya yükseltmesi için Tanrı'ya dua etmektedir. Time Dergisi, Armagedon Savaşı'nın olacağına dair inanca, Amerikan halkının %51'nin ülkenin yarısından fazlasının sahip olduğunu 1998'de yaptığı anketler ile ortaya koymuştur.²³⁹ Amerika'da "çılgınlar" ve "evanjelikalizm" adlı mezheplerin tek hedeflerinin Armagedon Savaşı'nı ve dünyanın yok oluşunu izleyecekleri yere semaya yükseltmeleri için Tanrı'nın elini çabuk tutmasını sağlamaktır.²⁴⁰ Armagedon Teolojisinin popüler papazlarının 67 ülkede TV ve radyo programlarında yaptıkları konuşmalarda çok sayıda dinleyici çekip, büyük miktarda paralar toplamakta oldukları anlatılmaktadır.²⁴¹ Damian Tompson Kıyamet "Milenyumun Gölgesinde İnanç ve Korku" adlı eserinde, milyonlarca fundamentalist Hristiyan'ın Tanrı'nın güçleri ile şeytan arasında gerçekleşecek savaşın kendi hayatlarında başlayacaklarına inandıklarını, düşman kontrolüne girebilecek bir hükümet tarafından

²³⁸ www.hurriyet.com.tr. Sedat Ergin, "Armedon Savaşı, Kayıp 13 Kabile Ve Rahip Brunson'un Tutukluluk Meselesi", 10 Ağustos 2018.

²³⁹ Grace, Hallsell, "Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak", 1999, (trc; Mustafa Acar, Hüsni Özmen), Kim Yay., 2002, 14.

²⁴⁰ Grace, Hallsell, a.g.e., 2002, 16-20.

²⁴¹ Grace, Hallsell, a.g.e., 2002, 17.

silahsızlandırılmış olması ihtimalinden hoşnut olmadıkları için milis hareketine güçlü destek verdiklerini açıklamaktadır.²⁴²

“Armagedon” sözcüğü Kutsal Kitap’ta sadece bir kez, Yeni Ahit’in “Tanrının Öfkesi ve Yedi Tas” bölümünde Vahiy 16:16 ayetinde geçer. Burada yedi melek ve yedi tasan biri olan altıncı meleğin tasını Büyük Fırat ırmağına boşalttığından gündoğusundan gelen kralların önü açılsın diye ırmağın kurduğundan bahsedilmektedir.²⁴³ Mitolojik şekilde devam eden bölümde Ejderhanın (Dragon-şeytanın), canavarın ve sahte peygamberin ağzından kurbağaya benzer üç kötü ruhun çıktığı geçmektedir. Buranın devamında bu ruhların doğa üstü güçleri olan cinlerin (devils-şeytanların) ruhları olduğu açıklanarak her şeye gücü yeten Tanrı’nın büyük günü diye tarif edilen Armagedon savaşı için tüm dünyanın krallarını toplamaya gittikleri yer almaktadır. Bu savaşın kimseye gözükmeden gizlice gelen, zararlı bir hırsız gibi geleceği sembolize edilerek, çıplak durmamak ve utanç içinde kalmamak için uyanık ve giysileri üzerinde olanlara ne mutlu denilerek, bizim anladığımızı göre maddi ve manevi açıdan savaşa hazırlıklı olunması gerektiği vurgulanmaktadır. Yeni Ahit’te Vahiy kitabının 16/14. kısmında şeytanlardan olan üç kötü ruhun ‘yeryüzünün bütün krallarını’, “İbranice Armagedon denilen yere” “Mutlak Güce Sahip Tanrı’nın büyük gününde yapılacak savaş için” toplayacakları bildirilmektedir. Bu bölümün devamında yedinci meleğin tasını havaya boşalttığını tapınaktaki gür bir sesin “tamam” demesi ile kıyameti andıran bir sahne gözler önüne serilmektedir. Şimşekler çakması, gök gürlemesi, o zamana kadar insanoğlunun şahit olmadığı büyük bir depremin olacağı, ülkelerin bölüneceği, şehirlerin yok olacağı, adaların ortadan kalkacağı, dağların yok olacağı, insanların üzerine gökten tanesi yaklaşık kırk kilo ağırlığınca iri dolu yağacağı gibi korkunç olaylar yer almaktadır.

Vahiy 18/2’de Bâbil’in yıkıldığını bir melek bağırarak duyurmakta, burasının yıkıldıktan sonra şeytanların ve kötü ruhların barınağı olduğu geçmektedir.

Kutsal kitaba inananlar tarafından Armagedon savaşı, şeytanın toplayacağı insan yönetimleriyle Tanrı arasında gerçekleşecek son savaşa atfedilmektedir. Şu an bulunan

²⁴² Grace, Hallsell, a.g.e., 2002, 132.

²⁴³ Vahiy 16/12.

yönetimlerin ve onları destekleyenlerin Tanrı'nın yönetimine boyun eğmeyerek O'na karşı olduklarını Mezmur 2:2 bölümünden çıkarmaktadırlar. Armagedon savaşının bu insan yönetimlerini sona erdireceğini Daniel 2:44'ye dayandırarak, Tanrı'nın hiç yıkılmayacak, sonsuza dek sürecek bir krallık kuracağını düşünmektedirler.²⁴⁴

Armagedon'da Tanrı'nın orduları ile Tanrı'nın düşmanları (şeytan ve ona uyanlar) savaşacaklardır. Tanrı'nın ordularının kimler olduklarını dayandırdıkları yer Vahiy 19:11-16, 19-21 bölümleridir. Burada İsa'nın Tanrı'nın düşmanlarına karşı zafer kazanmak için göklerde meleklerden oluşan bir orduya önderlik edeceğini, Tanrı'nın düşmanlarının ise Hezekiel 39:7'de açıklandığı üzere O'nun yönetimine karşı çıkan ve O'nu umursamayan kişiler olduklarını söylemektedirler.²⁴⁵ Yeremya 25:32-34; Hezekiel 39:17-20'ye baktığımızda bu savaşın belirli bir bölgeyle sınırlı olmayacağı, tüm dünyayı kapsayacağı yer almaktadır.

Armagedon ifadesi bazen “Har–Magedon” (İbranice *Har Megiddon*) olarak çevrilir ve “Megiddo Tepesi” anlamına gelir. Megiddo eski İsrail topraklarında bulunan bir şehirdir. Tel-Aviv'in 55 mil kuzeyinde Akdeniz'den 15 mil içeride yer almaktadır.²⁴⁶ Kutsal Kitap'ta Hâkimler 5:19, 20; 2. Krallar 9:27; 23:29'da kayıtlı olduğu üzere tarih bu şehrin yakınlarında önemli savaşların yapıldığını göstermektedir. Armagedon ne zaman gerçekleşeceğine dair Matta 24/21-36'da, İsa'nın Armagedon savaşıyla doruğa ulaşacak ‘büyük sıkıntıdan’ söz ederken o gün ve saat konusunda kimsenin bir şey bilmediği ve yalnızca Baba bilir dediği yer alır. Kitâb-ı Mukaddes Matta 24/3 göre Armagedon dünyanın ve şeytanın sonu olacaktır.

Şeytanın âkıbetine gelince, Yeni Ahit'te, şeytanın sınırlı bir faaliyet alanı olduğundan ve yenileceğinden kesin bir şekilde bahsedilmektedir.²⁴⁷ İsa'nın çarmıha gerilişinde İsa şeytandan mağlup edilmiş ve mahkum edilmiş diye söz etmektedir.²⁴⁸ Şeytan İsa'nın hayatı, ölümü ve yeniden dirilişinde mağlup edilmiştir ve İsa'nın tekrar

²⁴⁴ <https://www.jw.org/tr/> 13.02.2019, tarihinde ulaşılmıştır.

²⁴⁵ <https://www.jw.org/tr/> 13.02.2019.

²⁴⁶ Grace, Hallsell, a.g.e, 2002, 26.

²⁴⁷ Luka 4/6.

²⁴⁸ Yuhanna 12/31, 16/11.

gelişinde bu yenilgi açıkça netleşecek ve tamamlanacaktır.²⁴⁹ Hristiyanlıkta İsa'ya iman ederek kurtuluşa ulaşacaklarına dair öğretisi, İsa'nın ölümünü insanlığı şeytandan kurtarmak için şeytana ödenen fidye olarak yorumlanmıştır. İsa'nın Hades'e (bir çeşit cehennem) inişi de şeytanın kendi evinde mağlup edilmesi olarak açıklanmıştır.²⁵⁰ Yine Pavlus Romalılara mektubunda Esenlik veren Tanrı çok geçmeden şeytanı ayaklarınız altına ezecektir, demiştir.²⁵¹ Şeytanın sonuna Kitâb-ı Mukaddes'te Yeni Ahit'in 1.Korintoslular bölümünde de değinilmektedir. Buradan yola çıkarak Tanrı'nın zamanı geldiğinde Şeytan'ı yok etmek ve yol açtığı tüm zararı telafi etmek üzere İsa Mesih'i görevlendireceği yer alır. Burada İsa'nın gelecekte tüm yönetimleri, tüm iktidarları ve tüm güçleri sona erdireceğinden söz edilmektedir. Devamında bunun nedeninin Tanrı'nın tüm düşmanlarını ayaklarının altına alana kadar İsa'nın kral olarak saltanat sürmesi gerektiği anlatılmaktadır. Son düşman olarak ise ölümün sona erdirileceği müjdesi verilmektedir.²⁵² Tanrının şeytanı ve ona uyanları esirgemeyip, cehenneme atıp karanlıkta zincire vurduğu II.Petrus 2/4'da yer almaktadır.

Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da şeytanın, şeytanların son durağı toplanıp bir araya getirileceği, ebedi olarak kalacakları ebedi azap çekecekleri cehennemdir.

c. Şeytandan Korunma Yolları

Pavlus Efeslilere “*Şeytanın tüm hilelerine karşı durabilmek için, Tanrı'nın sağladığı tüm silahları, zırhını kuşanın.*”²⁵³ Diye öğüt vermiştir.

Kitâb-ı Mukaddes'te şeytandan korunma yolları konusunda şunlar yapılmalıdır.

-*Gençlik arzularından kaçmak.*

-*Temiz yürekle Rab'be yakaranlarla birlikte doğruluğun, imanın, sevginin ve esenliğin ardından koşmak.*

-*Saçma, cahilce tartışmalara girmeyi reddetmek. Tartışmanın kavga doğurduğunu bilmek. Sürtüşmemek.*

²⁴⁹ Güç, Ahmet, “*Satanizm*”, Ankara 2004, 36.

²⁵⁰ Matta 12/29. Brandon, DCR, 234.

²⁵¹ Romalılar 16/20

²⁵² 1.Korintoslular 15/24-26.

²⁵³ Efesliler 6/11.

- *Herkese uysal davranmak.*

- *Öğretebilmek.*

- *Kötülüğe katlanabilmek.*

- *Kötülüğe direnenleri yumuşak huylulukla düzeltebilmek.*²⁵⁴

“Olabilir ki, Tanrı bunlara günahattan dönüş sağlayıp gerçeği bilme aşamasına getirir. Böylece isteğini yapsınlar diye iblisin kendilerini düşürmüş olduğu tuzaktan kaçıp sağduyuya kavuşsunlar.”²⁵⁵ burada açıklandığı gibi insanın da kötülük kaynağı olabileceği, bunun şeytandan kaynaklanabileceğine dair açıklamalar yapılarak iblisin tuzağından nasıl kurtulma çabaları gerektiği izah edilmiştir.

Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân benzer evrensel ve ahlaki değerlerin öneminden bahsetmekte ve bu ahlaki değerlerin insanı şeytandan ve kötülüklerden koruyacağı bildirilmektedir.

d. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Şeytanın Müşahhaslığı

Sonuç olarak gelenekte Yahudilik ve Hıristiyanlık şeytanın müşahhas varlığını kabul etmektedir. Ama şeytanın varlığı hakkında bazı farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi zaman sıfat kimi zaman soyut bir varlık olarak ele almışlardır. Modernistler kötülüğün kaynağını bazen şeytan değil insanın kendisinden kaynaklandığını söylemektedirler. Şeytanın varlığını ‘kötülük’ olarak algılayanlar, onun şahsi kimliğini kabul etmezler. Şeytanı, sadece fiziksel ve maddi dünyanın gerçekliğine inananlarca insanın savunma mekanizmasının ortaya çıkardığı bir sembol olarak görmektedirler. Bazılarına göre ise şeytan ve şeytanla ilgili anlatılanlar bir düşünce, beyin enfeksiyonu, beyne ait kan pıhtılaşması veya diğer bir travmanın neden olduğu gerçekte olmayan, olduğunu sandığı durumdur. Şeytanın insanlara göre daha üstün güç ve yeteneklere sahip dünya dışından ziyaretçiler olduğunu söyleyenlerde vardır.²⁵⁶ Eski Ahit’te şeytanın, bazen genel ve dolaylı bir şekilde, bazen de özel ve doğrudan olumsuz ve kötü özelliklere sahip bir karakterinin olduğu söylenebilir. Eski Ahit’te

²⁵⁴ 2.Timoteos 2/ 22-24.

²⁵⁵ 2.Timoteos 2/ 25-26.

²⁵⁶ Fanthorphe, Lionel ve Patricia, “Satanism and Demonology” (Toronto: Dundurn Press, 2011), 134.

şeytan dünyada daha çok bir sembol olarak, insanın kendi içinden bir düşmanı temsil etmektedir. Eski Ahit'te şeytan gökyüzünde ise somut bir varlık olarak takdim edilmektedir. Bir taraftan müşahhaslaştırılmış bir varlık, diğer taraftan şeytanın özelliğine sahip olanlar için semboldür. Şeytanın Tanrı'dan aşağı konumda bulunan bir melek olarak varlığı söz konusudur. Şeytan, Tanrı tarafından insanları imtihan etme sürecinin bir aracı olarak da sunulmuştur. Bazen de bir güç olarak Tanrı'nın rakibi rolü verilmiştir.²⁵⁷

Kutsal metinlerde yer alan ifadeler sebebiyle Batı'nın şeytanı birçok özelliğe sahip olmuştur. Bu özellikler birbirlerine karşı çelişki taşımaktadır. Her şeyden önce şeytan bir günahkardır. Aynı zamanda dünyanın idarecisidir. Mesela ayette, şeytan İsa'nın Tanrının oğlu olduğunu bildiği halde onu ayartmaya çalışır.²⁵⁸

Gerald Messadie, kendisinin Katolik Hristiyan olduğunu, şeytanın varlığı konusunda ikna edilmeye çalışıldığını aktarır. Gerald, Cizvit papazlarının şeytanı melek olarak kabul ettiklerini söylemektedir. O'na göre şeytanlar var olmayan, insanın içinde olup, dışarda olmayan toplum veya toplum ahlakı tarafından beyne kazanmış izlerdir.²⁵⁹

Yeni Ahit'in birçok bölümünde de şeytanın özelliklerini taşıyan insanlardan bahsedilerek ²⁶⁰ şeytan sembol olarak aktarılmıştır. Fakat şeytanın, Matta 12/25-29; Markos 3/23-27; Luka 11/17-22'da şeytanlar ordusunun başı olarak geçmesi, Mikail ve ordusu ile şeytan ve ordusunun arasında geçecek olan savaştan bahsedilmesi gibi aktarımlar Yeni Ahit'te şeytanın somut bir varlık olarak etkinliğini ispatlamaktadır.

²⁵⁷ Işık, Harun, "Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 13, 2018, 38-39.

²⁵⁸ Canbolat, Kelam, "Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan Kavramı", Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2005, 31-33.

²⁵⁹ Messadie, Gerald, "Şeytan'ın Genel Tarihi", (trc:Işık Ergüden), İstanbul, 1998, 21-22.

²⁶⁰ Matta 12/35, Markos 8/33, Romalılar 16/17-20 vb.

İKİNCİ BÖLÜM

I. KURÂN'I KERİM'DE ŞEYTAN

Bu bölümde Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da varlığı genel olarak kabul edilen şeytan, Kur'ân'da nasıl geçmektedir. Şeytanı ele alan ayetler incelenip, yapılan yorumlamalar ve değerlendirmeler incelenecektir.

Kur'ân-ı Kerim'de şeytan kavramını incelemek için câhiliyye döneminde nasıl bir şeytan anlayışı vardı, öncelikle buna bakmak gerektiğini düşünmekteyiz. Bu dönemde şeytan kavramı kullanılmakta olup birden fazla anlamı vardı. Bu dönemde görünmeyen tüm varlıklara cin denilmekteydi.²⁶¹ Câhiliyye anlayışında, cinlerin bazısıyla Allah'ın kızları diyerek Allah ile akrabalık ilişkisi kurduklarını²⁶², bir takımını ilah konumuna yükseltip tapındıklarını Kurân-ı Kerim bize bildirmektedir.²⁶³ Araplar hoş bulmadıkları, çirkin ve kötü insanlara “ şeytan yüzlü”, “şeytan başlı” deyimlerini kullanmışlardır.²⁶⁴ Câhiliyye döneminde hayvanları keserken ‘şeytan yarması’ adlı bir işlem uygulanırdı.²⁶⁵

Câhiliyye döneminde şiir sanatı çok ileri düzeyde icra edilmekte idi. O dönemde insanlar şairlerin şiir söyleme sanatını daima yanlarında bulunan cin ve şeytanlardan yardım alarak ilerlettiklerine inanmaktalardı.²⁶⁶

A. Kur'ân'da Şeytanın İsimleri Ve Sıfatları

Şeytan: Bu isim Kur'ân'da geçtiği gibi diğer ilâhi kitaplarda da “Satan” olarak ortak kullanıldığına, lügat ve dini anlamlarına birinci bölümde değinmiştik. Şeytanın Kur'ân'da geçen diğer isimlerine baktığımızda Kitâb-ı Mukaddes'te geçen bazı isimlerin “sinsi, aldatan, fitneci, düşman” vb. anlamlarıyla aynı olduğunu gördük.

²⁶¹ İbn Manzur, Ebul Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el.Ensari, “c,n,n”, “*Lisânu-l Arab*” I, 701.

²⁶² En'am 6/100.

²⁶³ Saffat 37/158.

²⁶⁴ Çelebi, “*İslam İtikadında Şeytan Anlayışı*”, 12.

²⁶⁵ Ateş, “*Kur'an'da Şeytan Terimi*”, 105.

²⁶⁶ Fırat, Ahmet Suphi, “Şeytan”, *DİA*, İstanbul, 1997, XI, 491.

Kur'ân'da şeytan en çok kullanılan ismidir. "فَازَلَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ" "Şeytan oradan onların ayaklarını kaydırды buldukları yerden onları çıkardı...."²⁶⁷

İblis: Esbab-ı Nüzûl kitabında Hasan Tahsin Emiroğlu, şeytana iblis denildiğini, Allah'ın rahmetinden ümidini kestiği için ve Allah'a isyân ettiği için bu adı aldığını söylemektedir.²⁶⁸ İblis kelimesinin Arapça yahut yabancı sözcük olup olmadığına dair arap dilciler arasında farklı görüşler vardır. İbn Ebi'd Dünya ve Cevheri gibi bazı dilciler iblis ابليس ile iblas ابلاس kelimesi arasında benzerlik olduğunu belirterek bu kökten türediğini söylemektedirler. Ebu Ubeyde, Ebu İshak gibi alimler ise bu iki kelimenin sadece benzer olduğunu belirtmiş, Arapçaya Farsçadan geçen yabancı sözcüklerden olduğu için sarf edilemediğini aktarmaktadırlar. Bazı dil bilimciler ise bu kelimenin "eblese ابلس" kökünden türeyen Arapça bir isim olduğunu, hayırdan yoksun, ümitsizliğe düşmüş Allah'ın rahmetinden yoksun anlamlarına geldiğini söylemektedir. İblisin isyanından önce meleklerin yanında iken isminin Azâzil ve Haris olduğu, isyandan sonra bütün hayırlardan yoksun bırakıldığı anlatılmaktadır.²⁶⁹

İblas ابلاس kökü delillerin sona ermesi, ümitsiz olmak, kederden dolayı susmak, pişman olmak, üzölmek ve kırılmak anlamlarına gelmektedir.²⁷⁰ Kur'ân-ı Kerim ve Hadisi şeriflerde ümitsizlik ve suskunluk anlamlarına kullanıldığı bölümler vardır. "Halbuki bu adamlar üzerine yağmur indirilmeden önce ümitlerini kesmişlerdi."²⁷¹ "Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık! Böylece onlar birden bire bütün ümitlerini yitirdiler."²⁷² "Gölerek açıkladıklarında arkadaşları onun etrafına toplanıp sustular."²⁷³

İblis kelimesinin iblas kökünden türediğı düşünöürse, Allah'ın rahmetinden ümidini kesen, yaptığı suç nedeniyle kederlenip susan, Allah'a karşı delil getirmekten

²⁶⁷ Bakara 2/36.

²⁶⁸ Emiroğlu, Hasan Tahsin, "Esbâb-ı Nüzûl, Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri", Konya, 1975, XV, 22.

²⁶⁹ İsfehâni, Râgıb, "Müfredat", Beyrut, ty, 60. İbn Manzur Ebul Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el.Ensari, "Lisânu-l Arab", "b,l,s", Lübnan, 2009, VI, 35. ez-Zebidi, "Tâcul Arus", Lübnan, 2007, XV, 247.

²⁷⁰ İsfehâni, Râgıb, "Müfredat", 77, 78. İbn Manzur Ebul Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el.Ensari, "b,l,s", Lübnan, 2009, VI, 35.

²⁷¹ Rum 30/49.

²⁷² Enam 6/44.

²⁷³ Ahmet b. Hanbel, "Müsned" IV. 425.

aciz kalan, Allah'ın secde emrine uymayıp rahmetten kovulan şeytanın içinde bulunduğu ümitsizlik ve pişmanlığı dile getirmesi anlamlarına gelmektedir.²⁷⁴ İblis kelimesinin Arapçaya Farsçadan geçtiğini düşünenlere göre bu kelimenin aslı, “elbilas” keçe çuval yün elbise, “elbelesu” incir ağacı, incir, “elbulusu” mercimek anlamlarına geldiğini söylemektedirler. İblis kelimesinin yabancı kaynaklı olduğu söylendiğinde lügat anlamı ile bilinen anlamı arasında ilişki kurmanın imkansız olduğu görülür. Bu durumda ancak lügavi anlamı dikkate alınmadan Farsçadan Arapçaya geçmiş yabancı kelime olarak kabul edilmesi mümkündür.

" وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ " *“Meleklerle Adem'e secde edin dediğimizde iblis dışındakiler hemen secde ettiler...”*

Kur'ân-ı Kerim'e göre şeytanın bir çok ismi bulunmaktadır. Bunlardan bazı isimlerin geçtiği ayetlerde direk şeytandan bahsedilmemekte, şeytanın özellik ve sıfatları bulunmaktadır. Firûzâbâdî'ye göre bu isimler Ğarûr, Vesvas, Hannâs, Kâfir, Mârid, Tâif, Fâtin, Mez'um, Mel'un, Medhur, Mekzû, Kefr, Hazûl, Aduvv, Mudil, Merîd'dir.²⁷⁵ Kur'ân'a baktığımızda Sad suresinde 37-38.ayetlerde şeytanlardan Bennâ, Ğavvâs, kelimeleri geçmektedir.

Garûr : غررت فلانا (غرور) : Falan kişiyi gaflet anında yakalayıp ondan istediğimi aldım, denilir. غرة : Uyanırken gaflete düşmek, غرار uyuklamakla birlikte olan gaflet, bu kelimenin aslı bir şeydeki belirgin iz anlamında غر kökünden gelmektedir. غرور : İnsanı kandıran mal, makam, şehvet ve şeytan gibi her şeydir. Bu kelime şeytan diye tefsir edilmiştir. Çünkü şeytan kandıranların en kötüsüdür...²⁷⁶ Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde geçmektedir. “... وَلَا يَغُرَّتْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ... O çok aldatan (şeytan) da sizi Allah ile aldatmasın.”²⁷⁷ “...ve ğarrakum bi(A)llâhi-ğgarûr(u) çok aldatıcı (şeytan) Allah hakkında da sizi aldattı.”²⁷⁸

²⁷⁴ İbn Manzur, “b,l,s” md, “Lisânu-l Arab”, Lübnan, 2009, VI, 35. Zebidi, “Tâcul Arus”, Lübnan, 2009, VI, 35.

²⁷⁵ Firûzâbâdî, “Kâmûs Tercemesi”. IV, İstanbul, 665.

²⁷⁶ İsfehâni, Râgıb, “Müfredat”, “ğ-r-r”, 750.

²⁷⁷ Lokman 31/33.

²⁷⁸ Hadid 57/14.

Kâmûsu'l Muhit'te الغرور kelimesi, dünyaya ıtlak olunur, sıfatı gâlibesidir. Mutlaka adamı aldatıp mağrur eden şeye denir, insan olsun, şeytan olsun, mal olsun, alâ kavlin şeytana mahsustur.²⁷⁹

Kurtubi tefsirinde garûr kelimesiyle kastedilenin Mücahid ve başka tefsircilerce şeytan olduğunu söylemektedir. Bunun nedenini de insanları aldatan dünya ile ilgili vaadlerle onları kandırıp, âhireti unutturarak oyalayanın şeytan olmasına bağlar.²⁸⁰

Zâdu'l Mesir Tefsirin'de garur yumuşaklığı ve mühlet vermesiyle, 'aldatıcı' şeytandır. O garur aldatmayı huy haline getiren, demektir. Zeccac'ın el-garurun feul vezninde olduğunu ve mübalağa isimlerinden olduğunu söylediği ve İbn Kuteybe'nin, ğaynın fethi ile garur: Şeytandır, zammı ile de: Bâtıldır, dediği aktarılmaktadır.²⁸¹

Hannâs : (الخنَّاس) “... مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ..” *sinsi vesvesecinin kötülüğünden..*” İnsanların göğüslerine gizlice kötü düşünceleri fısıldayan²⁸² Yüce Allah zikredilince büzülüp geri kaçan şeytan " فلا اقسَمَ بِالْخَنَّاسِ " *"Gündüzleri güneş nedeni ile gizlenen yıldız yemin olsun."*²⁸³ ayetinde geçen gündüzleri görünürlükten kaybolup çekilen yıldızlardır.²⁸⁴ Hannas, kirpi gibi kah başını çıkaran, kâh gizlenen anlamındadır. Şeytanın kalbe saldırması buna benzemektedir."²⁸⁵ Beydavi, mübalâğalı ism-i fâil olarak kullanılan Hannâs'ın Allah anıldığı zaman sinen, gaflet gösterilmesi durumunda insana sinsice yaklaşarak düşüncesini bulandıran şeytan olduğunu anlatmaktadır.²⁸⁶

Kâfir : (كافر) fiili sözlükte bir şeyi örtmek anlamına gelir. Allah'ın birliğini, peygamberliği veya şeriat ya da her üçünü inkâr eden kişi anlamında kullanılması yaygındır.²⁸⁷ Şeytan açıktan açığa küfrünü ilan etmiş olduğundan, kâfir olarak adlandırılmaktadır. “... وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ” *"Şeytan ise, Rabbine karşı çok*

²⁷⁹ Mütercim Asım Efendi, “Kâmûsu 'l- Muhit Tercümesi”, İstanbul, 2013, III, 2224.

²⁸⁰ Kurtubi, “Câmi 'il Ahkâm-ı Kur 'ân”, (trc; M. Beşir Eryarsoy), İstanbul, 2002, XIII, 560.

²⁸¹ Ebû'l Ferec Cemaleddin İbnü'l Cevzi, “Zâdu'l Mesir”, İstanbul, 2009, V, 44.

²⁸² Nas 114/4.

²⁸³ Tekvir 81/15.

²⁸⁴ İsfehâni, Râgıb, “Müfredat”, “h-s-n”, 364.

²⁸⁵ Mevlana, XI, 1056.

²⁸⁶ Beydâvî, Abdullah bin Ömer, “Envâr'ut-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil”, Hakikat Kitabevi, İstanbul, 1991, IV, 622.

²⁸⁷ İsfehâni, Râgıb, “Müfredat”, “k-f-r”, 918.

kafirdir/nankördür.”²⁸⁸ Burada كَفُورًا kafirlik anlamı taşımaktadır. Bu ayetin içinde yer alan كَانْ oldu fiili bunu desteklemektedir. Buna göre şeytan, kâfirlik üzere yoğrulmuş onunla bütünleşmiş bir kişiydi.²⁸⁹ “Şeytanlar kafir oldular.”²⁹⁰ Bu ayette şeytanlar oldular şeklinde çoğul kullanılmıştır.

Râzi İblisin kâfir olması ile ilgili iki görüş belirtir.

1.İblis esasen kâfir idi. Allah’a ibadetle meşgul olduğu esnada da münafık ve kâfir idi.

a. Şehristâninin “*el-Milel ve’n-Nihal*” kitabında dört İncil şerhi yapan Mâri’nin Tevrat’ta da, iblisin secde ile emredildikten sonra meleklerle arasında geçen bir münazaradan bahseder. Buna göre İblis Allah’ın, kendisini, kâfirleri niçin yarattığını, isyan etmesine niçin izin verdiğini, Âdem’e vesvese vermesine niçin imkan tanıdığını, insanları azdırması için niye mühlet verdiğini vb. soruyor.²⁹¹ İblisin bu soruları üzerine Allah “Ey iblis, sen beni tanıdın şayet sen beni hakkıyla tanısaydın, işlerimde bana itiraz etmemen gerektiğini bilirdin. Çünkü ben, kendisinden başka ilah olmayan Allah’ım. Yaptığım şeylerden sorulmam.” Diye vahiy ediyor.

b. İblis ebedi olarak kâfirdir.

2.İblis Önce Mü’min iken sonradan kâfir oldu.²⁹²

Merîd-Mârid: (مَرِيد) Azgın, sapkın, şımarık. Haya duygusundan yoksun olmayı ifade eder. Şeytan güzel ve iyi davranışlardan uzak olduğu için bu ismi almıştır.²⁹³ Merîd ve Mârid, İtaat etmeyen, isyankar, hayırdan ve iyilikten tamamen yoksun²⁹⁴ anlamlarına gelir. Türkçede bozulmuş şey, kaba ve sevimsiz, münasebetsiz kimse veya şey anlamında kullanılır.²⁹⁵ "Merîd" ve "mârid", hayır ile ilgisi yok demektir.

²⁸⁸ İsra 17/27.

²⁸⁹ İsfehâni, Râgıb, “*k-f-r*”, 919.

²⁹⁰ Bakara 2/102.

²⁹¹ Râzi, Fahrettin, “*Tefsîr-ül Kebir*”, (trc; S.Yıldırım, L. Cebeci, S. Doğru, S. Kılıç) Ankara, 1988, II, 382.

²⁹² Razi, Fahrettin, “*Tefsîr-ül Kebir*”, Ankara, 1988, II, 382.

²⁹³ İsfehâni, “*Müfredat*”, ‘b-l-s’, 143,144.

²⁹⁴ Ateş Süleyman, “*Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*”, II, 369.

²⁹⁵ Doğan, a.g.e, 901.

Türkçede buna bozulmuş olarak "meret" denilir. Bu maddenin aslî terkibi, kaypaklık mânâsıyla ilgilidir.²⁹⁶ Kur'ân'da üç yerde geçer.²⁹⁷

“Hal böyle iken insanlardan öyleleri vardır ki bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışır ve her âsi şeytanın peşine takılır.”²⁹⁸

“Onlar Allah'ı bırakıp ancak birtakım dişi putlardan medet umuyorlar; başkasından değil, isyankâr şeytandan dilekte bulunuyorlar.”²⁹⁹

“Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?”³⁰⁰ “وَحَفُظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ” İnsanlardan ve cinlerden olan şeytanların (mârid) مرید (merid) olanları iyilikten tamamen soyutlananlarıdır.³⁰¹

Fâtin : (فَاتِن) fiili sağlam olanın çürüğünden ayrılması için altının ateşe sokulmasıdır. Bu kelime insanın ateşe sokulması anlamında da kullanılmıştır.³⁰² Fitne koparan, karıştırıcı, gönül çekici, gönül alıcı.³⁰³

“O'na karşı hiç saptırabilenler değilsiniz.”³⁰⁴ Şeytanın Allah'ın samimi kullarını saptıramayacağı, cehennemi boylayacaklar üzerinde etkili olacağı önceki ayetlerden anlaşılmaktadır. Kurtubi “Şeytanların Yüce Allah'ın hidayet bulmayacağını takdir etmiş olduğu kimseler dışında kimseyi saptıramazlar. Eğer Yüce Allah bu kimsenin hidayet bulacak biri olduğunu bilmiş olsaydı, elbette ki şeytanların onu saptırmalarının önüne geçer, engellerdi.”³⁰⁵ “Ayetteki taptıklarınız onları azdıran şeytanlardır.”³⁰⁶

²⁹⁶ Yazır, a.g.e., III, 87.

²⁹⁷ Hac 22/3, Nisa 4/117, Saffat 37/7.

²⁹⁸ Hac 22/3.

²⁹⁹ Nisa 4/117.

³⁰⁰ Meryem 83

³⁰¹ İsfehâni, Râgıb “Müfredat”, “m-r-d”, 996.Saffat 37/7.

³⁰² İsfehâni Râgıb, “Müfredat”, “f-t-n”, 778.

³⁰³ D. Doğan Mehmet, a.g.e.

³⁰⁴ Saffat 37/162

³⁰⁵ Kurtubi, “Câmi'il Ahkâm-ı Kur'ân”, (trc; M.Beşir Eryarsoy), Buruc Yay., İstanbul, 2002, XIV, 570

³⁰⁶ Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-imâdî, “İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l

Mez'ûm : (مَذْمُومٌ) ذم kökünden gelen, ayette geçen مَذْمُومًا kelimesi مذموم anlamında yerilmiş demektir.³⁰⁷

“... قَالَ أَخْرَجَ مِنْهَا مَذْمُومًا مَذْحُورًا...” Allah, "Yerilmiş ve kovulmuşsun, oradan defol; and olsun ki insanlardan sana kim uyarsa, hepinizi cehenneme dolduracağım" dedi."³⁰⁸

Medhûr : (مَدْحُورٌ) حر Dehara; Kovmak, uzaklaştırmak demektir. حره دحوراً onu uzaklaştırdı denir.³⁰⁹ İsm-i mef'ulü medhuurun مدحور'dur ve şeytana hitap edilmektedir.

“... قَالَ أَخْرَجَ مِنْهَا مَذْمُومًا مَذْحُورًا...”³¹⁰ “Horlanmış ve kovulmuş olarak oradan çık”

Mel'ûn : (مَلْعُونٌ) لعن Belirlenmiş yoldan atılmak ve uzaklaştırılmak anlamındadır. Allah için kullanıldığında, dünyada Allah'ın rahmetinden, yardımından uzak düşüp onlardan kopmak, âhirette cezaya müstehak olmak demektir.³¹¹

Lânete uğramış, lânetli, Allah'ın rahmetinden uzak kalmış, kovulmuş nefret edilen kimse,³¹² Le'ane; İsm-i mef'ulü mel'ûn.³¹³

“لَعْنَةُ اللَّهِ وَقَالَ لَا تَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا”

“Allah şeytani lânetlemiştir, o da "Kullarından belli bir pay alacağım....”³¹⁴

Hazûl : (خَذُولٌ) Allah buyurur ki: “وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا” “...Zaten şeytan insanı yardımcısız bırakır.”³¹⁵ Şeytan insanı ayarttıktan sonra yüzüstü bırakır. خذول yani çokça yalnız bırakandır. خذلان yardım etmesi beklenen kimsenin yardım etmeyi terk etmesidir.³¹⁶ “HIZLAN: Yardımsız bırakmaktır. "Hazûl" ondan mübalağa kipiştir. Yani gerek cinlerden, gerek insanlardan olsun şeytan insanın hayrına dost

Kitâbi'l-Kerîm, (trc; Akın, Ali), Sistem Matbaacılık, İstanbul 2006, XI, 5037.

³⁰⁷ İsfehâni, Râgıb, “*Müfredat*”, “z-e-m”, 406.

³⁰⁸ Araf 7/18.

³⁰⁹ İsfehâni, Râgıb, “*Müfredat*”, “d-h-r”, 375.

³¹⁰ Araf 7/18, İsra 17/18-39

³¹¹ İsfehâni, Râgıb, “*Müfredat*”, “l-a-n”, 961.

³¹² Doğan, D. Mehmet, a.g.e.

³¹³ Ahzab 33/61.

³¹⁴ Nisa 4/118.

³¹⁵ Furkan 25/29.

³¹⁶ İsfehâni, Râgıb, “*Müfredat*”, “h-z-l”, 333.

ve fesattan engellenmeleri için birbirlerine zincirlerle bağlandıklarını anladığını söylemektedir. Yine devamında şeytanların cisimleri şeffaf olduğu için zincire vurulacak sert bir maddenin görülmediğini ve bu halleriyle pek ağır işler yapabildiklerini muhtemel görmektedir. Bu itibarla zincirlere vurulmalarını, temsili olarak, şerlerden engellenmeleri anlamına da gelebileceğini söylemektedir.³²⁴ Enbiyâ 21/82 ayetlerde onun için garip işleri ve güzel işleri ortaya koyan. Ayetlerde yalnızca incilerin çıkarılması kastedilmemektedir.³²⁵

Şeytana atfedilen pek çok isim ve sıfat bulunmaktadır. İsimler ve sıfatlar şeytanın tanınmasında önemlidir. Kur'ân ve Kitâb-ı Mukaddes'i şeytanın isimleri açısından karşılaştıracak olursak şöyle bir tablo ile karşılaşırız. Kitâb-ı Mukaddes'te şeytanın ismi bir bölümde kutsal melek (Anointed Churub) iken, başka yerde hayvan olan yılan (serpent) ile özdeşleştirilmiştir. Kur'ân'da böyle değişik ifâdeler yer almaz. Bu dünyanın tanrısı, prensi, sabahın oğlu, güçlü adam gibi olumlu isimler bulunmamaktadır.

Aynı zamanda Kur'ân ve Kitâb-ı Mukaddes'te şeytanın isimlerini gözden geçirdiğimizde birçok ortak noktaya rastlarız. Şeytanın her iki ilâhi kitapta aynı anlama gelen isimleri bulunur. Bunlar; Yalancı, Aldatıcı, Düşman, Değersiz, Baştan Çıkarıcı, İftiracı, sinsidir. Şeytan ortak isimlerine baktığımızda hep kötülüğü ve olumsuzluğu çağrıştırdığı görülmektedir.

B. Kur'ân'da Şeytanın Mâhiyeti Ve Özellikleri

Kur'ân-ı Kerim'e göre şeytanın mahiyeti ve özellikleri nelerdir? Bu konuda âyetlere baktığımızda şeytanların iki kısımda ele alındığını söyleyebiliriz.

1-İnsan şeytanları

2-Cin şeytanları

*“İşte böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık.”*³²⁶

³²⁴ Ebu Suûd, Muhammed b. Muhammed, “*İrşâdü'l-Akl-i Selim İlla Mezayel Kur'ani'l-Kerim*”, (trc; Akın, Ali), Sistem Matbaacılık, İstanbul 2006, XI, 5061.

³²⁵ İsfehâni, Râgıb, “*Müfredat*”, “ğ-v-s”, 771.

³²⁶ En'am, 6/112.

Şeytan eğer cinlerden veya ruhi varlık ise niçin yaratıldı? sorusu her zaman merak edilen konular arasında yer almıştır. Şeytan ne çeşit bir varlıktır? Şeytan hangi maddeden yaratılmıştır? Bu soruların cevabı şeytanın mâhiyetini anlamamıza katkıda bulunacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'de şeytanın mahiyetinin genel bir çerçevede ele alındığını söyleyebiliriz. Kur'ân-ı Kerim şeytanın hammaddesinin kendi açıklaması ile ateş olduğunu bizlere açıklamaktadır.³²⁷ Kur'ân-ı Kerimde şeytanın cinlerden olduğu da şu şekilde geçmektedir. *“Meleklerle ve Âdem'e secde edin demiştik. Hemen secdeye vardılar. İblis müstesna. O cinlerdendi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı.”*³²⁸ Kur'ân'da yetmiş ikinci surenin ismi Cin'dir. Surede cinlere ait özel durumlardan ve bir cin topluluğundan bahsedilir. Surede cinlerin Kur'ân dinlediği, iman ettikleri geçmektedir. Cinlerin müminlerin ve kâfirlerinin olduğu gibi onlar hakkında çeşitli bilgiler verilmektedir.

Şeytanın cinlerdeki gibi ateşten yaratılması ne gibi özellikleri ihtiva eder? Şeytan ruhani mi? Görünmez mi? Görünür mü? sorularına değişik cevaplar verilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de *“Meleklerle: Âdem'e secde edin demiştik, İblis (şeytan) den başka hepsi secde ettiler”*³²⁹ bazı alimlere göre bu ayetteki istisna edilen şey kendisinden istisna edilen ile aynıdır. Mesela Taberi'ye (ö.310/923) göre, Kur'ân'ın şeytanın cinlerden olduğunu açıklaması, meleklerden olmasına engel değildir. Cin kelimesinin gözle görülmeyen anlamına geldiğini, meleklerinde bu manada cin olarak kabul edilebileceğini söyler³³⁰ Mukâtil b. Süleyman(ö.150/767) bu ayette geçen meleklerle kelimesinden sonra parantez içinde *“yani, derinin gözeneklerine kadar işleyen ateşin alevinden yaratılmış olanlara”*³³¹ diye ekleme yapmıştır. Fahrettin Er-Râzi şeytanın meleklerden olmasını kabul etmez. Şeytanın secdeyi terk etme sebebini cin olmasına

³²⁷ Araf 7/12.

³²⁸ Kehf 18/50.

³²⁹ Bakara 2/34.

³³⁰ Taberi, Muhammed b. Cerir, *“Câmiü'l-Beyan an Tev'ili Ayil-Kur'ân”*, (trc; AYTEKİN, Kerim-Karakaya, Hasan), İstanbul, 1996, I, 227.

³³¹ Mukâtil b. Süleyman, *“Tefsirü'l Kebir”*, (thk: Abdullah Mahmut Şehhâte, trc; M.Beşir Eryarsoy), İstanbul, 2006, I, 70.

bağlamaktadır. Bunun için Kur'ân'da "o cinlerden idi" ifadesinin vurgulandığını düşünmektedir.³³²

Fahrettin Er-Râzi (ö.606/1210) dinlere bağlı, peygamber inancına sahip olan büyük çoğunluğun ve antik filozofların çoğunun cinlerin varlığına inandıklarını söyler. Filozofların ve ruhçuların cinleri süfli varlıklar olarak gruplandıklarını aktarır. Fahrettin Râzi cinleri kabul edenlerin, cinlerin mâhiyeti konusunda iki görüşü olduğunu açıklar.³³³

1.Soyut cevherlerdir diyenler. Cisim olmayan varlıklar, bizzat kendileriyle var olan, özde birbirinden farklı, bazıları hayırlı, bazıları şerli, bazıları iyiliği seven şerefli, bazıları da alçak ve kötülük sever varlıklardır. Bu varlıklar bilir, görür, eylemde bulunurlar.

2.Cisimdir diyenler. Böyle düşünenlerden bazıları cisimlerin, mevki, yön, uzunluk, genişlik, derinlik sıfatlarında ortaklığın sıfatta ortaklık gerektirmeyeceğini söylerler. Bazıları madde ve cismin gerçekliği değil, maddeye arız olan niteliklerden olabileceklerini düşünmektedirler.

Dahhak (ö.105/723) Abdullah İbn Abbas'tan (ö.68/687) cinlerin yeryüzünde insanoğlundan daha önce bulduklarını, sonraları azgınlaşarak bozgunculuk yaptıklarını düşünür. Allah'ın cinler üzerine meleklerden gönderdiği ordu ile yeryüzünden kenar bölgelere kovulduklarını nakleder. İblisin vücudun gözeneklerine girebilen çok sıcak bir ateşten kendilerine cin adı verilen birtakım meleklerden olduğunu, diğer meleklerin nurdan yaratıldığını Kur'ân'da geçen diğer cinler ise dumansız saf alevden yaratıldığını bildirir.³³⁴

Beydâvi (ö.685/1286) nurdan maksadın ışık saçan cevher olduğunu ateşinde öyle olduğunu fakat şeytanın ışığının dumanla karışık bulanık çok sıcak ve yakıcı

³³² Razi, a.g.e., I, 428.

³³³ Râzi, Fahrettin, "Tefsîrû'l Kebir Mefâtihû-l Gayb", 148,149.

³³⁴ Taberi, Muhammed b. Cerir, "Câmiü'l-Beyan an Tev'ili Âyil-Kur'ân", (trc; Aytakin, Kerim-Karakaya, Hasan), İstanbul, 1996, I, 38-39.

olduğu için meleklerin nurdan, cinlerin yalın ateşten yaratıldığının söylenemeyeceğini açıklar.³³⁵

Câhîz (ö.255/869) Câhiliye Araplarının cinlerin kabile ve gruplar halinde yaşadıklarına, birbirleriyle savaştıklarına, fırtına gibi bazı tabi olayların cinlerin işi olduğuna inandıklarını kaydetmektedir. Yine o zamanda cinlerin insanları öldürdüklerine, kaçırdıklarına, bazılarının insanlara yardım ettiklerine, insanlar ile evlenenlerin olduğuna inanıldığını söyler. Cinlerin çeşitli hayvanların suretine girdiklerine, genelde kuytu, tenha, karanlık yerlerde yaşadıklarına, yiyip içtiklerine, hastalıkları onların getirdiğine, delilerin cinlerin istilâsına uğramış kişiler olduklarına inandıklarını aktarmaktadır.³³⁶

"وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ
أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا"

"... O/İblis cinlerden idi. Rabbinin emrinin dışına çıktı. Ey Âdem'in evlatları! Onlar size düşman oldukları halde, siz kalkıp Benden ayrı olarak onu ve onun evlatlarını mı dost ediniyorsunuz?"³³⁷

Kadı Abdulcebbar (ö.415/1025) gibi bu ayette geçen "şeytanın zürriyetinden" yola çıkarak şeytanların topluluk, soy, sop sahibi olduklarını, erkek ve dişi cinsiyet özelliklerinin olduğunu evlenerek çoğaldıklarını söyleyenler bulunmaktadır.³³⁸

İmam Gazzâli (ö.505/1111) şeytanın mâhiyeti hakkında konuşmanın faydasız ve gereksiz olduğunu düşünmektedir. Şeytanın mâhiyeti hakkında konuşmanın, elbisene yılan girdi diyen birine, yılanın eni nasıl? Boyu ne kadar? Rengi nedir? Şekli nasıl? Diye sormakla benzer olduğunu söyler. Bunu duyan insanın yapması gereken şey, başka bir işle meşgul olmayıp, elbisesine giren yilandan kurtulmaya çalışan biri gibi

³³⁵ Beydâvi, "Envâru't-Tenzil ve Esraru't-Tevîl", İstanbul, 2013, I, 114-115.

³³⁶ Câhîz, Ebu Osman Amr b. Bahr, "Kitâbu-l Hayevân", Beyrut 2003, VI, 164, 265.

³³⁷ Kehf 18/50

³³⁸ Muhammed, Ebu Muhammed Cemal b., "Vikayetü'l-İnsan Mine's-Sihri Ve'l-Can Ve's-Şeytan", Daru'l-İsra, 2. bsk., Kahire, 1993, 35.

davranarak, şeytan gibi çok zararlı olan varlıktan ve kendisine vereceği zararlardan güvende olmaya çalışmasıdır.³³⁹

İbn-i Arabî (ö.638/1240) şeytanı, Allah Teala'nın Mudil (şaşırtan) ismini tam manada ortaya çıkaran bir ruh olarak değerlendirir.³⁴⁰

İbn-i Hazm (ö.456/1064/) şeytanları duyularımızla ve zaruri aklımızla idrak edemeyeceğimizi söylemektedir. Fakat mümkün olduklarını, Allah'ın kudretinin sonu olmadığından ve dilediğini yaratmasından çıkaracağımızı düşünür.³⁴¹

Zemahşeri (ö.538/1144) şeytanın “..O cinlerden idi...”³⁴² ayetini açıklarken şeytanın cinlerden olduğu için secde etmeyip emre karşı geldiğini şayet meleklerden olsa idi Rabb'in emrine uyacağını, çünkü meleklerin mutlak masum olduğunu söyler. Enbiya 21/27 suresinde “O'ndan önce söz söylemezler, Yalnız O'nun emrettiğini yaparlar.” Ayetini delil getirir. İbn Abbas'a atfedilen kimselerin sözlerinden dediği ‘iblisin melek olduğu, meleklerin başı olduğu, bu hal üzere isyan edince lânete maruz kaldığını ve şeytana dönüştürüldüğünü’ iddia edenlerin bu görüşleri ile bu ayet arasında büyük bir uçurum olduğunu düşünmektedir.³⁴³

Ebu Suud Efendi (ö.982/1574) Kur'ân-ı Kerim'de cinlerin görülebileceği ile ilgili “Çünkü şeytan ve kabilesi sizin onları görmeyeceğiniz yerden sizi görürler”³⁴⁴ ayetini açıklarken cinleri görmenin imkansız olmadığını düşünmektedir. Veya onları görebileceğimiz bir şekle bürünmelerinin imkansız olduğu anlamına gelmediğini söylemektedir.³⁴⁵

Reşit Rıza (ö.1935) şeytanı, günümüzde mikroskopla tanıdığımız mikrop olarak tanımlar. Hz. Peygamber zamanında da cin ve şeytan sözcüklerinin bazen “Mikrop” karşılığında kullanıldığını söyler. Reşit Rıza, “faiz yiyenler, ancak şeytanın dokunup

³³⁹ Gazzali, a.g.e. , III, 47.

³⁴⁰ Razi, a.g.e., XXX, 145-150.

³⁴¹ İbn-i Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed et-Tahiri, “*el-Fasl Fi'l- Milel ve'l-Ehva Ve'n-Nihal*”, Beyrut, 1975, V, 13.

³⁴² Kehf 18/50

³⁴³ Zemahşeri, “*Keşşâf*”, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, 2016, IV, 77.

³⁴⁴ Araf 7/27.

³⁴⁵ Ebu Suûd, Muhammed b. Muhammed, “*İrşâdü'l-Akl-i Selim İlla Mezayel Kur'ani'l- Kerim*”, (trc; Akın, Ali), Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2006, V, 2154.

*çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar*³⁴⁶ ayetindeki şeytan çarpmasını sara hastalığı ile yorumlamaktadır. “*Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler*”³⁴⁷ ayetini mikropların bizi görmesi, bizim onları ancak mikroskopla görmemiz ile açıklar. “*Şeytan, insanın kanının aktığı yerden akar*”³⁴⁸ hadisinde mikropların insanın kanında hastalık taşıyıcı olarak dolaşmasını anlamaktadır. “*Sizden biri esnediğinde eliyle ağzını kapatsın; şeytan esneme anında içeri girer*”³⁴⁹ bu hadisi açıklarken de mikropların insan bedenine girdiği önemli yerlerinden biri ağızdır, demektedir.³⁵⁰

Hindistan ve Pakistan’da Modernizm ve İslam adlı kitabın yazarı Ahmet Aziz’e (1913/1978) göre şeytan, insanoğlunun kötü tabiatına işaret etmektedir. Ahmet Aziz cin kelimesinin Kur’ân-ı Kerim’de bazı ayetlerde şer, hastalık gibi bütün olumsuzluklar için, diğer bazı ayetlere ise yabancı insanlar için kullanıldığını belirtir.³⁵¹

Muhammed El-Behiy Sebe 12.ayette anlatılan Hz. Süleyman’ın emri altında çalışan cinlerin niteliksiz işçiler grubu olduğunu söylemektedir. “*...Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli azabı tattırırdık.*” Ayette geçen “önlerinde çalışırlardı” ibaresinden, bilinmeyen vasıfsız kimseler olduklarından, el- Belhiyye cinlerin tanınmayan insanlar gibi algılandıklarını belirtmektedir.³⁵²

Muhammed Hamdi Yazır (ö.1942)“ *وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ* ” “*Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık.*”³⁵³ Ayetine göre cinlerin insanlardan önce yaratıldığını söyler. Cinlerin vücudun gözeneklerine nüfus eden, kavurucu zehirli

³⁴⁶ Bakara 2/275.

³⁴⁷ Araf 7/27.

³⁴⁸ Buhari, “Ahkâm”, 97; İbn-i Mace, “Sıyam”, 27.

³⁴⁹ Muslim, “Zühd”, 53.

³⁵⁰ Rıza, Muhammed Reşid, “Tefsirü’l-Menar”, Dâru’l-Mâ’rife, 2. bsk., Beyrut, ts., III, 95-96.

³⁵¹ Aziz, Ahmet “*Hindistan ve Pakistan’da Modernizm ve İslam*”, (trc: Ahmet Küskün), İstanbul, 1990, 59.

³⁵² Behiy, Muhammed, “*İnanç ve Amelde Kur’âni Kavramlar*”, (trc: Ali Turgut), Yöneliş Yay., İstanbul., 1988, 145.

³⁵³ Hicr 15/27

ateşten yaratıldıklarını açıklamaktadır. Göz ile görünmeyen gizli bir takım hayat kuvvetleri, hayati unsurlara “Cann” ismi verildiğini kaydeder.³⁵⁴

Pakistanlı yazar Fethullah Han cinlerin dumansız ateşten var edildiklerini, istedikleri şekli alabileceklerini söyler. Cinleri enerjinin değişik şekli olarak tanımlar. Radyasyonu örnek verir.³⁵⁵

Din, bilim, siyaset ilimleri eğitimi alan Haluk Nur Baki (ö.1997) cinlerin fiziksel kurallar ile belirlenemeyeceğini ifade eder. Cinler çok hızlı olarak şekillerini ve durumlarını değiştirebilirler, ses düzeylerini aşabilir, maddeden geçebilirler.³⁵⁶ Cinleri çok hızlı oldukları için göremediğimizi söyler. Haluk Nur Baki’de cin ve şeytanların maddi özelliğinin olmadığını ancak enerji türü bir varlık olduklarını beyan etmektedir.³⁵⁷

Süleyman Ateş cinlerin maddi bir yönünün bulunduğunu ama ruhani taraflarının ağırlık kazandığını söyler. Cinlerden itaat edenler olduğu gibi isyan edenlerde bulunmaktadır. Bu sebeple sorumlu tutulmaktadırlar.³⁵⁸

Câhîz, Cevad Ali, İbrahim Canan, Ali Erbaş gibi bazıları cinlerin birçok sınıfı olduğunu söyler ve şu şekilde gruplandırıldığını aktarırlar; **Cin (Hin):** Genel olarak bu kelime kullanılmaktadır. **Amir:** İnsanlarla birlikte yaşayan cinlere bu isim verilir. **Ervah (Ruh):** Çocuklara musallat olan cinlerdir. **Şeytan:** Kötü tabiatlı olan cinlere denir. **Marid:** Kötülüğü fazla olan cinlere bu isim verilmektedir. **İfrit:** Kötülüğü çok daha fazla olan, cinlerin reisi veya en güçlüsü, zeki ve kurnaz olanları bu isimle adlandırılmışlardır.³⁵⁹ Hadislerde, cin ve şeytan iki ayrı sınıfmış gibi ifade edilmektedir. Ancak meseleyi yakından tahlil eden muhakkik ulemâ, her ikisinin de esas itibarıyla, biri kafir kalarak şeytan, diğeri iman ederek cin adını aldığını söylemiştir.³⁶⁰

³⁵⁴ Yazır, a.g.e. , V, 206–207.

³⁵⁵ Han, Fethullah, “Kur’ân ve Kainat Ayetleri”, İnkılap Yay., İstanbul., 1988, 175.

³⁵⁶ Han, a.g.e., I, 175.

³⁵⁷ Nurbaki, Haluk, “K. Kerim’de Ayetler ve İlmi Gerçekler”, TDV. Yay., 4. bsk., Ankara., 1989, 234.

³⁵⁸ Ateş, Süleyman, “İnsan ve İnsan Üstü”, Dergah Yay., İstanbul., 1979, 35.

³⁵⁹ Câhîz, Ebu Osman Amr b. Bahr, “Kitâbu-l Hayevân”, Beyrut, I, 291.

³⁶⁰ Canan, İbrahim, “Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi”, Akçay Yay., Ankara., 1988, IV, 348. Erbaş, Ali, “ifrit”, DİA, XXI, 516-517.

Mustafa Öztürk'e göre, şeytan insanın Allah'tan uzak olmasına neden olan gerçekte kendi günahlarımızdan ibaret olan engellerin kişileştirilmesidir.³⁶¹

Görüldüğü gibi İslam aleminde geçmişten günümüze şeytanların ne oldukları ile ilgili farklı düşünceler ve görüşler bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Şeytanın varoluş sebebinin kötülük ve kötülüğe sürüklemek olduğu, var oldukları, soylarını devam ettirdikleri ve ölümlü oldukları hususunda alimler fikir birliği içindedirler. Fakat şeytanların meleklerden, insanlardan, cinlerden, hayvanlarda mı? Ateşten bir cisim mi, ruhani bir varlık mı? Elektrik veya enerji çeşidi mi? Bu gibi hususlarda ulema farklı düşünmektedir. Ancak Ehl-i sünnetin içinde bulunduğu ekseriyetin görüşü cinlerin gözle görülmeyen varlıklar olduğu içlerinde iyi ve kötülerin olduğu, kötülerine şeytan dendiği yönündedir. Bunun dışındaki görüşler marjinal kalmaktadır.

Kur'ân ve Kitâb-ı Mukaddes'te temelde şeytanın mâhiyetini karşılaştırdığımızda tablo şudur. Şeytan Kitâb-ı Mukaddes'te Tanrı, Tanrı gibi bir varlık, düşmüş bir melek veya melek ve insanın birleşmesinden olan çocukları iken, Kur'ân'da insan veya cinlerin habis olanlarıdır. Fiziksel özelliklerine baktığımızda Kitâb-ı Mukaddes'te sadece bir yerde, Vahiy bölümünde yedi başlı, on boynuzlu, kuyruklu, kızıl renkli büyük bir ejderha olarak mitolojik bir özelliklerle anlatılırken Kur'ân'da şeytanın fiziksel özelliğinin bahsi hiç geçmez.

Kur'ân-ı Kerim'e baktığımızda şeytanın özelliklerini, karakter ve sıfatlarını şöyle sıralayabiliriz.

Kibirli: Kibir kelimesi kendini herkesten üstün gören, Allah'ın yarattığını hakir gören, beğenmeyen, böbürlenen, büyüklenen anlamlarına gelir. Allah'ın hoş görmediği, sevmediği bir özelliktir. Allah'ın kendini beğenenleri sevmediği konusu ayetlerde geçer. *“Hiç kuşku yok ki Allah onların saklı tuttuklarını da açığa vurduklarını da bilmektedir. O, kibirlenenleri sevmez”*.³⁶² Kibirleşmenin insana ne gibi zararı olduğu da ayetler ile anlatılmaktadır. Kibrin ibadetten alıkoyacağı, kulluk

³⁶¹ Öztürk, Mustafa, “Şeytanın Trajik Hikayesi, Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dair”, ÇÜİFD, 2005, 50.

³⁶² Nahl 16/23.

yapmaya engel olacağı ayetlerde belirtilir. “*Ne Mesîh Allah’ın bir kulu olmaktan geri durur ne de yakın melekler. Büyüklenerek O’na kulluktan geri duranların hepsini Allah, yakında huzuruna toplayacaktır.*”³⁶³ Ayetlerde kibirlenmenin âyetleri anlamaktan uzaklaştıracağı konusuna dikkat çekilmektedir. Allah kibir özelliğini sevmediği için bu özelliğe sahip olanları ayetlerden mahrum bırakarak hidayete ulaşamayacaklarını haber vermektedir. “*Yeryüzünde haksız yere böbürleneni âyetlerimden mahrum edeceğim. Onlar, bütün mucizeleri görseler de iman etmezler; doğruluk yolunu görseler onu izlemezler. Fakat eğrilik yolunu görürlerse hemen ona saparlar.*” *Bu durum, onların âyetlerimizi yalan saymalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.*”³⁶⁴

Kur’ân-ı Kerim bize şeytani kibirlenenlerin temsilcisi olarak tanıtmaktadır.

“ *قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ* ” *Allah, Ey İblis Ellerimle yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu. Kibirlendin mi? Yoksa üstünlerden mi oldun? dedi.*³⁶⁵ Allah’ın insanı yaratıp, belli şekil verdiği sonra da meleklerle, “Âdem’e secde edin” emri verdiği, iblis dışındakilerin emri yerine getirdiği ayetlerde belirtilir.³⁶⁶ Burada Âdem’den kastın insan cinsi olduğudur.³⁶⁷ “*Melekler secde ettiler, ancak İblis secde etmedi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu.*”³⁶⁸ İbnü’l Kasım’ın İmam Mâlik’ten rivayetine göre ilk günah kıskançlık ve kibirdir.³⁶⁹

Kur’ân-ı Kerim şeytana neden secde etmediği ile ilgili , secde etmeme sebebinin sorgulanmasını ve bilinmesini ister.³⁷⁰ Allah Teâla ve şeytan arasında geçen konuşmada, şeytana savunma hakkı tanınmıştır. Şeytanın sorulan bu soruya kendisinin insandan daha üstün olduğunu, bunun sebebinin de Allah’ın insanı topraktan yarattığı kendisini ateşten yarattığı olarak âyetlerde yer almaktadır. Tefsirlerde Allah’ın Âdem’e secde emrinin gelmesine kadar, iblisin duygularına dokunacak hiçbir emir ve teklif

³⁶³ Nisa 4/172.

³⁶⁴ Araf 7/146.

³⁶⁵ Sâd, 38/75.

³⁶⁶ Ahzab 7/11.

³⁶⁷ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi“*Hak Dini Kur’ân Dili*”, VII, 369.

³⁶⁸ Sâd, 38/71,78.

³⁶⁹ Kurtubi, “*Câmi’ il-Ahkâmil- Kur’ân*”, (trc; M.Beşir Eryarsoy) İstanbul, 2002, I, 578.

³⁷⁰ Sâd, 38/85.

yapmadığı, imtihan etmediği ve onun o zamana kadar isyan etmemesini ve melekler içinde bulunmasını, olayların kendi istek ve eğilimlerine uygun gerçekleşmesiyle de ilgili olduğu vurgulanır.³⁷¹ Şeytanın secde emrine karşı bundan kaçınarak isyan etmesi isyankar tavrını, secde etmekten kendini engelleyen şeyin kibir olduğunu, inkarını açığa vurma ve azgınlık gibi özelliklerinin özü ve gerçeğini açığa çıkarmaktadır. Buradan şeytanın doğru ile yanlışını karıştırarak, kişisel gururu ile fikir yürüterek kendisini üstün görmesi Allah katında aşağılık bir durum olarak görülmektedir. Şeytan durum ve görevini takdir edememiş, tartışmalı tarzda itiraz ederek makam derdine düşerek hata ve yanlışlar yapmıştır. Kur’ân-ı Kerim’de şeytan yalnız maddeye itibar etmiş, yaratılış bakımından ateşte toprakta mahluk olmaları bakımından eşit olsalar da şeytan yanlış çıkarımda bulunmuştur. Bu ayetin tefsirinde özellik bakımından toprağa mahsus özelliklerin, ateşe mahsus özelliklerden daha kapsamlı ve üstün olduğu açıklanarak şeytanın özelliklerinden bilgi noksanlığına, anlayış bozukluğuna, bilgiyi haktan değil nefisinden aldığına değinilmektedir. Açıklamalarda ateşin hafif, hiddetli, şiddetli, telaşlı, ızdıraplı kibre eğilimli ve yayılmacı olmasına karşılık toprağın vakar ve sakinliği, sabır ve dayanıklılığı, sebâti, yumuşaklığı, haya ve cömertliği, seçkinlik ve olgunlaşma yeteneği göz önüne alındığında şeytanın hata yaptığı anlatılır.³⁷²

Şeytanın bu itiraza “topraktan yaratılanın ölümlü, ateşten yaratılanın ölümsüz olduğunu bilmesinin sebep olduğu şeklinde görüş Kitâb-ı Mukaddes kaynaklı olduğunu düşünmekteyiz. Kur’ân’a göre insanın öleceğine dair henüz herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca şeytan o zamana kadar secde ettiği Allah’a ibadet maksadıyla secde ediyordu. Beydâvi’ye göre bu yeni secde emri Allah’tan başkasına secde edilmemesi emrine ibadet değil, Allah’ın yarattığına saygı göstermekti. Tıpkı Yusuf’un kardeşlerinin ona secde etmeleri gibi. Ya da meleklerin için eğilmeleri Âdemoğullarının geçimlerini temin eden ve kemâlatlarını tamamlamaları için çalışmaları, itâat etmeleridir.³⁷³ Emre itaatsizlik üzerine şeytana verilen ceza bulunduğu yerden inme olunca ve kendisinin alçaklardan olduğu buyurulunca, şeytan da insanların tekrar diriltileceği güne kadar insanları azdırmak gayreti içinde olacağına

³⁷¹ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, “*Hak Dini Kur’ân Dili*”, VI, 480-481.

³⁷² Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, “*Hak Dini Kur’ân Dili*”, Araf 7/12, IV, 19.

³⁷³ Beydâvi, “*Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Tevîl*”, İstanbul, 2013, I, 114-115.

yemin eder. Bunu yapabilmek için mühlet ister, şeytana istediği süre verilir. Kendisini Allah'ın azdırdığını ve buna karşılık insanların dört bir yanından onlara sokularak insanları şükretmekten alıkoyacağını söyler. Şeytan ile ona tâbi olacakların sonunun cehennem olacağı ayette vurgulanır.³⁷⁴ Şeytan Kur'ân'da farklı âyetlerde anlatılır. Şeytanın kibri yüzünden nelerden mahrum olduğu nakledilir. Şeytan inkâr etmemiş, Allah'a karşı kibrinden dolayı huzurdan kovulmuştur.

İsyankâr: Kur'ân bize şeytanın isyan ettiğini, isyankâr özellikte olmasından dolayı insanları da küfre ve isyana çağırmakta olduğunu haber vermektedir. *“Şüphesiz ki Allah size gerçek olanı vaat etti. Ben de size vaat ettim. Ama sonra caydım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ancak ben sizi küfür ve isyana çağırdım. Siz de geldiniz. O halde beni kınamayın, kendi kendinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz”*³⁷⁵

" وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ " " Onu(göğü), her (kovulmuş) âsi şeytandan koruduk."³⁷⁶ Mârid isminin önceden verildiği üzere itaatten çıkan, isyankâr anlamlarının olduğunu belirtmiştik. Taberi buranın mealinde isyankâr anlamını kullanmıştır.³⁷⁷

Yalancı :Mücâhide göre Şeytan Allah hakkında asılsız şeyler söyleyerek, Allah'a eş, ortak çocuk isnadında bulunarak, yalan söyleyerek kandırıp, Allah'tan başkasına tapmaya çağırmaktalardı.³⁷⁸ Cinlerde ona inanırlardı. Kur'ân-ı dinleyip bilgi sahibi olduklarında artık şeytana inanmadılar.³⁷⁹

" وَأَنَّهُ كَانَ يَفُولُ سَعْيَهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا " "وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا"

*"Doğrusu bizim beyinsizimiz(İblis), Allah konusunda saçma şeyler söylüyor. Doğrusu biz cinlerin ve insanların Allah'a karşı yalan söylemeyeceğini sanmıştık."*³⁸⁰

³⁷⁴ Araf 7/13-18.

³⁷⁵ İbrahim 14/22.

³⁷⁶ Saffat 37/7.

³⁷⁷ Taberi, Muhammed b. Cerir, "Câmiü'l-Beyan an Tev'ili Ayil-Kur'ân", (trc; Aytakin, Kerim-Karakaya, Hasan), İstanbul, 1996, IV, 1932.

³⁷⁸ Kurtubi, a.g.e., XIX, 9.

³⁷⁹ Taberi, a.g.e. XIX, 68.

³⁸⁰ Cin 72/4-5.

Şeytanın Âraf suresinde geçtiği üzere, Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya yemin ederek yalan söylediği, nasihat ediyorum, sizin iyiliğinizi istiyorum diyerek kandırdığı görülür.³⁸¹

İnatçı (Başkaldıran): " وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ "

“Ve o vakit düşün ki, meleklerle; Âdem’e secde edin dedik, hemen secde ettiler. Ancak iblis dayattı.”³⁸² Burada أبى kelimesi kökü إباء şiddetle karlı çıkmak, kabul etmeye yanaşmamaktır. Her ibâ karşı koymaktır, Her karşı koymak ibâ değildir.³⁸³ Burada dolaylı olarak şeytanın inatçılık yaptığını söyleyebiliriz. Allah’ın emrini yerine getirmeyerek direktmek bizdeki ayak direyen anlamında inatçı kelimesine uymaktadır. Yalnızca kendi düşüncesini beğenip, savunmaya kalktı. Kendisine sunulan teklif doğru olsa bile kendi fikrinde ısrar etmek inatçı kimsenin özelliğindedir. Bu inatçı kimselerde bencillik bulunmaktadır. İnatçı kendi fikrini beğenenler inkara çok yatkınlardır. Allah’ın emirlerine uymak onlara ağır gelir. Ayette bu insanların durumunu Allah Teala “*Vicdanları kabul ettiği halde, zulüm ve büyülenme dolayısıyla bunları inkar ettiler.*”³⁸⁴ buyurarak açıklar. İnatçı kimsenin bir özelliği de hatalarını kabul etmekte zorlanmalarıdır. Kendilerini kusursuz olarak görüp, hatalarının ortaya konulması durumunda inat ederek kabullenmezler. Şeytanda secde etmemekte inat etmiş, kendi aklını beğenerek inadında devam etmiş ve huzurdan kovulmuştur. Hz. Âdem gibi hatasını kabul edip tövbe etmemiş, hatasında inat edip başkalarını da hata yapmaya sevk edeceğini ilan edip ilahi cezaya çarptırılmıştır.

Vesveseci: وسواس kelimesi وسواس kelimesinden türemiştir. Arapçada avcı ve köpeğin hissetmesine, insana hoş gelen seslere “vesvâs” denilmektedir.³⁸⁵ **Vesvese** veya **visvas** fısıldamak, kötü telkinde bulunmak, kuşkulananmak, karışık sözler söylemek anlamına gelir. **Vesvâs** mastardır. Çok vesvese vermesi anlamında mübalağa bildirir. Diğer bir anlamının da şeytanın bizzat kendisinin vesvese olduğudur. Çünkü şeytan vesvesenin kaynağıdır ve kendini bu işe adamıştır.³⁸⁶ **Vesvâs**; insanın içine

³⁸¹ Araf 7/21. Bakara 2/34.

³⁸² Taha 20/116.

³⁸³ İsfehâni, Râgıb, “*Müfredat*”, 60-61.

³⁸⁴ Neml 27/14.

³⁸⁵ Zemahşeri, Mahmud b. Ömer, “*Keşşâf ‘an Hakâiki’t-Tenzil ve ‘Uyuni’l-Ekâvil fi Vücûhi’t-Te’vil*”, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, Beyrut, 2016, IV, 823.

³⁸⁶ Beydâvi, V, 201. Neseî, IV, 387. Şirbîni, IV, 531, Âlûsi, XXX, 286.

doğan zararlı uyarıcı, kötü duygu ve düşünce, telkin, şüphe, fısıltı, evham” gibi manalara gelmektedir. Dinî terim olarak , “şeytanın veya nefsin insana kötü ve zararlı telkinde bulunması, şeytandan yahut nefisten gelen, insanı dine aykırı aşırı davranışlara yönelten telkin”, **Vesvâs** “şeytan, şeytanın insanın içine attığı saptırıcı dürtü, faydasız söz, şüphe ve tereddüt” anlamlarında kullanılır. Vesveseye kapılana **müvesvis** denir.³⁸⁷

Kur’ân’da farklı ayetlerde, şeytanın insanı saptırmak için vesvese verdiği yer alır. “*Derken Şeytan bunlara kendilerinden örtülmüş olan çirkin yerlerini açmak için ikisine de vesvese verdi, ve sizi Rabbiniz başka bir şey için değil, sırf Melek olacağınız yâhud ebediyyen kalanlardan olacağınız için bu ağaçtan nehy etti dedi.*” Âraf suresi 20.Ayet şeytanın kapalı olan yerlerini birbirlerine göstermeleri için Hz.Âdem ve Hz. Havva’ya vesvese vermesini anlatmaktadır. Ehl-i kitap arasında yasak meyve ile cinsel organ arasında bir ilişki olduğunu ileri sürenler vardır.³⁸⁸

Şeytan Hz. Âdem’e ebedilik ağacını, sona ermeyecek bir gücü göstereceğini söyleyerek vesvese vermiştir.³⁸⁹

" مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ " " الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ " " مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ "

"*Vesvese veren Hannâs'ın(şeytanların) şerrinden. Ki o (şeytanlar), insanların göğüslerine(kalplerine) vesvese verir. O (şeytanlar), cinlerden ve insanlardandır.*"³⁹⁰ Burada Vesvâs kelimesi şeytan olarak çevrilmiştir. Bu kelime şeytan için kullanıldığı gibi insanları doğru yoldan çıkaran şeytanlaşmış insanlar için de kullanılmıştır. Çünkü şeytan ve insan şeytanları, kötüye, ahlaksızlığa, faydasız düşüncelere sürüklemekte, şüphe, kuruntu vererek yoldan çıkarmaktadırlar. Şeytan insanların kalplerine vesvese vererek, insan üzerindeki etkisini psikolojik yolla elde etmektedir. Burada Allah’a sığınmak; insanın içinden gelen ,duygular, arzular ve istekler karşısında bir durup

³⁸⁷ İsfehâni, Ragıb, “Müfredât”, “vesvese”, 869.; “Lisânü'l-‘Arab”, “vsv”, VI , 4840.“Tâcü'l-‘Arûs”, “vsv”, İbnü'l-Esîr, “Nihâye”, V, 187. Fîrûzâbâdî, “vsv”, 1561.

³⁸⁸ “Kur’ân Yolu Tefsiri”, II, 510.

³⁸⁹ Taha 20/120.

³⁹⁰ Nas 114/4-6.

sonunu düşünmesini, uyanık olmayı, bunların din, akıl ve vicdana ters düşmemesi gerektiği olarak anlaşılabilir.

“Şayet şeytan, sana vesvese vererek dürtüklerse, Allah'a sığın! Muhakkak O, işitendir, Alim'dir.”³⁹¹ نَزْعُ الشَّيْطَانِ şeytanın vesvese vermesi, insanın içini günahlara teşvik etmek için dürtmesi anlamında vesvese kelimesiyle çok yakın anlamda kullanılmaktadır. Böyle bir durumda Allah'a sığınmak gerektiği, Allah'ın herşeyi vesveseyi dahil her şeyi işittiği ve bildiği hatırlatması yapılır.

“De ki: "Rabb'im, şeytanların vesvese ve dürtüştürmelerinden Sana sığınırım! "Ve (yine) yanımda bulunmalarından da Sana sığınırım Rabb'im!"³⁹² Ayette geçen hemeze هَمَزًا - هَمَزٌ kelimesi gıybetini yapma, ayıplama, dürtme, sürtme, mahmuzlama, vurma, gıyabında konuşma, şeytanın kalbe vesvese sokması, sıkıştırmak, sıkıkmak anlamlarında kullanılmaktadır. Müfessirlerden bazıları şeytanların dürtmelerinden ibaresini, genelde insanı kontrolden çıkaran öfke nöbeti olarak açıklamışlardır.³⁹³ Fakat ifâde öfke, gayri meşrû cinsel istek, yeme içme gibi ihtiyaçları haram yollardan karşılama, her türlü günah işleme eğilimlerini kapsamaktadır.

Sinsi: مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ Nas suresi 4.ayette geçen Hannâs kelimesi şeytan için kullanılmıştır. الْخَنَّاسِ mübâlağalı ismi fâil veya ismi mensup olarak vesvâsın sıfatıdır. Gizlice hareket eden, geride kalmayı adet edinen, geri geri çekilip sinen, kendini gizleyerek fenalığa sürüklemek için vesvese veren, döneke, kötülük yapan, kurnaz davranan anlamlarına gelmektedir.³⁹⁴

Kovulmuş: رَجِيمٌ Kur'ân'da geçen şeytanın sıfatlarından olan 'Racim' kovulmuş, taşa tutulmuş, lânetlenmiş, Allah'ın rahmetinden kovulmuş anlamlarına gelir. Şeytan nereden kovulmuştur. Müfessirlerin çoğuna göre cennetten kovulmuştur.³⁹⁵ Kovulduğu yerin şeytanın önceden melekler arasında bulunduğu yer

³⁹¹ Fussilet 41/36.

³⁹² Mu'minûn 23/97-98.

³⁹³ Kurtubi, a.g.e., XII, 155.

³⁹⁴ Yazır, a.g.e,

³⁹⁵ “Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm”, II, 203.

olan Mele-i Âla olduğunu veya gökyüzü olduğunu söyleyen müfessirlerde bulunmaktadır.³⁹⁶ Âlusî bu iki görüş arasında cennetinde, meleklerin çoğunun da semada olduğu için fark olmadığını söyler.³⁹⁷ Aşağıda yer alan ayette ها zamirini, Kur'an'ı İngilizceye çeviren modernistlerden Yusuf Ali adlı yazar, belirli bir yerden değil, şeytanın içinde bulunduğu özel bir konumdan kovulduğunu söylemektedir.³⁹⁸

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ

“Allah, “Öyleyse çık oradan, çünkü sen kovuldun. Şüphesiz hesap gününe kadar lânet senin üzerindedir” dedi.”³⁹⁹

Kur'an'da Hz. Meryem'in annesinin Allah'a yaptığı duada yer alır.

... وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum.”⁴⁰⁰

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.”⁴⁰¹

Kur'an bilgi ve uyarıların yer aldığı inananlar için bir rehberdir. Kur'an okumaya başlamadan önce euzu besmele çekilmektedir. Temiz, abdestli olarak euzu-besmele çekmek insanın kendini Kur'an okumaya, doğru anlamaya hazırlamasıdır. Bu ayette Kur'an'dan tam anlamıyla yararlanabilmek için kovulmuş şeytanın vesveselerinden Allah'a sığınmak gerektiği üzerinde durulmaktadır. Zihinleri kötü düşüncelerden uzaklaştırarak, Kur'an'ı okunması ve anlaşılması öğütlemektedir. Burada peygambere hitap ile birlikte tüm insanlara seslenilmektedir.

İntikam sahibi:

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝

³⁹⁶ Beydâvi, III, 4. “Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm”, II, 204. Neseî, II, 46.

³⁹⁷ Âlûsî, Şehâbeddin Mahmut, “Ruhûl Meânî” III, 14.

³⁹⁸ Karşlı, İbrahim Hilmi, “Kur'an'a Göre Şeytan ve İnsanla Olan İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993, 30. Yusuf Ali, “The Holy Qur'an”, 33, 999.

³⁹⁹ Hicr 15/34-35.

⁴⁰⁰ Âli İmran 3/36.

⁴⁰¹ Nahl 16/98.

“İblîs, "Rabbim! Benim sapmama imkân verdiğin için yemin olsun ki ben de yeryüzünde onlara (günahları) şirin göstereceğim ve onların topunu kesinlikle yoldan çıkaracağım."⁴⁰²

Şeytan kendisine zaman tanınmasından aldığı cesaretle Allah'ın kendisini azdırmasından, azgınlığına hükmetmesinden, katından kovmasından, rahmetten uzaklaştırılmasından, lanetlemesinden dolayı veya buna sebep olduğundan dolayı insanlara dünyayı süslü, güzel gösterip, kıymetini gözlerinde büyütüp, ahireti unutturarak günaha sürükleyeceğini, azdıracağını, yoldan çıkaracağını söylemektedir. Bir nevi intikam almak için bunu yapıyor izlenimi verir. Bu ayetin devamında ihlaslı kulları bunların dışında tutmakta, onları azdıramayacağını bilmektedir.

Arabozucu: Şeytanın özelliklerinden biri insanların arasına bölücülük sokarak birlikten doğan gücü yok etmeye çalışmasıdır. Kur'ân'da şeytanın toplumu parçalamak için toplumun en önemli birimi olan aileyi hedef aldığını görmekteyiz. “...Doğrusu rabbim bana lütuflarda bulundu: Beni zindandan çıkardı, sizi çölden (çıkartıp buraya) getirdi, üstelik şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra! Şüphesiz rabbim dilediğine çok lütüfkârdır...⁴⁰³

" وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ "

Hiz. Yusuf kıssasında kardeşler üzerinde şeytanın nasıl bir etkisinin olduğu, doğru yolu terk edip, şeytana uydukları, günah işledikleri yer almaktadır.

Yazır, Hiz. Yusuf'un kendisine verilen ihsânı şöyle belirttiğini söyler. “Benimle kardeşlerim arasında geçen ve hiç hesaba geçilmemesi gereken mâcera ne benden ne onlarda kaynaklanan bir olay değil, aramızı bozmak için şeytanın dürtmesinden onun fesatçılığından ve iğvâsından ibârettir.”⁴⁰⁴

⁴⁰² Hicr 15/39.

⁴⁰³ Yusuf 12/100.

⁴⁰⁴ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, “Hak Dini Kur'ân Dili”, İstanbul, 1992, IV,100.

Kötülük ve günaha teşvik eden:

" اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ "

“Muhakkak o(şeytan), size, kötülüğü, fahşâyı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder”⁴⁰⁵ Kur’ân’a göre şeytan insanı her türlü kötülüğe teşvik etmektedir. Bunların başında şehvet gelmektedir. İnananların şeytana uymamaları istenmekte eğer şeytana tabi olurlarsa münker olanı insanlara emredeceğini Allah’ın rahmeti olmasa tüm insanların sonsuza kadar kötülüğe düştükten sonra temizlenemeyeceği, Allah’ın dilemesiyle bazı insanların temize çıktığı üzerinde durulmaktadır.⁴⁰⁶

Kur’ân-ı Kerim’de şarap, kumar, dikili taşlar ve fal oklarının şeytan işi olduğu için insanların bunlardan sakınıp uzak kalmaları sayesinde kötülükten kurtulabilecekleri yer almaktadır. Kur’ân, şeytanın şarap ve kumarı kullanarak insanlar arasında düşmanlık ve kin gibi kötülükleri yaydığını ve Allah’ı zikretmek ve namaz gibi güzel amellerden alıkoyduğunu açıklar.⁴⁰⁷

Şeytan insanları yasaklanmış olan gizli konuşmalar, fısıldaşmalar ile günaha sürüklemektedir. Ayet bunu şeytanın işlerinden biri olarak ele almakta sebebinin de iman edenleri üzme olduğu bilgisini vermektedir. Ayetin devamında Allah’ın izni olmadan şeytanın müminlere zarar veremeyeceği, müminlerin Allah’a tevekkül ederek dayanmaları tavsiye edilmektedir.⁴⁰⁸

" اَلَمْ تَرَ اَنَّا اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِيْنَ عَلَى الْكَافِرِيْنَ تَوْرُهُمْ اَزَّآءً "

“Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden şeytanları gönderdiğimizizi görmedin mi?”

Meryem suresinde Allah’ın şeytanları kafirler üzerine göndererek, şeytanların onları tahrik edip, kışkırttıkları, kötülüğe çağırdıkları bildirilmektedir.⁴⁰⁹ Şeytanları

⁴⁰⁵ Bakara 2/169.

⁴⁰⁶ Nur 24/21.

⁴⁰⁷ Mâide 5/90-91.

⁴⁰⁸ Mücâdele 58/10.

⁴⁰⁹ Meryem 19/83.

göndermekten maksat, Allah'ın kafirler ile şeytanları baş başa bırakmasıdır. *أَرْسَلْنَا* kelimesi “deveyi saldı” dan gelmektedir. Yani onu bıraktık, azdırmaları için onlara musallat kıldık demektir.⁴¹⁰

Şeytanın saptırdığı, boş kuruntu verdiği, ümit verdiği şeytanı dost edinen insanlara yaptırdığı kötülöklere Nisa suresi 118 ve 119 ayetlerde iki örnek verilir. Bunlardan biri hayvanların kulaklarını yarmak, ikincisi Allah'ın yarattığını değiştirmektir. Putlara adanan devenin gözü ve kulağının yarıldığı bunun akıl dışı ve hurafe olduğu açıklanmıştır. İbn Aşur insanların vücutlarında güzellik için yaptıkları değişiklik ve düzeltmeleri yani sünnet olmayı, kılları almayı, tırnak kesmeyi, küpe takmak için kulağı delmeyi temizlik, kolaylık ve güzellik sağlayan, tabii ve fitrî güzelliknin ortaya çıkması olarak açıklar. Bunların yaratılışı değiştirme manası taşımadığını söyler. iffetsiz kadınların veya müşriklerin özellikleri olan, şeytanın etkisi olan, şeytanî maksatlarla sergilenen davranışlardan sayılan kaş aldırmanın, saç taktırmanın, dişleri düzeltmenin de bu mana için küçük kalacağı açıklanmaktadır. Günümüzde yapılan estetik ameliyatlara yapılan biçimsiz, normal olmayan, aşırı hacimde, maddî veya psikolojik olarak rahatsızlık verici oluşumların düzeltilmesi tedavi maksadıyla câizdir. Normal, fazla güzelleştirmek veya değişiklik arzusuyla yapılan, yaratılış düzenini değiştirmeyi hedefleyen düzenlemelerin dinen tasvip edilmeyeceği açıklanmaktadır.⁴¹¹

Bu ayet bize günümüzde şeytana tapanların hayvanlara özellikle kedilere yaptıkları işkenceleri hatırlatmaktadır. Yaratılışın değiştirilmesi olarak ise ameliyat ile yapılan cinsiyet değişimlerini ve dna klonlamalarını aklımıza getirmektedir.

Yalnız Bırakan: *خَدُولًا* Hazul kelimesi birisini yalnız ve hor bırakan anlamına gelen ‘h-z-l’ kökünden türemiştir.⁴¹² mübalağa anlamı vardır. Tamamen yapayalnız bırakan demek olur. Kur’ân’da tek bir yerde geçmektedir.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَدُولًا

⁴¹⁰ Nesefi, “*Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*”, Dâru İbn Kesir, Beyrut , 2005, II, 351.

⁴¹¹ İbn Aşur, “*Tahrir ve t-Tenvir*”, Heyet, “*Kur'an Yolu Teşsiri*”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017, II, 148-149.

⁴¹² İbn Manzur, “*Lisânü'l-'Arab*”, “h-z-l”, II, 111.

“Meğer bana uyarıcı mesaj geldikten sonra, o dost bildiğim kişi bu mesajdan beni saptırmış!” İşte şeytan insanı (böyle) çaresizlik içinde yapayalnız bırakır.”⁴¹³

Dünyada şeytanın, şeytanlaşmış kötü dostların, kendilerine tabi olanlara faydalarının olmayacağını sadece yalnız ve çaresiz bırakacakları haber verilmektedir. Kur’ân’da burada geçen hazul kelimesi ile diğer ayetlerde geçen hızlan kelimesinin aynı kökten olduğu bildirilmektedir. Hızlan kelimesi “Cenab-ı Hakk’ın, kendi emirlerine karşı gelen itaatsiz kulları kendi hallerine terk etmesi, yardımını kesmesi, yapayalnız bırakması” anlamına gelmektedir.⁴¹⁴

Lânetlenmiş: لَعْنَةُ اللَّهِ “Allah şeytani lânetlemiştir.”⁴¹⁵ Şeytan Allah’ın rahmetinden mahrum kalmıştır.

وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

“Şüphesiz hesap gününe kadar lânet senin üzerindedir” dedi.”⁴¹⁶

Nankör: Şeytanın Kur’ân’da geçen bir özelliği de nankör olmasıdır. Şeytanın var olması Allah’ın istemesiyledir. Yaratma kudretine sahip olan Allah’ın nimetlerinin kıymetini bilmemesi, yarattığı maddeyi küçümseyerek, emre itaat etmemesi nankörlük özelliğini ortaya koyar.

“إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ”

“Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da Rabbine karşı çok nankördür.”⁴¹⁷ Mallarını gayr-i meşru işlerde , Allah’a itaatın dışında harcayanlar şeytanın kardeşleridir. “Yani aynı hüküm ile yargılanacakları veya şeytan gibi fesat çıkararak bir kimse oldukları belki cehennemde birlikte zincire vurulacakları için ayette “şeytanın kardeşleri” şeklinde geçmektedir.”⁴¹⁸ Müsrifin nimete karşı nankör olması gibi Kur’ân nankörlüğü şeytani bir özellik olarak görüp insanları bu özellikten sakınmaya davet eder.

⁴¹³ Furkan 25/29.

⁴¹⁴ Çelebi, İlyas, “Hızlân”, *DİA*, XVII, 419-420.

⁴¹⁵ Nisa 4/118.

⁴¹⁶ Hicr 15/35.

⁴¹⁷ İsra 17/27.

⁴¹⁸ Kurtubi, a.g.e., X, 235.

Kur'ân'da şeytan Allah'tan korkmasına rağmen insanlara küfrü, inkarı, nankörlüğü emreder. İnsan küfrettiği zamanda şeytan ben senden uzağım diyerek insanı yalnız bırakır. Sonuçta şeytanların ve emrine uyan nankörlerin varacağı yer cehennemdir⁴¹⁹

İnsanları Saptıran: "المُضِلُّ" Kur'ân'da şeytan herkesi değil, ona uyanları saptırmak için seçer ve farklı yöntemler uygular. Şeytan kendi özelliklerine göre olan insanları saptırır. "كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ" Şeytan kendisini veli edinenleri⁴²⁰, Allah'ın zikrinden (Kur'ân'dan) gafil olanları⁴²¹, ahlaksız kimseleri⁴²² fakir kalırım korkusu ile sadaka vermekten korkanları⁴²³ yaptıkları yanlış şeyleri doğru ve güzel görenleri⁴²⁴ israf edenleri⁴²⁵ doğru yolan saptırmaktadır.

Düşman: (Adüvv) Kur'ân'da düşman kelimesi şeytana sıfat olarak on dört yerde geçmektedir. Bu ayetlerde geçen şeytanın düşmanlığı Allah'a karşı değil insana karşıdır.⁴²⁶ Bu düşmanlığı kıyamete kadar devam edecektir.

" وَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ " "Şeytan sizi engellemesin. Muhakkak o, sizin için apaçık bir düşmandır."⁴²⁷ Bu ve birçok ayette şeytanın insanoğlunun düşmanı olduğu vurgulanmaktadır.⁴²⁸ İnananlar düşmana karşı tedbirli olmaya davet edilmektedir.

Hz. Yakup oğlu Hz. Yusuf'a rüyasını kimseye anlatmamasını, tuzak kurabileceklerini şeytanın insanları birbirine düşman ettiğini anlatır.⁴²⁹ Şeytanın haset ve kıskançlık damarını besleyerek kardeşlerin birinin diğerine yaptığı kötülük

⁴¹⁹ Haşr 59/16-17.

⁴²⁰ Hac 22/3-4.

⁴²¹ Zuhruf 43/36.

⁴²² Nur 24/19.

⁴²³ Bakara 2/268.

⁴²⁴ Fussilet 41/25, Neml 27/24.

⁴²⁵ İsra 17/27.

⁴²⁶ İsfelhâni, "Müfredat", 'a-d-v', 553.

⁴²⁷ Zuhruf 43/62.

⁴²⁸ Taha 20/117.

⁴²⁹ Yusuf 12/5.

anlatılmaktadır. Şeytan Hz. Âdem ve iki oğlunun arasına da haset ve kıskançlık tohumu ekmiş, birini diğerine düşman edip onu öldürmesine sebep olmuştur.⁴³⁰

Şeytan insanlara savaş zamanında düşmandır. Allah inananları bu konuda uyararak hep beraber İslam'a, barışa girmelerini emreder.⁴³¹ Şeytanın insanoğluna en büyük düşmanlığı Allah'a şükretmekten alıkoyması⁴³² cehenneme sürüklemesidir.

Aldatan: Kur'ân'da şeytanın aldatıcı sıfatından bahsedilerek inananlar uyarılmaktadır. *“Ey insanlar, muhakkak Allah'ın vaadi haktır. Sizi dünya hayatı aldatmasın ve aldatıcı da, sizi Allah ile aldatmasın.”*⁴³³ Ayette **الْغُرُور** kelimesini Taberi “aldatma ustası” anlamını vermiş, bunu İbn Abbas'tan gelen bir nakle dayandırmıştır. Taberi'ye göre bu kelime ile şeytan kastedilmektedir. Zemahşeri şeytanın aldatması insana Allah'ın çok bağışlayıcı olması, en büyük günahları bile affedeceğini, bu kadarcık gūnahtan bir şey çıkmaz gibi telkinlerde bulunmasıyla tefsir etmiştir.⁴³⁴

Kur'ân şeytanın aldatma yöntemlerine değinir. Allah ile aldattığı gibi, insanların yaptıklarını güzel göstererek, güzel sözler söylemek ile de insanları aldatmaktadır. Kur'ân, Mekke müşriklerine gönderildiği gibi önceki ümmetlere de peygamber gönderildiği, inkarcı tutum sergileyenlerin ilki olmadıkları, şeytanın önceki ümmetlerin ve peygamberin muhatabı olan halkın imansızlıklarını, yaptıkları kötü işleri, inkarı süsleyerek güzel gösterdiğini, bunun için insanların şeytana aldandığını ve şeytanı veli, dost edindiklerini anlatır. Ve acı bir azabın onları beklediğini hatırlatır.⁴³⁵

"وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرَّهُمْ وَمَا يُفْتَرُونَ

⁴³⁰ Maide 5/27-31.

⁴³¹ Yasin 30/60-62.

⁴³² Araf 7/16-17..

⁴³³ Fatır 35/5.

⁴³⁴ Komisyon, “Kur'an Yolu Tefsiri”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017, IV, 450-451.

⁴³⁵ Nahl 16/63.

“Böylece, Biz her bir nebi için insan ve cin şeytanlarından bir düşman kaldık. Onların bazıları bazısına aldatıcı güzel sözlerle vahiy eder(konuşur). Şayet senin Rabb'in dileseydi, bunu yapamazlardı. Onları ve uydurduklarını bırak.”⁴³⁶

Ebu's-Suûd, ayetin Kureyş kâfirlerinden gördüğü düşmanlıktan ve söyledikleri kötü söz ve hareketlerden dolayı Resulullah'ı teselli ettiğini söyler. Bu ayeti, kâfirlerin düşmanlığının, Allah'ın yaratması ile olduğuna delil gösterir. Amaç imtihandır. En inatçı azgınlardan, cin ve insan şeytanlarının düşmanlığını, halini, sıfatını açıkladığını ifade eder. Zuhufu; yaldızlı söz, görünüşü süslü, içyüzü bâtil (geçersiz) söz olarak tarif eder ve bundan kasıt peygambere söylenen saçma sözlerdir. O'na göre Allah eğer bu şeyleri dilemeseydi bu düşmanlıklar olmazdı.⁴³⁷

Şeytanın güzel söz söyleyerek aldatmasına bir örnek Hz. Âdem'e ve Hz. Havva'ya verdiği vesvese olabilir. Melek olmak, ebedi hükümlanlık, güç elde etmek hepsi yaldızlı, insana güzel ve hoş gelen vaadlerdir. Zaten insan şeytanlarının birbirlerini sadece konuşarak nasıl aldattıklarına her gün şahit oluyoruz.

Her nebi için insan ve cin şeytanlarından düşmanların olması, aldatıcı kandırıcı sözler söylemeleri, Rabb'in dilemesine bağlı kılınmasının sebebi zorluklara, karşı insanın sabırlı, kararlı, mücadelecî olmasını, iman ve yaptıklarının kıymetini sağlaması olarak anlaşılabilir.

Sonsuzluğu Va'd Eden:

" وَقَالَ مَا نَهَيْكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَائِكِينَ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ "

Şeytan Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya örtülü olan edep yerlerini açığa çıkarmak için onlara vesvese vererek, Rablerinin ağaçtan yasaklama nedenini melek olmalarına ya da sonsuz, ebedi olmalarına bağlamıştır.⁴³⁸

İnsanların dinden uzaklaşmasını isteyen:

" وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِينِهِمْ وَرَبِّئِنَّ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ "

⁴³⁶ En'am 6/112.

⁴³⁷ Ebu's-Suûd Efendi, M.b.Muhammed el-İmâdî, “İrşâdü'l-Âli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm”, (trc; Akın, Ali), Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2006, IV, 2029.

⁴³⁸ Araf 11/22.

Ayette Ad ve Semud kavmi örnek verilerek şeytanın yaptıklarını süsleyerek çekici kıldığını, onları İslam'dan alıkoyduğu bilgisi verilir.⁴³⁹

Fakirlik Korkusuyla Cimriliği Telkin Eden:

" الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ فَضَلَّ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ "

“Şeytan, size fakirliği vaâd ediyor ve size fahşâyı emrediyor. Allah, size, Kendisi'nden bağış ve üstünlük-bolluk vadediyor. Allah her şeyi kuşatandır, Alim'dir.”⁴⁴⁰ Şeytan Allah yolunda insanı infakta bulunacağı zaman fakirlik ve yoksullukla korkutur, cimriliği telkin eder, sadaka yoluyla yardımda bulunmamanızı ister. Şeytan emreden konumda emredilene sürekli etki ve baskı altında tutmaktadır. Araplar, fahiş kelimesini cimri ve pinti anlamında da kullanırlar. Allah kendi katında, insanın yaptığı yardım sebebi ile günahlardan bir mağfiret, kefaret ve lütuf, yapılan iyilikten daha fazlasını vereceğini , bundan ötürü ahirette sevap kazanacağını vadetmektedir.⁴⁴¹

Üzüntü Veren:

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجُكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى

“Biz de şöyle dedik: “Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis), sen ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra mutsuz olursun.”⁴⁴²

مُتْسُزٌ شَقِيٌّ، يَشْقَى، شَقْوَةٌ، شَقَاوَةٌ، شَقَاءٌ Bu kökten Saâdetin, mutluluğun zıddıdır. Bu kökten mutsuz, bedbaht oldu, olmaktadır, formaları gelir. Bazıları kimi zaman شَقَاءٌ kelimesinin yorgunluk anlamında kullanılmakta olduğunu söyler. Her şekâvet yorgunluktur, fakat her yorgunluk şekâvet değildir. Buna göre yorgunluk şekâvetten daha geneldir, geniş anlamlıdır.⁴⁴³

⁴³⁹ Ankebut 29/38.

⁴⁴⁰ Bakara 2/268.

⁴⁴¹ Nesefî, “Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil”, Dâru İbn Kesir, Beyrut , 2005, I, 220.

⁴⁴² Taha 20/117.

⁴⁴³ İsfehâni, Râgıb, “Müfredat”, “ş-k-v”, 558.

أَشْقِيَاءُ (ج) شَقِيٌّ kelimesinin sözlükte anlamı; Âsi, şâki, kötü, mutsuz, mesut olmayan kişi, haydut ve yaramaz adam, bedbaht, mesut olmayan, yolunu şaşırın, yol kesen, hırsız, eşkıya, talihsiz, sapık, câni, kabahatli, suçlu, mutsuz, yaramaz, şımarık, her türlü efal-i şaniayı irtikap eder olan habis ve her türlü rezalet ve belaya giriftar olan⁴⁴⁴ Meallerde mutsuz, zahmet, bedbaht olmak, sıkıntı, perişan olmak, zorluk çekmek, başkaldırmak, meşakkete düşmek, helake sürüklenmek gibi anlamlar verilmiştir. Şeytan kötülüklerle dâvet ettiği için ona uyanların hepsi yaptıkları çeşitli hataların sonucunda illâki üzüleceklerdir. Celâleyn'de şeytanın Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya düşman olduğu için cennetten çıkarmasın , sonra bedbaht olursun uyarısı yapıldığı bu hitabın erkeğin hanımı için çalışıp yorulduğundan dolayı Hz. Âdem'e yapıldığı yer alır. Tefsirlerin çoğu aynı açıklamayı yapmışlardır. Bizce şeytan Âdem'i hataya teşvik edip, hata işlemesine sebebiyet verdiği için, Hz. Âdem'in üzülmeye de katkıda bulunmuştur. Hz.Âdem üzülmeye tövbe etmiş, mağfiret dilemiştir. Bu ayete göre insanların şeytanın vesvesesine uyup günah işlediklerinde üzülecekleri âşikardır.

Kur'ân ile Kitâb-ı Mukaddes'te şeytanın özelliklerini karşılaştırdığımızda şu tespitlerde bulunabiliriz. Kitâb-ı Mukaddes'te gökyüzü hiyerarşisinde güzellik ve bilgelik bakımından büyük bir baş melek olan şeytan kibri ve Tanrı olma arzusundan dolayı cennetten kovulmaktadır. Şeytanın bu kovulması, atılması meleklerin yaratılışı ile Âdem'in yaratılışı arasında bir zamanda olmuştur. Kitâb-ı Mukaddes'te şeytan düşman, suçlayıcı, iftiracı olması, baştan çıkarıcı, engelleyen, ahlaksız ruh, sinsi, aldatıcı, yalancı, değersiz olması gibi kötü özellikleri ile yer alır. Şeytan katil, ışısız, güçlü, Tanrı gibi olmayı va'd eden biridir.

Kur'ân-ı Kerim'de ise şeytan melekler ile beraber Allah'a ibadet etmekte iken secde emrine itiraz edip kibirlenince Allah katından kovulur. Şeytanın kovulması Âdem ve Havva'nın yaratılmasından sonradır. Şeytanın özellikleri şöyledir; Kibirli, isyankâr, yalancı, aldatıcı, İnatçı, vesveseci, sinsi, kovulmuş, intikam sahibi, arabozucu, başkaldıran, kötülük ve günaha teşvik eden, yalnız bırakan, lânetlenmiş, nankör, saptırıcı, düşman, sonsuzluğu va'd eden, dinden uzaklaşmasını isteyen, mutsuz edendir.

⁴⁴⁴ <https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/ 19/04/2019>.

C. Kur'ân'da Şeytan İle İlgili Terkipler

İblisin Askerleri: “Artık onlar, o sapkınlar ve iblisin yandaşları toptan tepetaklak cehenneme atılırlar.”⁴⁴⁵

وَجُنُودُ إِبْلِيسَ “Şeytanın Askerleri” ayette geçen iblisin ordularından kastın kendi türünden ve Adem’in soyundan olan ve şeytana uyan kimseler oldukları tefsiri yapılmıştır.⁴⁴⁶

*"Onlardan kime güç yetirebilersen, onları sesinle kışkırt(oynat-hoplat) ve onlar üzerine süvârilerini ve adamlarını sevket! Onların mallarına ve evlatlarına ortak ol! Onlara vâ'd et! Şeytan vâ'detmez, ancak aldanmayı vâ'deder. Muhakkak Ben'im kölelerim üzerinde, senin bir gücün yoktur. Senin Rabb'in, vekil olarak kâfidir."*⁴⁴⁷

بَخِيلِكَ وَرَجَلِكَ “Şeytanın atlıları ve yayaları”

Şeytanın atlıları ve yayaları ile ilgili farklı yorumlar yapılmıştır.

- 1- Şeytanın her türlü hileleridir.
- 2- Allah'a isyan edenlerdir.⁴⁴⁸

Şeytanın atlıları ve yayaları, bir yeri talan eden, yağmalayan, o yerin zayıf kişilerini emri altına alan, mallarına ortak olan eşkıyaya benzetilmektedir. Çünkü şeytan da insanın maddi ve mânevi hayatlarına saldırıp tahrip etmeye çalışmaktadır.⁴⁴⁹

Şeytan anlaşılmayan bir dille insanları günaha çağırmaktadır. Şeytanın mal ve evlatlara ortak olması gayri meşru yollardan elde edildikleri içindir. Hırsızlık, gasp tefecilik gibi haksız ve haram ile servet kazanılması suretiyle şeytanın mallara ortak olduğu yorumu yapılmaktadır. Zaten haram yoldan servet kazanan şeytanın vesvesesine uyarak şeytan ile ortaklık kurmuş olduğu için bu malı için de geçerlidir. Başka bir açıklamaya göre Câhiliye Araplarının hayvanların ve ziraat ürünlerinin bir

⁴⁴⁵ Suarâ 26/94-96.

⁴⁴⁶ Taberî, a.g.e., XIX. 88.

⁴⁴⁷ İsrâ 17/64-65.

⁴⁴⁸ İbn Aşur, XV, 154.

⁴⁴⁹ Mevdûdî, III, 123.

bölümünü putlarına ayırmaları, putların hizmetine harcamaları şeytanın mallara ortak olmasıdır. Putperestliğin şeytanın teşvik ettiği bir inanç olmasından dolayı putperestlerin adadıkları aslında şeytanlar içindir.⁴⁵⁰

Şeytanın çocuklara ortak olmasını, çocukların zinâ mahsulü oldukları, başka bir açıklamaya göre çocukları kâfir yaptıkları veya kişinin cimâ ettiğinde Allah'ın adını anmaması sebeplerine bağlamaktadırlar. Peygamber zamanında müşrikler, çocuklarına Abdüllât, Abdüluzzâ putları yücelten adlar koymuş, şirk üzere yetiştirmişlerdir. Çocuklarını bâtil inanç ve kötü ahlâk üzerinde yetiştirmekle veya gayri meşru yolla çocuk sahibi olarak şeytanı evlatlarına ortak yapmış olmaktadır.⁴⁵¹

Şeytanın sesinden kastın, İbn Abbas'tan gelen açıklamaya göre Yüce Allah'a isyan etmeye çağırın her bir sebeptir.⁴⁵²

Şeytanın Soyu: "أَفْتَنَّاكُم بِأَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ" "Siz beni bırakıp onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz."⁴⁵³

Bazı müfessirler şeytanın zürriyetinin olmadığını, ayetteki onun zürriyetinden kastın iblise uyanlar olduğunu açıklamaktadırlar. Şeytana tabî olanlar mecâzî olarak çocuklara benzetilmektedir.⁴⁵⁴ Diğer bir görüş zürriyetin insanları aldatan şeytanlar olduğudur.⁴⁵⁵ Âlusi şeytanın zürriyetinin ne olduğunu bilmeye gerek olmadığını zaten insanlar olarak pek çok şeyin hakikatini bilmediğimizi söylemektedir.⁴⁵⁶

Bu ayette geçen zürriyet kelimesi, "ondan türeyenler, onun nesli" anlamına gelmektedir. Buradan yola çıkılarak cinlerin melek olmadığı söylenmektedir. Melekler nurdan yaratılmış, erkeklik ve dişilikleri olmayan ilâhî varlıklardır. Melekler evlenmezler, ve çocuk sahibi olamazlar. Melekleri, Allah itaatkâr varlıklar olarak yaratmıştır. Bu neden ile isyan etmezler, emredilenleri yaparlar. Şeytan Allah'a isyan etmiştir. Şeytanlar cinlerden olduğu için itaat ya da isyan edebilirler.

⁴⁵⁰ İbn Aşur, XV, 154.

⁴⁵¹ Kurtubi, "el- Câmî 'il Ahkâmil Kur 'ân", (trc; M.Beşir Eryarsoy), İstanbul, 2002, X, 437.

⁴⁵² Kurtubi, "el- Câmî 'il Ahkâmil Kur 'ân", (trc; M.Beşir Eryarsoy), İstanbul, 2002, X, 436.

⁴⁵³ Kehf 18/50.

⁴⁵⁴ Âlusi, "Ruhûl Meâni", V, 74.

⁴⁵⁵ Taberî, XV, 92.

⁴⁵⁶ Âlusi, "Ruhûl Meâni", V, 74.

Şeytanın Kabilesi:.. إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ...

“...Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler...”⁴⁵⁷
Şeytanın kabilesinden maksat onun soyu, şeytanlardan olan askerleridir.⁴⁵⁸

Şeytan insanı hayâsızlığa, fuhşiyâta davet etmektedir. Allah inananlara Âdem’i örnek vererek dikkatli olmaya çağırmaktadır. Edep yerlerini örten elbiseyi veya takva elbisesini şeytanın açtırdığı gibi sizi de azdırabilir uyarısı yapılarak, şeytanın ve soyunun insanları gördüğünü, ama görünmedikleri için tehlike arz ettikleri uyarısı yapılmaktadır.

Şeytanın Taraftarları:

"اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَلِيَهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ"

“Şeytan onları kaplamıştır; böylece onlara Allah’ın zikrini unutturmuştur. Böyle olanlar, şeytan hizbidir. Dikkat edin! Muhakkak şeytanın hizbi olanlar, hüsrana uğrayanlardır.”⁴⁵⁹

حِزْبُ Kelimesi sözlükte grup, taraftar, parça, kısım anlamlarına gelmektedir. Şeytan Allah’ın emrine muhalefet etmiş, Allah’ı karşısına almış, yanına da gruplar toplamaktadır. Allah şeytandan gelecek olan tehlikelere karşı inananları uyarılmaktadır. Nasıl bir düşmanımız var? Sorusunu çeşitli ayetlerde cevaplandırmaktadır. Şeytan kendine uyanları, bazılarına göre önceki ayetlerde münafıklar geçtiği için münafıkları sarıp sarmaladığını artık istediğini yaptıracağı anlatılmaktadır. Şeytanın sarıp sarmaladığı kimseye ayetleri unutturması burada bahsedilenlerin münafıklar olduğunu pekiştirmekte olduğunu düşünüyoruz. Münâfıklar da şeytan gibi bilgi sahibidir. Allah’ı Kur’ân’ı, cenneti, cehennemi, gönderilen elçiyi bilmektedirler. Şeytan Allah’ın âyetlerini onlara unutturmaktadır. Zihinlerini kirletmektedir. Ayete göre şeytan ve onun hizbinin sonu hüsrân, mânevi kayıp olmaktadır.

" إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ "

⁴⁵⁷ Âraf 7/27.

⁴⁵⁸ Neseî, II, 50.

⁴⁵⁹ Mücâdele 58/19.

“Şüphesiz şeytan sizin için bir düşmandır. Öyle ise (siz de) onu düşman tanıyın. O, kendi taraftarlarını ancak alevli ateşe girecek kimselerden olmaya çağırır.”⁴⁶⁰

Şeytanın insanın düşmanı olması tekrarlanarak, onlarla bir olup cehenneme girmek istemiyorsanız, şeytan ve taraftarlarına siz de düşman olun ve gerekli hazırlıklarınızı yapın hatırlatması yapılmaktadır.

Şeytanın Adımları :

“خطوات/خطوة” kelimesinin kıraatine göre ifadesinin anlamı “الشيطان خطوات” değişmektedir. Bu kelime farklı kıraatlara göre yürüme esnasında iki ayak arasındaki uzaklık yani adım, mastar anlamı ile “bir defa adım atmak” ve “hata” anlamlarına gelmektedir. Ancak bu kelimelerin ifade ettiği ortak anlam “gerisinde iz bırakma” anlamıdır.⁴⁶¹ “لَا تَتَّبِعُوا خُطُوتَ الشَّيْطَانِ” “Bu kelime adım (خطوة) (kelimesinden alınmadır ve adımı bir yerden bir yere intikal ettirmek demektir.” “Şeytanın adımlarına uymak helâlî haram ve haramı helâl yapmaya adım adım ilerlemektir. Bu, bütün mâsiyetleri kapsayacak şekilde bir mâsiyetten diğerine intikal etmektir”⁴⁶² “Şeytanın adımlarını izlemeyin” ifadesi, şeytanın âdet haline getirdiği mâsiyetleri işlemekten ve onu örnek almayı nehy etmekten kinayedir.⁴⁶³

D. Kur’ân’da Şeytanın İnsanları Sarsma Teşebbüsü

“لَعْنَةُ اللَّهِ وَقَالَ لَا تَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيْبًا مَفْرُوضًا”

“Allah şeytanı lânetlemiştir, o da Kullarından belli bir pay alacağını dedi.”⁴⁶⁴ Allah şeytanı huzurundan kovup, lânetleyince, şeytan kullardan pay alacağını ve onlara etki edeceğini söylemektedir. Kur’ân-ı Kerim’de şeytan tüm insanların düşmanıdır. Bu sebeple her insana bir etkisi olacaktır. Kimileri şeytanın bu etkisine kapılıp, hüsrana uğrayacak, kimileri bu etkiden kurtulacaktır.

“وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيْنَاهَا ۚ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۗ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْنَاهَا ۚ”

⁴⁶⁰ Fâtır 35/6.

⁴⁶¹ Ersöz, Muhammed, “Kur’ân’da Yer Alan ‘Şeytan’ın Adımlarını İzlemeyin’ İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine”, *CUID*, Karaman, 2017,643-645.

⁴⁶² Mâverdî, Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed Habîb, “*Nüket ve l-Uyûn*” (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-İlmiyye, tsz.), 2: 180.

⁴⁶³ Zemahşerî, “*Keşşâf*”, (thk. Abudurrezâk el-Mehdî (Beyrut: Dâru İhyâi’t-türâsi’l-Arabî, tsz.), 1: 239.

⁴⁶⁴ Nisâ 4/118.

“Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene ant olsun ki, nefsinin arındırma kurtuluşuna ermiştir.”⁴⁶⁵ Kur’ân’a göre, insan iyilik ve kötülük işlemeye muktedir olan bir canlıdır. Allah’ın istediği gibi bir hayat sürdürmek veya kötülükler dolu bir hayat insanın hür iradesine bağlıdır. Allah’ın korumasına sığınıp, korunan, af dileyen, kendi özgür iradeleri ile iyi bir yaşam sürdürenler, şeytanın etkisinden kurtulmuş olan insanlardır. Kendi özgür iradesi ile şer bir yaşam tarzı benimseyenler ve sürdürenler, şeytanın boyunduruğuna girme eğiliminde olan, buna uygun insanlardır.

" وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ "

“Kim, Rahmân’ın Zikri’ni görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur.”⁴⁶⁶

Âyet insanın, Allah’ın mesajına kulaklarını tıkayıp uzaklaştığı müddetçe, kendine mahsus şeytan musallat edileceğini ve bu şeytanın yanından ayrılmayan arkadaşı olacağını bildirir. Şeytanın işi, insanı Allah’tan, ayetlerden uzaklaştırmak, insanı şehvetinin tutsağı yapmaktır. İsmail Hakkı Bursevi bu ayeti şöyle tefsir eder. "ذِكْرُ الرَّحْمَنِ" Rahman’ın zikrinden murat Kur’ân’dır. Kim körü körüne Kur’ân’dan yüz çevirirse, dünya hayatının debdebesi ile aşırı meşgul olup zikirden uzak durursa. devamlı şekilde vesvese verip aldatmaya çalışan, hidayet yerine körlüğü, güzellik yerine çirkinliği süsleyen bir şeytanı ona yakıştırırız, kabuğun yumurtayı kuşattığı gibi onu kuşatıp sarar.⁴⁶⁷

Kur’ân’da şeytan ile ilgili ayetlerde inanan insan üzerinde tesirinin olamayacağı, bununla birlikte bazı ayetlerde insanlara sürekli vesvese veren, günah işletmek için kol gezen bir varlık anlatılmaktadır. Şeytan her insanı muhatap alır. Peygamberlere, alimlere tüm insanlara az çok etki etmektedir. İnsan var olduğundan beri var olan şeytan hakkında Kur’ân insana onunla mücadele yöntemlerini öğretmektedir.

⁴⁶⁵ Şems 91/7-9.

⁴⁶⁶ Zuhuf 43/36.

⁴⁶⁷ Bursevi, İsmail Hakkı, "Ruhu'l Beyan", Damla Yay., (trc: Heyet), İstanbul, 2012, VII, 552.

Allah şeytanın güç ve hilesinin zayıf olduğunu,⁴⁶⁸ Allah'a inananlar üzerinde etkin olamayacağını, nefisini kötü arzularına uymuş insanları azdıracığını haber vermektedir.

Kur'ân göre; şeytan Allah'ın has kullarına karşı güçsüzdür.⁴⁶⁹ Şeytan vesvese verir, kötülöklere teşvik eder ama zoraki bir şey yaptıрма gücü yoktur.⁴⁷⁰ Şeytanın yaratılmasının nedeni, iyiler ve kötöleri ayırmak ve imtihan içindir.⁴⁷¹

Kur'ân'da şeytanın bazı peygamberlere olan ilişkilerine değinilmiştir. Peygamberlerde insan oldukları için, nefisleri ve şeytan ile mücâdele etmişlerdir. Bu mücadelenin sonunda peygamberler kazanarak insanlığa çok güzel örnekler sunmuşlardır.

" وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةَ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ "

Kur'ân Hz. Muhammed'in şeytan ile mücadelesini anlatmaktadır. Önceki peygamberlerde olduğu gibi, şeytanın peygamberin amacına gölge düşürmeye çalıştığından, bunda Allah'ın izni ile başarılı olamadığından ve bunun kalpleri eğri, hasta ve katı olanlar için sınaama aracı yapıldığı anlatılarak peygamberin örnekliğine vurgu yapılır.⁴⁷² Ayette geçen "ümniyye" temenni kelimesi; gönlün istediği şeyi, kişinin kendi içinde hayâlinde şekillendirmesi ve canlandırmasıdır. Temenni vahiyden farklıdır. Şeytan temenniye karışır ama vahye karışamaz. Peygamberlerin ismet sıfatı, masum olmaları vahiy yönündendir, içtihatta hata yapabilirler.⁴⁷³

Ayette şeytandan korunmak için Allah'a sığınmak gerektiği peygamber nezdinde insanlara haber verilir.⁴⁷⁴

⁴⁶⁸ İbrahim 14/22. Nisa 4/76.

⁴⁶⁹ Hicr 15/42.

⁴⁷⁰ İbrahim 14/22.

⁴⁷¹ Sâbûni, "Safvetü't -Tefâsir", II, 977.

⁴⁷² Hac 22/52-53.

⁴⁷³ Yazır, a.g.e., V, 497.

⁴⁷⁴ Fussilet 41/36.

Kur'ân'da şeytanın diğer peygamberleri ne gibi sarsma teşebbüsleri olmuştur, insanlara bu olayların etkisi ve örnekliği ne şekildedir. Şimdi bunları inceleyelim.

1. Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın Şeytan ile İmtihani

Hz. Âdem ve Hz. Havva ve şeytan ile ilişkileri tüm ilâhi dinlerde yer almaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te nasıl geçtiği birinci bölümde ele alınmıştı, şimdi Kur'ân bu konuyu nasıl ele almaktadır, onu göreceğiz. İnsanın şeytan ile ilk imtihanı Hz. Âdem'i ve Hz. Havva'yı kandırarak cennetten çıkarmasıdır. Âdem'in yaratılışı ve cennetten çıkışı Kur'ân'da yedi farklı yerde geçmektedir. Farklı yerlerde geçmesi, konunun önemli olması ve olayın farklı yönlerinden incelenmesi gerektiği içindir.

Kur'ân'da insanın yaratılış hikâyesi Allah'ın meleklerle bildirmesi ile başlamaktadır. Allah yaratacağı insanı onlara tanıtmış, melekler insanın yaratılışına şahit olmuşlar, maddi ve manevi özelliklerini görüp bilmişlerdir. Burada insan yerine geçen kelime halifedir.⁴⁷⁵ Allah bu ayette insanın özelliklerini, yetki ve sorumluluklarını anlatmaktadır. Halife; bir kimsenin başka bir kimsenin yerini alması onu temsil etmesi demektir. İnsan burada ya Allah'ın ya da yeryüzünde yaşamış şuurlu varlıkların, (Âdem'den önceki insanların veya cinlerin) halifesidir. Fakat doğru olan görüş insan cinlerin halifesidir. Çünkü halife asılın olmadığı zaman olur. Allah için böyle bir durum yoktur.

Melekler insanın yeryüzünde fesat çıkaracağını, kan dökeceğini, kendilerinin sürekli Allah'ı anarak tesbih ve takdis ettiklerini söylerler.⁴⁷⁶ Allah, “*Sizin bilmediğiniz şeyleri şüphesiz ben daha iyi bilirim.*”⁴⁷⁷ Diyerek Âdem'e bütün isimleri öğretir. Meleklerle isimleri sorunca melekler Allah'ın onlara bildirdiğinden fazlasını bilemeyeceklerini söyleyerek, her şeyi Allah'ın bildiğini hatırlatırlar. O'nu tüm kusurlardan tenzih ederler.⁴⁷⁸ Âdem'i yaratmasındaki hikmeti tam olarak anlamanın Allah'ın bildirmesiyle olacağını bu örnek ile insanlara ulaştırılır. Âdem'e verdiği bilgiyi meleklerle göstermiş, Âdem isimleri söylemiştir. Allah meleklerle Âdem'e secde

⁴⁷⁵ Bakara 2/30.

⁴⁷⁶ Bakara 2/30.

⁴⁷⁷ Bakara 2/30.

⁴⁷⁸ Bakara 2/32.

emrini verince şeytan kibirlenerek secde etmemiş ve Allah tarafından lânetlenerek, kovulmuştur. Allah Âdem ve eşini cennete yerleştirerek, istediklerinden yiyebileceklerini yalnız bir ağaca dokunmamalarını tembih eder. Şeytan, Âdem ve Havva'yı cennetten çıkarmak için onları kandırmaya çalışır. Hz. Âdem ve Havva'yı ağaçtan yerlerse ölümsüz ve melek olacaklarını söyleyerek kandırır. Şeytan insanın ebedilik arzusunu ve saltanata olan düşkünlüğünü bilerek bu iki güçlü duyguyu kullanarak emre karşı gelmelerini sağlamıştır. “*وملك لا يبلى*” “Yok olmayan saltanat” veya melek anlamları verilmiştir. Şeytan onlara, ben sizin için nasihatçiyim, yeminini ederek yalan söyler. Âdem'le Havva ona inanırlar ve şeytan onlara Allah'a verdikleri sözü unutturur. Onlar da o ağaçtan yerler.⁴⁷⁹ Yasaklanan ağaçtan tattıklarında kendilerine kötü yerleri belli olur. Kapalı ve gizli olan cinsel yerleri açılır. Bunun üzerine utançlarından derhal cennet yapraklarından yamalar yaparlar. Rableri onlara, Sizi bu ağaçtan men etmedin mi? ve şeytanın sizin düşmanınız olduğunu söylemedim mi? Sorularını sorar. İlk cümle yasağa karşı gelmekten dolayı darılma, ikincisi de düşman sözüne aldanmalarından dolayı azarlamadır.⁴⁸⁰ Âdem ve Havva cennetten çıkarılır. Âdem, Havva, onların nesli, şeytan ve şeytanın yolundan gidenler birbirlerine düşman olurlar. Kitâb-ı Mukaddes'te anlatılan kadının şeytanlığı ve Âdem'in şeytana kanmasına ve cennetten atılmasına neden olması hakkında Kur'an'da herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Kur'an-ı Kerim'de şeytan ikisini birden kandırmaktadır.⁴⁸¹

Âdem beş şey ile mutlu oldu: Emre karşı gelmeyi itiraf etti, pişmanlık duydu, nefsini kötiledi, tövbe etti ve rahmetten ümidini kesmedi. İblis de beş şeyle bedbaht oldu: Günahlarını kabul etmemek, pişmanlık duymak, kendini hesaba çekmeden azgınlığının sebebini Allah'a bağlamak. Allah'ın emrine karşı gelerek işlenen günahlar bağışlanmış olsa da, günahı işleyeni mertebesinden düşürmektedir. Âdem tövbe ederek Allah'ın affına nâil olduktan sonra “*İniniz, bazınız bazınıza düşmansınız.*” buyruğu ile karşılaşmışlardır.⁴⁸² İnsanoğlu yeryüzünde yaşayacak orada ölecek ve yine oradan diriltilecektir.

⁴⁷⁹ Beğavî, “*Meâlimu't Tenzil*”, I, 64.

⁴⁸⁰ Yazır, “*Hak Dini Kur'an Dili*”, IV, 25.

⁴⁸¹ Komisyon, “*Kur'an Yolu*”, I, 109.

⁴⁸² Yazır, “*Hak Dini Kur'an Dili*”, IV, 25.

İbni Kesir “*Bazınız bazınıza düşmansınız*” bu ibareden kastın Âdem, Havva, şeytan ve yılanı demektir. Bazı kimselerin yılanı zikretmediklerini söyleyerek, ana ögenin Âdem ve şeytan olduklarını söylemektedir. Nedeni Taha suresinde ki hitabın “*siz ikiniz çıkınız*” şeklinde ikili zikredilmesidir.⁴⁸³ Kur’ân’da yaratılış ve ilk günahı anlatan bölümlerde yılan geçmemektedir. Yılan Tevrat’ta geçmektedir. Nasıl anlamlandırıldığı ilk bölümde açıklanmıştır.

Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de insanın ilk yaratılışı ve Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın kıssasını karşılaştıracak olursak benzerlikleri ve farklılıkları daha iyi görebiliriz. Kitâb-ı Mukaddes’te Tanrı topraktan yarattığı Adem’i hayat nefesi üfleyerek Aden’e yerleştirir. Kur’ân’da ise aynı şekilde Âdem’i topraktan yaratır ama kendi ruhundan üfler. Kitâb-ı Mukaddes’te hayat ağacını, iyi ve kötüyü bilme ağacını bahçenin tam ortasına koyar. O’nun dışındaki meyveleri yiyebileceğini söyler. Tanrı Âdem’in yalnız kalmaması için o uyurken kaburga kemiklerinden kadını yaratır. Kur’ân’da bu bilgi yer almaz. Sizi bir tek nefisten yarattık⁴⁸⁴ şeklinde geçer. Kitâb-ı Mukaddes’te yılan kadını o ağaçtan yerlese Tanrı gibi ölümsüz ve her şeyi bileceklerini söyleyerek kandırır. Kadın Âdem’in de yemesine sebep olur. Bundan sonra Âdem tüm insanların annesi anlamında kadına Havva adını koyar. Tanrı iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yediği için gözleri açılan adamı yaşam ağacına uzanıp ölümsüz olmasını diye Aden bahçesinden çıkarır. Kur’ân’da ise Allah meleklerle insanı yaratacağını haber verir, melekler yeryüzünde fesat çıkaracak, kan dökecek birilerini yaratacağın diye sorarlar. Allah sizin bilmediğinizi ben bilirim buyurur. Allah Âdem’e İsimleri öğretir ve meleklerle isimleri sorduğunda Allah’ın bildirdiklerinden başka bir bilgilerinin olmadığını söyler. Âdem’e sorduğunda isimlerin cevabını alır. Allah meleklerle Âdem’e secde edin buyurduğunda iblis dışındakiler secde eder. İblis kibriden secde etmediği için lânetlenip huzurdan kovulur. Şeytanın kibri yüzünden kovulması Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de ortak bir konudur. Kur’ân’da Allah Âdem ve eşini cennete yerleştirip her şeyden yiyebileceklerini, bir ağaca yaklaşmamalarını tembih eder. Tâhâ 120. ayette “شَجَرَةَ الْخُلْدِ” ebedilik ağacı olarak

⁴⁸³ İbn Kesir, “*Tefsiru’l-Kur’ân’i’l-Azim*”, II, 198.

⁴⁸⁴ Nisa 4/1.

geçer. Tefsirlerde ne ağacı olduğu ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Onlarda o ağaçtan yerler. Kur’ân’a göre Hz. Havva eşini ayartmaz. Şeytan ölümsüz ve melek olacaksınız diyerek ikisini birden kandırır. Allah’ta onları cennetten çıkarır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de aynı şekilde insanların konumlarında bir düşüş bulunmaktadır. Buldukları güzel olan (Aden veya cennet) mekandan çıkarılırlar. Kitâb-ı Mukaddes’te Adem’in tövbe etmesi geçmemektedir. Kur’ân’a göre Adem Allah’a yönelerek, işledikleri günahı pişman olduklarını dile getirerek tövbe eder ve bağışlanma diler ve tövbesi Allah tarafından kabul edilir.⁴⁸⁵

Bu kıssada bazı farklılıklara rağmen, aynı konunun Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de bulunup, ortak noktalara sahip olması bize kaynağın bir yerden geldiğini gösterir.

2. Hz. Eyyûb’ün Şeytan İle Olan İmtihani

وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ

“(Ey Muhammed!) Kulumuz Eyyûb’u da an. Hani o, Rabbine, “Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu” diye seslenmişti.”⁴⁸⁶

Hz. Eyyûb ve şeytan ile imtihanı Kitâb-ı Mukaddes’te ve Kur’ân’da geçen ortak peygamber kıssalarındandır. Hz. Eyyûb’ün sabrı, şeytan ile mücâdelesini, Hz. Muhammed ve insanlara örnek teşkil etmektedir.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre “Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir” diye çevrilmiştir. İbn Âşûr, bu bölümü şu şekilde anlamlandırır. Şeytan, hastalık çektiğim meşakkat ve acı ile bana vesvese veriyor, Şeytan hastalığı verdiği için, benim Allah’a karşı isyan etmemi istiyor. Hastalığın meşakkat ve acısı ile beraber şeytanın verdiği vesvese ile uğraşıyorum.⁴⁸⁷ Hz. Eyyûb’un bu sızlanması, şeytandan gelen ve kendisini isyan etmeye zorlayan psikolojik baskıdan sıkıntı çektiğini ve bu baskıya karşı savaş verdiğini göstermektedir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ Tâhâ 20/122, Araf 7/23, Bakara 2/37.

⁴⁸⁶ Sâd 38/41.

⁴⁸⁷ İbn Aşur, XXIII, 270.

⁴⁸⁸ Komisyon, “Kur’ân Yolu”, IX, 584.

أَرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ *Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su.* Sad suresi 42. âyete göre Allah Hz. Eyyûb'un şifa bulması için, ayağını yere vurmasını emredince, yerden şifalı bir su fıskırdı. Suyun “yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su” olması Hz. Eyyûb'un bu sudan içerek ve yıkanarak şifa bulduğunu göstermektedir.

Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim'de bulunan ortak kıssalardan olan Hz. Eyüp kıssasını karşılaştırdınca iki yerde de Hz. Eyyûb'un çok güzel ve sabırlı bir kul olduğunu görürüz. Kitâb-ı Mukaddes şeytanın Eyüp'ü saptırmak için elinden geleni yaptığına vurgu yaparken, Kur'ân Eyüp'ün sabrına dikkat çekmektedir.

3. Hz. Yûsuf'un ve Kardeşlerinin Şeytan ile İmtihanları

Kur'ân'da 'Ahsenu-l Kasas' kıssalarının en güzeli diye bilinen Hz. Yûsuf'un hayatı Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da küçük farklar ile aynı şekilde geçmektedir. Eski Ahit'in, Tekvin bölümünün başından 50. babına kadar kıssa anlatılmaktadır. Eski Ahit'te şeytan kelime olarak Yusuf kıssasında yer almaz. Kur'ân-ı Kerim'e göre; Hz. Yâkub şeytanın insanın düşmanı olduğunu hatırlatarak rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tembih etmektedir.⁴⁸⁹ Hz. Yûsuf'u kardeşleri daha o çocukken çok kıskandıkları için kuyuya atarlar.⁴⁹⁰

Kuyudan çıkarılıp Mısır'da köle olarak satılan Hz. Yûsuf, ergenlik çağına gelince hanımının iftirası sonucu zindana atılmaktadır. Zindandakileri Tevhid'e davet etmektedir. Zindan arkadaşlarının rüyasını yorumlayarak, kurtulacağını sandığı birisine efendinin yanında beni zikret der... “فَأَنسِيَهُ الشَّيْطَانُ”... “Ona da şeytan efendisine O'ndan söz etmeyi unutturdu da (Yusuf) yıllarca zindanda kaldı.”⁴⁹¹

Müfessirlerin çoğuna göre; Şeytan zindandan kurtulan delikanlıya, kralın yanında Hz. Yûsuf'u hatırlatmayı unutturmaktadır. Hayrettin Karaman ve arkadaşlarına göre peygamberlerin gerektiğinde insanlardan yardım dilemesi, kurtuluş

⁴⁸⁹ Yûsuf 12/5.

⁴⁹⁰ Yûsuf 12/15.

⁴⁹¹ Yûsuf 12/42.

yollarını araması Allah'ı unuttuğunu göstermemektedir. Çünkü 45. âyetin bu açıklamayı desteklediğini söylemektedirler.⁴⁹²

Taberî'ye göre; Şeytan Hz. Yûsuf'a Allah'ı anmayı unutturduğu için Yûsuf, zindan arkadaşından suçsuzluğunu efendisine anlatmasını istemiş, kurtuluşu Allah'tan istememiştir. Allah bu neden ile Hz. Yûsuf'u yıllarca zindanda tutmuştur.⁴⁹³ Bu açıklama bazı müfessirlerce zayıftır.⁴⁹⁴

4. Hz. Musa ve Şeytan

Hz. Musa kıssası Kur'ân-ı Kerim ve Tevrat'ta geçmektedir. Tevrat'ta en büyük peygamber olarak takdim edilen Musa⁴⁹⁵ fazlaca geçer ama şeytan ile ilgili bir bölüm bulunmaz. Musa'nın Mısırlı birinin İbrâni birini dövdüğünü görünce, gizlice Mısırlıyı öldürüp kuma gizlediği yer alır.⁴⁹⁶

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Musa kıssasında aynı şekilde bir kişinin öldürülmesinden söz edilir.⁴⁹⁷ Şeytanın Hz. Musa ile ilişkisi Kur'ân'da Kasas suresi 15.ayetinde geçmektedir.

" وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ "

Hz. Musa halkın kendisinden habersiz olduğu bir sırada şehre girince, iki adamın dövüşüğünü görür. Bunlardan biri kendi tarafından öbürü de düşmanlarındandır. Kendi taraftarlarından olan düşmanlardan olana karşı Musa' dan yardım ister. Musa da ötekine bir yumruk indirip onu öldürür. Daha sonra "Bu, şeytanın işidir. O gerçekten de saptırıcı düşmandır. Rabbim ben nefsim zulum ettim beni bağışla diyerek yalvarır. Allah'ta Hz. Musa'yı affeder.⁴⁹⁸

⁴⁹² Komisyon, "Kur'ân Yolu Tefsiri", III, 234.

⁴⁹³ Taberî, XII, 223.

⁴⁹⁴ İbn Kesîr, IV, 317.

⁴⁹⁵ Tesniye 34/10.

⁴⁹⁶ Mısırdan Çıkış 2/11-13.

⁴⁹⁷ Kasas 28/15.

⁴⁹⁸ Kasas 28/15-17.

Kur'ân Yolu Tefsir'ine göre, Hz Musa'nın kavgaya dahil olması hor görülen ve ezilen topluluktan birinin yardım istemesi üzerine vuku bulmuş, tedbirsizlikle bir tokat sonucu adam ölmüştür. Bir tokatın adamı öldürmesi ender görülmektedir. Hz. Musa istemeden ölüme sebep olmuştur. Hz. Musa'nın yaptığı şey erdemli bir davranış olarak da değerlendirilebilir, çünkü kavga anında kim suçlu kim suçsuz ayırması zordur. Kendisini suçlu görmesi olaya neden olduğu içindir. Şeytan işidir, demesi herhangi bir kastının olmadığını göstermektedir. Bu sırada Musa'ya peygamberlik gelmemiştir.⁴⁹⁹

5. Hz. Süleyman ve Şeytan İşçileri

Hz. Süleyman kıssası farklı şekilde yine ilâhi kitaplarda yer alan ortak konulardır. Kitâb-ı Mukaddes'te, "Süleyman'ın Meselleri" başlığıyla bir bölüm vardır. Hz. Süleyman Kitâb-ı Mukaddes'te kral olarak geçmektedir. Kitâb-ı Mukaddes'in Süleyman geçen bölümünde şeytan ile ilgili doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır. Süleyman'ın tapınağında resim ve heykeli bulunan Keruvlardan uzunca bahsedilir. Keruvlar doğa üstü varlık, melek olarak geçer.⁵⁰⁰ Burada geçen Keruvlar iyi, derecesi yüksek olan meleklerdir, kötü melek olan şeytan kastedilmemektedir. Kur'ân'ı Kerim, Hz. Süleyman kıssası bünyesinde, çok ilgi çekici, hayret verici konular barındırmaktadır. Konumuz şeytan olduğu için Hz. Süleyman ve şeytan ile olan ilişkisine baktığımızda da aynı ilgi çekiciliği görmekteyiz. Kur'ân'ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan şeytanlar, dalgıçlık yapıp denizden inci çıkartan şeytanlar, havuz kadar geniş leğenler yapan, heykel, kaleler inşa eden şeytanlar anlatılmaktadır. Hz. Süleyman'ın şeytanlar ile ilişkisi değişik şekilde cereyan etmektedir. Hz. Süleyman rüzgara, hayvanlara hükmettiği gibi şeytanlara da hükmetmektedir. Allah'ın izni ile Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan işçi şeytanlar vardır.

"وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ
وَمَا أَنْزَلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ"

⁴⁹⁹ Komisyon, "Kur'ân Yolu Tefsiri", IV, 221.

⁵⁰⁰ II.Tarihler 3/10-14.

“Onlar, Süleyman’ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurup söylediklerine uydular. Gerçek şu ki Süleyman kâfir olmadı, fakat şeytanlar kâfir oldular; çünkü insanlara sihri, Bâbil’de iki meleğe, Hârût’la Mârût’a indirileni öğretiyorlardı. Halbuki bu iki melek, "Biz ancak imtihan vasıtasıyız; sakın küfre sapma!" demedikçe hiç kimseye bilgi vermezlerdi.....”⁵⁰¹

Kitâb-ı Mukaddes’te Hz. Süleyman’ın sâhir bir kral olduğu ve sonradan aldığı eşlerinin ilahlarına meylettığı, Allah’ın öfkesi sonucu kâfir olduğu yer almaktadır.⁵⁰² Kur’ân-ı Kerim işte böyle inananların şeytanın yalanına inandıklarını söylemektedir.

الشَّيَاطِينُ Ayette ki şeytanlar kelimesini farklı yorumlayanlar olmuştur. Geleneksel olarak şeytanlar şeklinde anlaşılmaktadır. Bazılarına göre ise buradaki şeytanlardan maksat, kıssa ve masal anlatan insanlar veya vesveseci cinlerdir.⁵⁰³

Sihrin ne olduğu, mümkün olup olmadığı konuları zihinleri epey meşgul etmiş, Mutezili alimleri gibi bazıları doğa üstü güçlerin yaptığına inanılan sihri kabul etmemiştir.⁵⁰⁴ Ehl-i Sünnet alimleri ise sihri mümkün görmüşlerdir.

المَلَكَيْنِ kelimesinin okunuşunun mütevâtir olmasına rağmen İbn Abbas, Hasan-ı Basrî, Ebü’l Esved ve Dahhâk gibi bazı âlimler bu kelimeyi “melikeyn” (iki melik, iki kral) şeklinde okuyarak Hârût ve Mârût’u insan isimleri olarak kabul etmişlerdir. İbn Hazm’ın bunların melek değil iki şeytan veya iki cin kabilesi dediğini ve Reşid Rıza’nın buradaki “melekeyn” (iki melek) kelimesini, “iki kudretli kişi” veya “iki ruhanî kişi” anlamında mecaz kabul ettiğini söylerler.⁵⁰⁵ Çoğu müfessire göre iki meleğe yani Hârût ve Mârût’a indirilen, şeytanların öğrettiği şey sihirdir. Ama bazı müfessirler, “وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ” cümlesindeki “mâ” için olumsuzluk edatı olarak ele alıp, “İki meleğe (Cebrâil ve Mîkâil) böyle bir şey indirilmedi” anlamını vermişlerdir.⁵⁰⁶

⁵⁰¹ Bakara 2/102.

⁵⁰² I. Krallar 11/5.

⁵⁰³ Rızâ, M. Reşid, I, 397.

⁵⁰⁴ Râzî, Fahreddin, III, 213.

⁵⁰⁵ Komisyon, “Kur’ân Yolu Tefsiri”, I.166-174.

⁵⁰⁶ Taberî, I, 452; Şevkânî, I, 131; Reşid Rızâ, I, 403.

Bu ayette Hz. Süleyman hakkında Kitâb-ı Mukaddes'te anlatılanların doğru olmadığını, şeytanların sihir öğretmelerinin imtihan olduğunu, Allah'a sığınarak korunmak gerektiği anlatılmaktadır.

Hz. Süleyman ve Sebe Kraliçesi Belkıs'ın kıssasında da bir ifritten söz edilir. Belkıs'ın tahtını en erken kim getirebilir? diye sorduğunda cinlerden bir ifrit yerinden kalkmadan getirebileceğini söylemiş ve sonra kendisine ilim verilen bir kişi gözünü açıp yummadan tahtı yanına getirebileceğini söylemiş ve getirmiştir.

"قَالَ عَفْرَيْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ"

Kur'ân'da şeytanlar Hz. Süleyman'a boyun eğmişler, onun için çeşitli hizmetlerde bulunmuşlardır. Ayette geçen ifrit hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Beydâvi kötü tanınmayan akranlarını yere çalan adama ifrit dendiğini isminin Zekvan veya Sahr olduğunu, Neseî pis ve azgın ismi Zekrân olan bir cin olduğunu, Katâde son derece akıllı adam, en-Nehhas güçlü, kuvvetli, hilebâz, ileri derecede kurnaz biri olduğunu, İbn Abbas isminin Sahr el-Cinni olduğunu, Ebu Ubeyde cin olsun insan olsun en yüksek reis, İbn Kuteybe sıkı bağlanmış, Zeccâc dahi kimse olduğunu vb. söylemişlerdir.⁵⁰⁷

"وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ"

"Şeytanlar arasında onun için dalgıçlık ve daha başka işler yapanlar vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk."⁵⁰⁸ Kur'ân'da Allah bazı şeytanları Hz. Süleyman'ın emrine vermiştir. Şeytanların Süleyman'a dalgıçlık yaptığını, inci gibi denizden nefis şeyler çıkardıklarını Sebe 12 ve 13. Ayetlerde inşaatçılık ve heykeltıraşlık, bakırcılık gibi başka işlerde de çalıştıklarını şehirler kurup, saraylar yaptıklarını, güzel sanatlar icra ettiklerini öğrenmekteyiz. Hepsi Allah'ın gözetimindedir. Eğer bu şeytanlar buyruktan saparsa, yakıcı bir azap onları beklemektedir.⁵⁰⁹

⁵⁰⁷ Beydâvi, "Envaru't- Tenzil, Esrâru't-Tevîl", IV, 106. İbn Abbas. "Tenvîrül Misbas min Tefsiri İbn Abbas", IV, 28.

⁵⁰⁸ Enbiya 21/82.

⁵⁰⁹ Taberî, III, 1404-1405, Komisyon, "Kur'ân Yolu Tefsiri", III, 694.

Hız. Süleyman'ın kıssasında cinlerin gaybı bilmediklerine dâir Kur'ân'da şu ayetler yer almaktadır.

"فَلَمَّا فَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْهُ سَاعَةً فَلَمَّا خَرَ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْ كَانَوَا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ"

"Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun ölümünü onlara ancak değneğini yemekte olan bir kurt gösterdi. Süleyman'ın cesedi yıkılınca cinler anladılar ki, eğer gaybı bilmiş olsalardı aşağılayıcı azap içinde kalmamış olacaktardı."⁵¹⁰

Bu ayette, cinler farkına varmadan Hız. Süleyman peygamber âsasına dayanmış olduğu halde ansızın vefat etmiş, Bir ağaç kurdu âsayı kemirince yere yıkılmıştır. Bu ayette cinlerin gaybı bilemeyecekleri anlatılarak, geleceği bildiklerini iddia eden insanları sömürenlere inanılmaması gerektiği anlatılmaktadır. Burada şeytanın da bir cin olduğunu ve gaybı bilmediğini söyleyebiliriz.

6. Hız. Meryem'in Annesinin Şeytandan Korunma Duası

Kur'ân'ı Kerim, İmran'ın karısının karnındaki çocuğunu Rabbine adadığını, kabul etmesi için yalvardığını anlatır. Bir kız çocuk doğurur ve adını Meryem koyar. Ve onu ve zürriyetini kovulmuş şeytandan koruması için dua eder.⁵¹¹

"إِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَوَدَّرْتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"

Zemahşeri şeytanın her yeni doğan insanı azdırmak istediğini, Hız. Meryem ve oğlunu, onlar gibi ahlakta olanları azdıramadığını buna gücünün olmadığını açıklamaktadır. Haşevilerin vehmettikleri gibi, şeytanın bebeğe gerçekten dokunup onu dürtmesinin kesinlikle sözkonusu olmadığını şu şekilde açıklamaktadır. "İblisin bu şekilde insanlara musallat edilmiş olsaydı, onun taciz ve dürtmeleri neticesinde dünya çılgınlarla, feryatlarla dolar taşardı."⁵¹²

⁵¹⁰ Sebe 34/14.

⁵¹¹ Âli İmran 3/36.

⁵¹² Zemahşeri, Mahmud b. Ömer, "Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzil ve 'Uyuni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil", (trc; Çoşkun, Muhammed, Çelik Ömer, Çağıl. Necdet, Bebek, Adil, Ed;Sülün Murat), İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, İstanbul, 2016, I, 922-924.

Kur'ân'da burada geçen ayetlerden anlaşılan peygamberlerin hayatlarına şeytan bir şekilde müdâhil olmuştur. İnsan olarak onlarda etkilenmişler. Allah ayetinde vahyin korunduğu için şeytanların müdahalesinin olamayacağını bildirmektedir.

E. Kur'ân'da Şeytanın Varoluş Hikmeti Ve Âkıbeti

Şeytanın varoluş nedeninin sorgulandığı, Şehristâni'nin "*El Milel ve'n-Nihal*" adlı eserinde, melekler ile şeytan arasında geçen bir diyalogdan söz edilmektedir.⁵¹³

Diyalogda iblis meleklere Allah'ın hikmetine ilişkin yedi soru sormaktadır.

1)İblis, Allah'ın yaratmadan önce ne yapip edeceğini bildiği halde kendisinin yaratılmasındaki hikmeti,

2)Allah'a zarar ve faydası olmadığı halde niçin mükellef kılındığının,

3)Adem'e secde ile emir olunmasının,

4)Lânetlenip cennetten kovulmasının,

5)İkinci kez Âdem'i aldatmasına izin verilmesinin,

6)Adem'in evlâdına musallat edilmesinin,

7)Allah'ın kullarını itaatkâr olarak yaratmamasının, kendisine niçin kıyamet gününe kadar mühlet verildiğinin ve kötülüklerle dolu bu âlemin var olmasının hikmetlerini sormaktadır.

Şehristâni'nin bu sorulara cevabı; Allah'ın her şeye kadir olduğu, sorgulanamayacağı, kimsenin hesap soramayacağı ve itirazda bulunamayacağıdır. Fahrettin Razi'de Şehristâni'de geçen bu bölümü Bakara suresini tefsir ederken almıştır. Bütün insanların bir araya gelip iyilik ve kötülüğün akılla bilindiğini söyleseler, böyle bir hükme varsalar, yine de iblisin sorularındaki şüpheden kurtulamazlar der. Razi'ye göre bu soruları bertaraf etmenin tek yolu Allah'ın şeytana

⁵¹³ Şehristâni, Ebû'l Feth, "*Milel ve'n-Nihal*", Beyrut 197, I, 23-24.

verdiği cevap olan “Ben kendisinden başka ilah bulunmayan Allah’ım ve yaptıklarımın dolayısıyla sorgulanmam.” ayetidir.⁵¹⁴

Allah’ın şeytanı yaratması kötü değildir. İnsanın ona uyması kötüdür. Ateşten yanan biri ateşin yaratılması kötüdür diyemez. Sırf bazı insanlar zarar görmesin diye ateşin yaratılmaması büyük zararlar getirir. Ateşin yaratılmasında büyük hayırlar vardır. İşte şeytan insanların ona uymayarak büyük makamlar kazanması için yaratıldı.⁵¹⁵

Her şeyin zıttı ile daha iyi kavranacağından, değerinin daha iyi anlaşılıp ortaya çıkacağından dolayı iyiliğin, iyiliğe teşvikin, güzelliğin, itaatkar melekler karşısında kötülüğün, kötülüğe teşvikin, çirkinliğin, isyan eden şeytanların var olması gerekiyordu. Belki de bu yüzden yaratılmışlardı.

Allah’ın bir takım sıfatları vardır ve biz Allah’ı yarattıkları ile, bize bildirdikleri ile tanımaktayız. Allah’ın bize bildirdiği sıfatlardan المنقيم، القهار، الجليل، ، الجامع، الجبار، المضل، الرحمن، الحافظ، العفو gibi sıfatlarının varlıklar üzerinde tecellisi ile bilinebilir. İnsanlar ve şeytanlar bu yüzden yaratılmış olabilir.

Kur’ân şeytanın cinlerden olduğunu, cinlerin inananlarının ve kafirlerinin olduğunu, insanlar gibi özgür varlıklar olduklarını açıklamaktadır. İsterlerse doğru yoldan giderler, istemezlerse yanlış yola saparlar. O takdirde onlarda insanlar gibi yaratılmayı hak etmişlerdir. Allah onları ibadet etsinler diye güzellikle yarattı. Şeytan itaat etmemesi Allah’ın hikmetli yaratmasına zarar getirmez.

Her insan kendi içerisinde hak ve batıla yönelme eğilimi vardır. İnsan nefesine, meleklerle veya şeytana uymakta özgürdür. Şeytanın insana kötülükleri fısıldaması, nefsi emarenin günaha karşı kışkırtılması, meleklerin iyilikleri iham etmesi, akıl ve fitrata göre hareket etmek, insanoğlunun bunların içinden en iyi olanını seçmesi onu kemâle ulaştırmaktadır. Şeytan iyi ile insan arasındaki ilişkinin sağlam ve bilinçli olmasına vesile olarak, mücadele ile güzelleşen anlamlı ve değerli bir hayat yaşamasına sebep olmaktadır.

⁵¹⁴ Râzî, “*Mefâtihu’l-Ğayb*”, II. 257-258.

⁵¹⁵ Bediüzzaman, Bkz. Mektubat, 12. Mektub ve Lem’alar, 13.Lem’a.

Şeytan var olduğu için insan ondan Allah'a sığınarak, yardım istemekte, düşman karşısında Allah'a dua edip yaklaşmakta yaratılış hedefine ulaşmaktadır.

Kur'ân şeytanların toplanıp bir araya getirileceği, dizüstü çökmüş olarak cehennemde hazır bulunacaklarını, ebedi olarak cehenneme atılıp azap çeceklerini bildirir.⁵¹⁶

G. Kur'ân'da Şeytan'dan Korunma Yolları

Allah şeytanı yaratmış, hilelerini, oyunlarını, düşmanlığını ve bir çok özelliğini tanıttıktan sonra onun ile nasıl başa çıkılacağını, zararından emin olmak için neler yapılmalı, nasıl yaşamalı, nelere yaklaşıp, nelerden uzak kalmalı Kur'ân'da açıklanmaktadır.

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ"

"Ey İnananlar! Hep birden barışa girin, şeytana ayak uydurmayın, o sizin apaçık düşmanınızdır."⁵¹⁷ "Bazı müfessirler Taberi, Mücahid, Katade, İbn Abbas vb. gibi âyette geçen "silm" kelimesini İslam diye izah etmişlerdir. Ebul Aliye ve Rebi' b. Enes gibi bazı alimler ise itaat olarak açıklamışlardır. Barış olarak izah edenler arasında Katade'de vardır."⁵¹⁸ Âyetten şeytanın adımlarına uymamak için İslam'a girilmesi, tüm emirleriyle İslam dininin kabul edilmesi ve yaşanması gerektiği, Allah'a ve emirlerinin hepsine itaat edilmesi gerektiği anlaşılabilir.

Kur'ân'a göre şeytanın ne kadar güçlü olduğu insana bağlıdır. şeytanın samimi kullar hariç diğer kulları yoldan çıkaracağını söylemesi,⁵¹⁹ bunu göstermektedir. Şeytan ile mücâdelede ayetler ışığında alınacak tedbirler şunlardır.

⁵¹⁶ Ahzab 7/18, Meryem /68,

⁵¹⁷ Bakara 2/208.

⁵¹⁸ Taberi, Muhammed b. Cerir, "Câmiü'l-Beyan an Tev'ili Ayil-Kur'ân", (trc; Aytakin, Kerim-Karakaya, Hasan), İstanbul, 1996, I, 511.

⁵¹⁹ Hicr 12/32.40.

1.Allah'a Sığınarak ve Allah'ı Zikrederek Korunmak :

Her şeyin yaratıcısı, her şeyi bilen, takdir eden, varlığın ve yokluğun sahibi olan Allah'a sığınmak (istiâze) ilk ve en iyi çözüm gözükmekte ve ayetlerde şöyle yer almaktadır.

"فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"

"Kur'ân okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." ⁵²⁰ Kur'ân okurken zihnini toparlamak, kendini hazırlamak, doğru anlayış ve idrakte olabilmek için kötülük teşvik eden, yanlışa düşüren, şeytandan Allah'a sığınılması emrediliyor. Kur'ân'ın yol gösterici hayat rehberi olduğuna inanarak veya samimi bir ruh halinde okunmaması durumunda şeytan insanı Kur'ân ile bile aldatabilir.

"De ki: "Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından Sana sığınırım. "Rabbim! Yanımda bulunmalarından da Sana sığınırım." ⁵²¹ Hayat yolunda dâima insan şeytandan gelen olumsuz duygular, kin, öfke, intikam, günah ve isyan eğilimleri ile karşı karşıyadır. Bu gelen dürtülerden, vesveselerden, kışkırtmalardan Allah'a sığınılarak korunma sağlanabileceği ayetlerde yer almaktadır. ⁵²²

"De ki: İnsanların Rabbine sığınırım. İnsanların Melikine. İnsanların İlâhına. Sinsice kalplere vesvese ve kuşku verip duran Vesvâs'ın Hannâs'ın şerrinden. Ki o insanların göğüslerine vesvese verir. Gerek cinlerden, gerekse insanlardandır o." ⁵²³

Vesvese veren, insanları sürekli kötülüğe çağıran, kalplere şüpheler fısıldayan şeytan ve şeytanlaşmış insanlardan onları terbiye eden, onlara hükümdar olan Mağbud'a sığınarak korunma sağlanabileceği bildirilmektedir. Allah'ı zikretmek namaz, oruç, Kur'ân okumak, sadaka vermek gibi ibadetler ile mümkün olmaktadır. İbadetler şeytanlardan, onun arkadaşı olmaktan korumaktadır.

Bazı hadislerde Rasulullah, (sav) birkaç sûreyi hâsseten zikrederek şeytanlardan ve kötülük yapanlardan Allah'a sığınmış ve bunu Müslümanlara tavsiye etmiştir.

⁵²⁰ Nahl 16/98.

⁵²¹ Mû'minun 23/97.98.

⁵²² A'raf, 7/200; Fussilet, 41/ 36.

⁵²³ Nas 114/1-6.

Bunlardan ikisi Muavezeteyn (koruyucu) olarak bilinen Felak, yukarıda anlamını verdiğimiz Nas sureleridir. İhlas, Felak, Nas bu üç sûreye de Muavvizât denir.⁵²⁴

Muavezeteyn surelerinin nüzul sebebi olarak , Rasulullah'a Lebid b. Asam adlı bir Yahudi'nin sihir yapması ve bu sihir nedeniyle Rasulullah'ın hastalanması gösterilmektedir. Sihrin nasıl ve ne ile yapıldığı bilgisi Hz. Peygambere melekler tarafından haber verilince Rasulullah Hz. Ali, Hz. Zübeyr, Hz. Ammar b.Yasir'i kuyuya gönderir. Kuyuya varıp üzerindeki taşı kaldırdıklarında, altında Hz. Peygamberin saçları ve tarağından birkaç diş ile beraber içinde iğne sokulmuş on bir düğüm bulunan bir kiriş bulurlar ve Hz. Peygambere getirirler. O arada Muavezeteyn sureleri inzâl olur. Hz. Peygamber bu iki surenin her bir ayetini okuyuşunda birer düğüm çözülür ve hafiflemeye başlar.⁵²⁵

Ayetel Kürsi diye anılan Bakara sûresinin 255. âyeti içeriği ile ve üstün özellikleri dikkat çekmekte ve çok okunmaktadır. Hadislerde şifa ve korunmaya vesile olduğu söylenmiştir. *“Übey'in hurmasına şeytana tâbi bir cin musallat olmuş; vermeyi, dağıtmayı seven Übey'i bundan vazgeçirmek üzere hurmayı aşırıya başlamıştı. Übey mahlûku takip ederek yakaladı. Garip bir şekli vardı. Onunla konuşunca kimliğini ve maksadını anladı. Kendilerinden nasıl kurtulabileceğini sorunca “Bakara sûresindeki kürsü âyeti ile” dedi ve ekledi: “Onu akşamda okuyan sabaha kadar, sabahta okuyan akşama kadar bizden korunmuş olur.” Sabah olunca Übey durumu Hz. Peygamber'e aktardı. Resûlullah, “Habis doğru söylemiş” buyurdu.”*⁵²⁶

*“Şeytan onların başlarına dikilip Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilin; şeytanın taraftarları elbette hüsrandırlar.”*⁵²⁷

Şeytan, Allah'ın hatırlanmaması için sürekli iş başında bulunduğundan kötü düşünceler fısıldayıp insanı etkisi altına alarak istilâ eder ve onu ziyana sokacak sonsuz cehennemi hak edecek işler yaptırır. Ayette şeytanların taraftarı olmamak için Allah'ı anmak gerektiği açıktır.

⁵²⁴ Zemahşerî, age., IV, 245; Kurtubî,age., XX, 251.

⁵²⁵ Kadi, Abdulfettah, “Esbâb-ı Nüzul”, (trc. Salih Akdemir), Fec Yay., Ankara 1995,492-493.

⁵²⁶ Kur'an Yolu Tefsiri, I 398-401.

⁵²⁷ Mücadele, 58/19.

“Kim Rahmanı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan şeytani ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar, onları doğru yoldan alıkoymak. Bunlar da kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına: -‘Keşke benimle senin aranda, doğu ile batı arasındaki kadar uzaklık olsaydı, sen kötü arkadaş imişsin.’ der. Zulmettiğiniz için bugün (pişmanlık) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz, azapta ortaksınız.”⁵²⁸

“Doğru yol kendileri için apaçık hale geldikten sonra ona arka dönenlere şeytan bunu güzel göstermiş ve kendilerine yanlış yolda ilerleme cesareti vermiştir.”⁵²⁹

Şeytanın oyunlarından son ana kadar emin olunamayacağı bilgisi verilmektedir. Gerisin geri irtidat edenlere, şeytan yaptıklarını süsleyerek, büyük günah işleme, şehvete kötü arzu ve emellere yönelme cesareti vermektedir. Şeytanın bu gibi tuzaklarından korunmak için Kur’ân insanı Allah’a sığınmaya, (bunun için önce inanmak gerekir), sürekli Allah’ı hatırlamaya davet eder.

2. Helal ve Haram Konusunda Dikkatli Davranmak

Kur’ân’da, dinin kurallarına uygun, yasaklanmamış, kural ve geleneklere uygun, helal para, helal eş anlamlarında kullanılan **helal** ve din kurallarına aykırı olan yasaklanmış demek olan **haram** konularında dikkatli olmanın şeytandan koruyacağı bildirilmektedir. Yapılan bir eylemin, can, akıl, din, ırz ve mala zarar vermesi o eylemi haram kılmaktadır. Ayette; “*Ey insanlar, yeryüzünde olan şeyleri helâl ve temiz olarak yiyin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.*”⁵³⁰ Helal yoldan kazanılmış temiz olan Allah’ın nimetlerinden yiyin, pis, kul hakkı geçmiş, yasaklanmış zararı olan şeylerden yemeyin. Sehl b. Abdullah kurtuluşun üç şeyde olduğunu söyler, helal yemek, farzları yerine getirmek, peygambere uymak. İbn Abbas şeytanın adımları onun amellerini gösterir.⁵³¹ Şeytan insana düşman olduğu için, helalinden yememek onun tuzağına düşmeye sebep olur.

⁵²⁸ Zuhruf, 43/36-39.

⁵²⁹ Muhammed, 47/25.

⁵³⁰ Bakara, 2/168.

⁵³¹ Kurtubi, a.g.e., II, 277.

Şeytan işi birer pislik olarak tarif edilen içki içmek, kumar oynamak, fal bakmak, putlara tapmak bunların hepsi haram kabul edilmektedir. İnsanların aklına, malına, ruh sağlığına zarar vermektedir. Ayette bunlara yaklaşmayan, şeytanın işerinden uzak duranın kurtulacağını bilgisi verilmektedir. *“Ey îman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytanın pis işlerindedir. Artık bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz.”* Diğer bir ayette şeytan, içki içerek sarhoş olanlar, kumar oynayarak malını eksilten veya haram bulaştırırlar ile eşleri, çocukları, arkadaşları, akrabaları arasında düşmanlık ve kin peydah etmektedir. İçki ve kumar insan düşüncesine zarar verdiği için onu Allah’ı anmaktan, namazdan, ibadetlerden alıkoyarak şeytanın hedefi haline getirip, baştan çıkmasına sebep olur. Kim bu haramlara bulaşmaz ise şeytanın tuzağından kurtulacaktır. *“Şeytan içki ve kumar ile aranıza düşmanlık ve kin sokuşturmak, sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoyarak istiyor. Artık vazgeçtiniz değil mi?”*⁵³²

Şeytanın işi insanı cehenneme sürükleyip, Allah’a kulluktan men etmek olunca her türlü haramı insana süslü göstererek hataya düşmesini sağlamaktadır. Bakara suresinde haram ve yasaklanmış olan faizi helâl kabul ederek alıp verenlerin mezarlarından şeytan çarpmış gibi kalkacakları haber verilmiştir.⁵³³

⁵³² Mâide, 5/90-91.

⁵³³ Bakara, 2/275.

SONUÇ

İnsan vâir olalı iyilik ve kötülük olgusu mevcut olduğu gibi şeytan olgusu da mevcuttur. Şeytanın yegâne işi insanı saptırmaktır. Bunun için kıyamete kadar Allah'tan mühlet almıştır.

Yahudilikte şeytan, sürgün öncesi ve sürgün sonrası olarak ele alınır. Şeytan düşüncesi sürgün sonrasında gelişmiştir. Şeytan Tanrı'nın ve insanların düşmanı sayılmış, günah ve kötülüklerin sorumlusu bir varlık olmuştur. Tevrat'ta şeytanın kibirlenmesi, Allah'a isyan etmesi, Adem ve Havva'yı cennetten çıkarması ile ilgili kesin bir bölüm bulunmaz. Şeytan Tevrat'ın Tekvin bölümünde geçen Adem ve Havva'yı kandırarak cennetten kovulmalarına sebep olan yılanla aynı olduğuna dâir işâretler vardır. Yahudiliğe göre şeytan hile ve tuzaklarla insanı aldatır, vesvese verir. Eyüb'ün kitabında , insanın inançlılığının nedenini malına, mülküne ve sağlığına bağı olduğunu, bunlar elinden gidince bu durumun değışeceği iftirasını atar. Zekeriya'da insanları suçlayıp, zarar veren bir kişiliktir. Eski Ahit'te şeytan insana düşman olmasına karşın Tanrı Yahve'nin itaatkâr bir meleğidir. Yahudilikte şeytan Tanrı'ya isyan ettiğı için kovulmuş ve gücünü kaybetmiş bir melektir. Emrindeki melekleri isyana teşvik etmiştir.

Hristiyanlıkta şeytan fikri baştan beri vardır ve sürekli gelişim göstermiştir. Hristiyanlıkta şeytan büyük bir tehlikedir. Şeytana uyanlar şeytan olarak nitelendirilmişlerdir. Yeni Ahit'te insanlar şeytana karşı dâima uyarılmış ve şeytana karşı iman tavsiye edilmiştir. Yeni Ahit'te şeytan çıkarma olayları anlatıldığı için, Hristiyanlar şeytan kovma, cadı yakma gibi âyinleri geliştirmişlerdir. Hristiyanlıkta şeytan ile savaşmanın en iyi yolu, şeytanı korkunç bir düşman olarak görmek ve Allah'ın tüm ruhâni silahlarını kuşanmak iledir. Hristiyanlıkta şeytan hileci, günahkâr, dünyanın idarecisi, günaha sevk eden, kötülüğün kaynağı, saptırıcı ve Tanrı'nın düşmanıdır. Tanrı'nın planlarını bozmaya çalışır. Şeytan İsa'ya musallat olmuş, saptırmak için uğraşmıştır. Hristiyanlar şeytanın en üst mertebede bulunan isyankâr bir melek olduğunu ileri sürerler. Emrinde bulunan melekleri isyana teşvik etmektedir.

İslam'da şeytan secde emrine karşı kibirlenerek karşı çıkmış, Allah'ın huzurundan kovulmuştur. İnsanın düşmanı olan şeytana mühlet tanınmıştır. İslam'da

şeytan kötülöklere teşvik eder, vesvese verir ama insan kendi özgür irâdesiyle kötölüğü yapar ya da vazgeçer. İslam inancına göre şeytan cindir ve Allah'ın emrinden çıkmış bir isyankardır. Şeytan'dan korunmak için Allah'a sığınmak, Fatıha, Ayet el-Kürsi, Felak, Nas surelerini okumak, haramlardan sakınmak gerekmektedir.

Şeytanı gerçek bir şahsiyet olarak kabul etmemiz gerekir. Şeytan iyiliğın ve kötölüğün anlaşılmasında, insanın özgür iradesini ortaya koyup iyiliğe yönelmesinde, seçkinlerin belirlenmesinde gerekli bir unsurdur. Şeytanın mâhiyeti hakkında kesin bir malumata ulaşmak eldeki bilgilerimiz ile mümkün gözükmemektedir. Semâvi dinlerde kötölüğü temsil eden varlık şeytandır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da şeytan konusunda benzer noktalar olduğu gibi bazı farklılıklarda bulunmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da şeytan genelde benzer özelliklere sahip bulunmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'e göre şeytan görkemli bir melek iken Tanrı gibi olmak isteğı ve Tanrı'nın tahtına göz koyduğu için bulunduğu güzel konumdan atılır. İyi bir melek iken Tanrı'ya isyanı neticesinde bulunduğu yüksek konumdan düşmüş, kötü karakterli bir şeytana dönüşmüştür. Kitâb-ı Mukaddes'te şeytan Tanrı ve insanın düşmanıdır. Kur'ân'da Tanrı'nın kendini azdırdığı iftirası ile isyan etmiş, insanın baş düşmanıdır. Şeytan iradesini daima kötölük için kullanmaktadır. Kötölüğün temsilcisi olan şeytanın temel gayesinin, insanın imtihan sürecini başarısızlıkla sonuçlandırmasını sağlamaya çalışmaktır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'a göre şeytan insan üzerinde mutlak bir güce sahip değildir. Şeytan insanları yalan, aldatma ve çeşitli hileler ile etkilese de, Allah'ın sevgili kullarını asla etkileyememektedir.

KAYNAKÇA

ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuâd, “*el-Mu’cemu’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm*”, Çağrı Yay., İstanbul, 1990.

ALBRIGHT, William, Foxwell, “*Yahweh and the Gods of Canaan: An Historical Analysis of Two Contrasting Faiths*”, Eisenbrauns, Winona Lake 1990.

ÂLÛSÎ, Ebu’l-Fadl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud el-Bağdâdi, “*Rûhu’l-Me’âni fi Tefsiri’l-Kur’âni’l-Azim ve’s-Sebi’l-Mesâni*”, Dâru İhyâi’t-Türasi’l-Arabî, Beyrut, tsz.

ARSLAN Arif, “*Cinler ve Satanizm*”, Nesil Yayınları, İstanbul, 2007.

ATEŞ, Ali Osman, “*Kur’ân ve Hadislere Göre Şeytan*”, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.

ATEŞ, Süleyman, “*Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*”, Yeni Ufuklar Yay. , İstanbul, 1991.

ATEŞ, Süleyman, “*İnsan ve İnsan Üstü*”, Dergah Yay., İstanbul, 1979.

AZİZ, Ahmet, “*Hindistan ve Pakistan’da Modernizm ve İslam*”, (Trc: Ahmet Küskün), İstanbul, 1990.

BESALEL, Yusuf, “*Yahudilik Ansiklopedisi*”, İstanbul, 2001.

BAYER Zehra Canan, “Bati Sanatında “Düşmüş Melekler” İkonografisi: Hanok’un Kitabı, Eski Ahit ve Yeni Ahit Bağlamında”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2013, V, Sayı: 34, 414,415.

BEĞAVÎ, Ebu Muhammed el-Huseyn b.Mes’ud, “*Meâlimu’t Tenzil*”, Dâru Taybe, Riyad, 2006.

BEHİY, Muhammed, “*İnanç ve Amelde Kur’âni Kavramlar*”, (Trc; Ali Turgut), Yöneliş Yay., İstanbul, 1988.

BEYDÂVÎ, “Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Tevîl”, Kahire, 1314.

BURSEVİ, “*Ruhû'l Beyan*”, Damla Yay., (Abdullah Öz, Alı Rıza Temel, Cüneyt Gökçe, Halit Sevimli, Harun Ünal, Hasan Hüseyin Tunçbilek, Hüseyin Kayapınar, İbrahim Tüfekçi, İlyas Karlı, Muharrem Önder, Mustafa Aydın, Süleyman Mollaibrahimoğlu, Yahya Alkın, Editör; Mehmet Doğru) İstanbul, 1995.

CÂHİZ, **Ebu Osman Amr b. Bahr** , “*Kitâbu-l Hayevân*”, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2011.

CALDWELL, **William**, “*The Doctrine of Satan: In the New Testament*”, The Biblical World, 1913.

CANAN, **İbrahim** “*Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*”, Akçay Yay., Ankara, 1988.

CANBOLAT, **Kelam**, “*Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân’a Göre Şeytan Kavramı*”, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2005.

CARUS, **Paul**, “*The History of the Devil and the Idea of Evil*”, Gramercy Books, New York, 1996.

ÇINAR, **Safi**, “*Kur’ân-ı Kerim Ve Kitâb-ı Mukaddes’te Hz. Davut Anlatımı - Farklılıklar Ve Özgün Noktalar Açısından Bir Karşılaştırma-*”, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2014.

DAVİES, **PHİLİP**, Scribes and Schools, “*The Canonization of the Hebrew Scriptures*”, Jonh Knox, Louisville, 1998.

DEHAAN, **Richard W.** ve **LUGT**, **Herbert Vander**, “*Satan, Satanism and Witchcraft*”, Zondervan Publishing House, Michigan, 1972.

DUYGU, **Zafer**, “İsa’nın Yeni Ahit’te “Tanrı Oğlu” olarak Tanımlanması Meselesi”, *AÜİFD*, 59:1,2018, 160-161.

EBU MUHAMMED, **Cemal B. Muhammed**, “*Vikayetü'l-İnsan Mine's-Sihri Ve'l-Can Ve's-Şeytan*”, Daru'l-İsra, 2. bsk., Kahire, 1993.

EBU'S- **SUÛD**, **M.b.Muhammed el-İmâdî**, “*İrşâdü'l-Akli's-Selim ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l Kerim*”, (Trc; Akın, Ali), Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2006.

EGERTON, Sykes, “*Who: Non-Classical Mythology*”, Oxford University Press, New York 1993.

EMİROĞLU, Hasan Tahsin, “*Esbâb-ı Nüzûl, Kur’ân Ayetlerinin İniş Sebepleri*”, Konya 1975.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, GÜNGÖR, Ali İsmâ, “*Dinler Tarihi*”, Ankara, 2013.

ERSÖZ, Muhammed, “Kur’ân’da Yer Alan ‘Şeytan’ın Adımlarını İzlemeyin’ İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine”, *CUID*, Karaman, 2017,

ESED, Muhammed “*Kur’an Mesajı, (The Message of the Quran)*”, (Trc: Cahit Koytak -Ahmet Ertürk), İşaret Yay., İstanbul, 2002.

FARSİ, Moşe, “*Tora Bereşit*”, Gözlem Yay., İstanbul 2002.

FATHORPE, Lionel-Patricia, “*Satanism and Demonology*”, Toronto: Dundurn Press, 2011.

FETHULLAH HAN, “*Kur’an ve Kainat Ayetleri*”, İnkılap Yay., İst., 1988.

FİRÛZÂBÂDÎ, “*Kâmûs Tercemesi*”, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013.

FORSYTH, Neil, “*The Old Enemy: Satan and the Combat Myth*”, Princeton University Press, N.J., 22, 1987.

GAON, Sa’adya, “*Tefsîru’t-Tevrât bi’l-‘Arabiyye*”, İstanbul, 2018.

GLANCY, Jennifer Ann, “*Satan in the Synoptic Gospels, Unpublished PhD Thesis*”, Columbia University, Columbia 1990.

GRACE, Hallsell, “*Tanrı’yı Kıyamete Zorlamak*”, 1999, (Trc; Mustafa Acar, Hüsnü Özmen, Kim yayınları, 2002.

GÜÇ, Ahmet, “*Satanizm*”, Ankara, 2004.

GÜN, Faruk, “*Kelamda Günah Problemi ve Şeytan*” Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 2012.

GÜRKAN, Salime Leyla, “Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yarattığı” *İslam Araştırma Dergisi*, Sayı 9, 2003, 23-24.

GÜRKAN, Salime Leyla, “Şeytan”, *DİA*, İstanbul, 2010, XXXIX, 101-103.

HABEL, Norman, “*The Book of Job: A Commentary*”, Cambridge University Press, London 1975.

HARTLEY, John E. “*The Book of Job*”, Eerdmans, Mich. 1988.

HEYET, “*Kur’ân Yolu Tefsiri*”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

H. BİETENHARD, “*Satan*”, “*The New International Dictionary of New Testament Theology*” içinde, ed. Colin Brown, Zondervan, Grand Rapids 1978, III, 468.

İŞİK, Harun, “Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân’a göre Şeytan”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, s.13,35-74.

İBN AŞUR, “*et-Tahrir ve ’t-Tenvir*”, Daru Sahnûn, Tunus, 1997.

İBNÛ’L CEVZİ, Ebû’l Ferec Cemaleddin “*Zâdu’l Mesir*”, İstanbul, 2009,

İBN-I HAZM, Ebu Muhammed Ali B. Ahmed Et-Tahirî, “*el-Fasl Fi’l- Milel ve’l-Ehva Ve’n-Nihal*”, Beyrut, 1975.

İBN KESİR, İmâdüddin Ebu’l-Fidâ ed-Dimeşkî, “*Tefsiru’l-Kur’ân’i’l-Azim*”, (Thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed, Muhammed Fadl el-Acmâvi; Muhammed es-Seyyid Reşad; Ali Ahmet Abdülbaki; Hasen Abbas Kutub, Mektebetü Evlâdi’ş-Şeyh li’t-Türâs, Cizre, tsz.

İBN MANZUR, Cemalüddin Muhammed, “*Lisânu’l-Arab, Daru’Lisânû’l-Arab*”, Beyrut, tsz.

İSFEHÂNİ, Râgıb “*el-Müfredat fi Garibil-il Kur’ân*”, Mısır, 1961.

JACOBS, Joseph, LUDWIG, Blau, “*Jewish Encyclopedia Judaica*”, The Unedited Full Text of The 1906. <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/13219-satan> 19/07/2019 tarihinde ulaşılmıştır.

JEFFERY, Arthur “*The Foreign Vocabulary of the Qur’an*”, Baroda, India, 1938.

KARSLI, İbrahim Hilmi, “*Kur’an’a Göre Şeytan ve İnsanla Olan İlişkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993.

KİTÂB-I MUKADDES, Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, Beyoğlu, İstanbul, 2007.

KUGEL, James L., “*The Bible As It Was, Belknap Press*”, Cambridge 1997.

KUR’ÂN’I KERİM MEÂLİ, (Hazırlayanlar: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013.

KURTUBİ, “*el-Câmi’il Ahkâmı Kur’ân*”,(Trc; M.Beşir Eryarsoy), Buruc Yay., İstanbul, 2002.

LEWİS, James R., “*Satanism Today: An Encyclopedia of Religion, Folklore and Popular Culture*”, ABC CLIO, California, Colorado, Oxford, 2001.

LEWIS M. Hopfe ve Mark R. Woodward, “*Religions of the World*”, dokuzuncu baskı, Prentice Hall, N.J. 2005.

LEEMING, David Adams, **Mythology**: “*The Voyage of the Hero*”, üçüncü baskı, Oxford University Press, Oxford 1998.

MASELLO, Robert, “*Fallen Angels and Spirits of the Dark*”, Perigee, New York, 1994.

MCKENZIE, John, “*The Gospel According to Matthew*”, The Jerome Biblical Commentary içinde, Raymond Brown E, Joseph Fitzmyer vd., Prentice-Hall, N.J. 1968.

MESSADIE, Gerald, “*Şeytan’ın Genel Tarihi*”, (Trc; Işık Ergüden), İstanbul, 1998.

MUKÂTİL B. SÜLEYMAN, “*Tefsir-û’l Kebir*”, (Thk; Abdullah Mahmut Şehhâte, Trc; M.Beşir Eryarsoy), İstanbul, 2006.

MÜTERCİM ASİM EFENDİ, “*Kâmûsu’l- Muhit Tercümesi*”, İstanbul, 2013.

NESEFÎ, Abdullah b.Ahmed b. Mahmut, “*Medârikü’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Tevîl, Dâru’n-Nefâis*”, Beyrut, 2005.

NURBAKİ, Haluk, “*Kur’ân-ı Kerim’de Ayetler ve İlmi Gerçekler*”, TDV. Yay., 4. bsk., Ankara, 1989.

N. H. TUR-SINAI, “*The Book of Job: A New Commentary*”, düzeltilmiş baskı, Kiryath Sepher, Jerusalem 1967.

OLİVER, Evelyn Dorothy ve LEWİS, James R. “*Angels A to Z*”, ikinci baskı, Visible Ink Press, Detroit, 2008.

OTTENS, Allen J., MYER, Rick, A., “*Coping With Satanism*”, New York: The Rosen Publishing Group, 1994.

ÖZTÜRK, Mustafa, “İblisin Trajik Hikayesi, Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dâir”, *ÇUIFD*, 2005, V, s.1, 50.

PAGELS, Elaine, “*The Birth of Satan*”, Vintage Books, New York 1995.

PERKİNS, Pheme, “*Reading the New Testament: An Introduction*”, ikinci baskı, Paulist Press, New York 1988.

PICKNETT, Lynn, “*The Secret History of Lucifer, Şeytanın Gizli Tarihi*”, (Trc; Özlem Yaşayanlar), Yeni Güven Matbaası, 2007.

RÂZİ, Fahrettin, “*Tefsîr-ül Kebir*”, (Trc: S.Yıldırım, L. Cebeci, S. Doğru, S. Kılıç), Ankara, 1988.

REVİLLE, Albert, “*The Devil: His Origin, Greatness and Decadence*”, İngilizce tras. Williams and Norgate, Chiswick Press, London 1871.

RIZA, Muhammed Reşid, “*Tefsîlül-Menar*”, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, tsz.

RUSSELL, J.B. “*Lucifer: The Devil in the Middle Ages (Lucifer: Ortaçağda Şeytan)*”, Trc; Ahmet Fethi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

RUSSELL, Jeffrey Burton, “*The Devil: Perceptions of Evil from Antiquity to Primitive Christianity*”, Cornell University Press, Ithaca N.Y. 1977.

RUSSELL, Jeffrey Burton “*Lusifer Ortaçağda Şeytan*”, (Trc; Ahmet Fethi), İstanbul, 2001.

RUDWİN, “*The Devil in Legend and Literature*”. Chicago: Open Court Publishing Company, 1931.

SÂBŪNİ, Muhammed Ali, “*Safvetü't -Tefâsir*”, (Trc; Sadrettin Gümüş, Nedim Yılmaz.), İz Yay., İstanbul, 2003.

SARIKÇIOĞLU, Ekrem, “İslam’da ve Eski Ortadoğu da Cin ve Ruh İnançları”, Yeni Ufuklar Yay., İstanbul, tsz.

SEYYID SABIK, “*el-Akidetü’l- İslamiyye*”, Darü’l-kitabil Arabî, Beyrut, tsz.

ŞEHRİSTÂNÎ, Ebû’l Feth “*el-Milel ve’n-Nihal*”, Thk; Abdü’l-Aziz Muhammed el-Vekil, Müessesetü’l-Halebi ve Şürekâhu, Kahire, 1968.

TABERÎ, Muhammed b. Cerir, “*Câmiü’l-Beyan an Tev’ili Ayil-Kur’ân*”, Mısır, 1967.

TAHÂNEVÎ, Muhammed b.A’la b.Ali el-Farukî el-Hanefî (V.1158/1745), “*Mevsuatu Keşşâf-u Istilahâti’l-Fünûn ve’l Ulum*”,(Thk; Ali Dahruc), (Trc; Corc Zeynati, Abdullah Halidi), Mektebetu Lübnan, Beyrut 1996.

UĞUR, Hakan, “*Tevrat’ın Kur’ân-a Arzı, Kur’ân’ın Tevrat’ta Tasdik Ettiği Konular*”, Emin Yayınları, Bursa 2011.

ÜNAL, Asife, “*Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi*”, ÇÜİFD, 2017, XVII, 103-115.

WRAY ve MOBLEY, “*The Birth of Satan Tracing*”, s. 1; Tae Whoe (David) Chung, “*The Development of the Concept of Satan in the Old Testament and Intertestamental Literature*”, Unpublished Dissertation, Southwestern Baptist Theological Seminary, Fort Worth/Texas, 2000.

WRAY,T.J., Grogery, MOBLEY, “*The birth of Satan Tracing The Devil’s Biblical Roots*”, New York, Palgrave, Macmillan, 2005.

WILLIAM W. MALANDRA, “*An Introduction to Ancient Iranian Religion*”, University of Minessota Press, Minneapolis, 1983.

YILTER, Sait, “Gılgamış Destanı (Enome Eniş), ve Altay Türklerine Ait “Yaratılış Efsanesi’nde” “Tanrı” ve “Yaratılış” Kavramlarının Karşılaştırılması”, *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, s. 4, 35-36.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, “*Hak Dini Kur’an Dili*”, İstanbul 1936.

ZEBÎDÎ, Muhibbuddin Ebu’l- Feyd es Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseynî, “*Tacul Arus min Cevâhiri-l-Kâmus*”, Daru’l Fikir, Beyrut, tsz.

ZEMAHŞERİ, Mahmud b. Ömer, “*Keşşâf ‘an Hakâiki’-t-Tenzil ve ‘Uyuni’l-Ekâvil fi Vücûhi’-Te’vil*”, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, 2016.

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Öz Geçmiş

1976 Sivas doğumlu Aylin Aydın ilk orta ve lise öğrenimini Sivas'ta tamamladı. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesinde bitirdi. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesinde Temel İslam Bilimleri Tefsir dalında yüksek lisansını tamamladı. Kur'ân öğreticiliği yaptı. Daha sonra Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak atandı. Şuan Konya Şehit Abdullah Tayyip Olçok İ.H.O müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk sahibidir.